

МІЖНАРОДНИЙ ФОНД «ВІДРОДЖЕННЯ»

ЦЕНТР ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ
ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ
НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. В.Г. КОРОЛЕНКА

СІВЕРСЬКИЙ ІНСТИТУТ
РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ЦЕНТР ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ
ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНІВ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ДЕРЖАВНИХ
ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ І ОРГАНІЗАЦІЙ

ОСВІТНІЙ ПАКЕТ З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Чернігів
2010

ББК 66.4(УКР).6.01
УДК 327.39 (4)
О 72

*Затверджено до друку навчально-методичною радою
Чернігівського центру перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування,
державних підприємств, установ і організацій,
протокол № 5 від 21 жовтня 2010 р.*

О 72 **Освітній пакет з актуальних питань європейської інтеграції:
навч. зб.** / Сіверський інститут регіональних досліджень; Упоряд.:
В.М. Бойко, Н.В. Коваленко, Л.А. Чабак. – Чернігів: Видавець
Лозовий В.М., 2010. – 152 с.

ISBN 978-966-2482-20-1

*До освітнього пакету увійшла низка матеріалів з питань
європейської інтеграції як теоретичного так і суто прикладного
характеру. Зокрема, у виданні міститься теоретична та аналітична
інформація, корисні посилання на інтернет-ресурси з європейської
тематики, методики щодо проведення інтерактивних вправ на
закріплення матеріалу тощо.*

*Освітній пакет призначений для викладачів, студентів, слухачів,
всіх, хто цікавиться питаннями європейської інтеграції України.*

**ББК 66.4(УКР).6.01
УДК 327.39 (4)**

ISBN 978-966-2482-20-1

© Сіверський інститут
регіональних досліджень, 2010
© Міжнародний фонд
«Відродження», 2010

	Стор.
Передмова	5
Дмитро Шульга Основи зовнішньої політики та європейської інтеграції України Ментальні карти (асоціації – «Що таке європейська інтеграція України?»).....	6
Ірина Солоненко Актуальний стан відносин Україна – ЄС: Порядок денний асоціації та перспективи поглиблення інтеграції Метаплан (відповідь на запитання – «Як складаються відносини Україна – ЄС?»).....	24
Тарас Качка Наслідки майбутньої Угоди про асоціацію і поглиблену зону вільної торгівлі (з прикладами очікуваних змін за секторами економіки та державної політики) Критерійний покер (відповіді на запитання: «Позитивні для України наслідки Угоди про асоціацію і поглиблену зону вільної торгівлі з ЄС», «Негативні для України наслідки Угоди про асоціацію і поглиблену зону вільної торгівлі з ЄС»).....	29
Ірина Солоненко Східне партнерство SWOT-аналіз (тема – «Стратегічна мета України – європейська інтеграція»).....	37
Людмила Чабак Дебати Дебати на тему «Україні нема чого запропонувати ЄС».....	46
Тарас Кінко Програми ЄС у сфері науки та Україна	49
Тетяна Огаркова Програми ЄС у сфері освіти та Україна	56
Олександр Буценко Програми ЄС у сфері культури та Україна	64
Оксана Бондар Програми ЄС для української молоді. Презентація програми «Молодь в дії»	70

Наталія Пархоменко Візові питання у відносинах Україна – ЄС.....	83
Роберт Хорольський Пошук джерел інформації у сфері європейської інтеграції в мережі Інтернет.....	113
Сергій Штукарін, Олександра Кириченко Як проводити та модерувати дискусійні заходи.....	117
Девід Стулік Лісабонський договір: що він змінив Діамантове ранжування (відповідь на – запитання «Чому в ЄС відбуваються інституційні зміни?»).....	125
Вероніка Мовчан Як Європейський Союз долає світову фінансово-економічну кризу? Рольова гра «Як європейська країна Г. долає світову фінансово-економічну кризу»	140

ПЕРЕДМОВА

Освітній пакет створено за результатами загальноукраїнського семінару-тренінгу з актуальних питань європейської інтеграції, що відбувся 20 – 24 вересня 2010 р. в Чернігові. Він проводився Сіверським інститутом регіональних досліджень на базі Чернігівського центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій за підтримки Міжнародного фонду «Відродження».

Семінар призначався для працівників центрів європейської інформації – інформаційно-ресурсних структур, що діють на базі обласних універсальних наукових бібліотек. Вони надають доступ усім зацікавленим особам до інформаційних ресурсів та електронних баз даних матеріалів з широкого кола питань європейської інтеграції (функціонування інституцій Європейського Союзу та інших європейських організацій, економіки, політики, освітніх та культурних процесів в країнах Європи, можливостей навчання, участі в наукових, молодіжних та інших програмах ЄС, політики європейської інтеграції України, європейських цінностей та багатьох інших) та проводять просвітницько-інформаційні заходи для різних цільових аудиторій (прес-конференції, круглі столи, лекції, семінари, тренінги, дискусії, пізнавально-розважальні заходи, тематичні виставки, святкування Дня Європи, Дня європейських мов, Тижня Толерантності тощо).

Нині в українському суспільстві домінує доволі поверхове уявлення про Європейський Союз, його інституції та суспільно-політичні процеси, що там відбуваються, їх вплив на Україну. Водночас відчувається попит на інформацію стосовно реалій функціонування ЄС та останніх змін, взаємин України та Європейського Союзу, галузевих програм їх співпраці, перспектив безвізового режиму для громадян України, а також власне поради щодо пошуку потрібної інформації з питань європейської інтеграції. Коло цих аспектів й стало основою для змістовного наповнення програми семінару-тренінгу та представленого освітнього пакету. Формувалися вони відповідно до побажань учасників та уявлень ініціаторів навчання про комплекс актуальних питань європейської інтеграції України.

До освітнього пакету увійшла низка матеріалів стосовно європейської інтеграції як теоретичного так і суто прикладного характеру. Зокрема, у виданні міститься аналітичні матеріали, корисні посилання на інтернет-ресурси з європейської тематики, методики щодо проведення інтерактивних вправ на закріплення матеріалу тощо. Вибір останніх, обумовлений характером дорослої аудиторії.

За результатами семінару освітній пакет був відкорегований, доповнений та змінений таким чином, аби його можна було використовувати під час проведення подібних навчань із залученням учнів, студентів вищих навчальних закладів, слухачів закладів післядипломної освіти, викладачів, всіх, кому небайдужі європейські перспективи України.

Проф. Сергій Лепяко,

директор Сіверського інституту регіональних досліджень

ДМИТРО ШУЛЬГА
старший менеджер
Європейської програми
Міжнародного фонду «Відродження»

ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

СВІТОВА ПОЛІТИКА

Глобальні питання та виклики:

- Безпека (загроза – терористи з ядерної зброї);
- Економіка (підйом Азії);
- Права людини;
- Зміни клімату (глобальне потепління);
- Гуманітарні катастрофи, міграції та демографічні дисбаланси.

Ключові глобальні та регіональні організації

- ООН;
- СОТ;
- ОБСЄ;
- НАТО;
- Рада Європи;
- ЄС.

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА

Виклики після II Світової війни, 1945 – 1950 рр.:

- Економічний крах;
- Загроза відновлення войовничого (німецького) націоналізму, мілітаризму;
- Загроза тоталітаризму (фашизму та комунізму), тиск СРСР;
- Розпад європейських імперій (британської, французької).

Відповідь: інтеграція

- Вільна торгівля як рецепт проти економічної розрухи та краху імперіалізму – План Маршала, 1947 р.;
- Утвердження демократії як запобіжника війнам (теорія «демократичного миру») та тоталітаризму (комунізму) – заснування Ради Європи, 1948 р.;
- Військово-політичний альянс зі США як захист від військової загрози СРСР – заснування НАТО, 1949 р.;
- Спільне управління стратегічними галузями економіки як гарантія проти відновлення націоналізму (німецького) – заснування ЄОВС, 1951 р.;

- Митний союз як можливість мати сильний голос у світовій економіці (проти США) – заснування ЄЕС, 1957 р.

Роль США:

- Звільнили Західну Європу від нацизму;
- Надали економічну допомогу («План Маршала») та стимулювали співпрацю;
- Окупували та демократизували Західну Німеччину;
- Надали гарантії безпеки проти агресії СРСР (НАТО);
- Підтримували вільну торгівлю та відмову від імперіалізму (надання незалежності європейським колоніям);

Стадії економічної інтеграції

- Зона вільної торгівлі;
- Спільний ринок;
- Митний союз;
- Економічний і валютний союз.

Крах комунізму у Східній Європі, 1989 – 1991 рр.:

- «Повернення до Європи» країн Центрально-Східної Європи (колишніх членів соцтабору);
- Відновлення державності та «повернення до Європи» країн Балтії (колишніх радянських республік);
- Розпад федеративної держави та міжетнічні війни у колишній Югославії;
- Розпад СРСР та утворення СНД.

“Повернення до Європи” країн ЦСЄ, 1989 – 2004 рр.:

Заперечення Радянського періоду

- Подання заявок на вступ до Ради Європи, НАТО, ЄС – організацій «Заходу» у Європі;
- Проведення реформ, орієнтованих на стандарти Ради Європи, ЄС;
- Вступ до РЕ (початок 90-х);
- Вступ до НАТО (Польща, Чехія, Угорщина – 1999 р., Балтика, Словаччина, Румунія, Болгарія, Словенія – 2004 р.);
- Вступ до ЄС (Балтика, Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Словенія – 2004 р., Румунія, Болгарія – 2007 р.).

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

Україна 1991 р.:

- Комуністична номенклатура обрала незалежність і зберегла реальну владу у новій незалежній державі (перший обраний у 1991 р. Президент –

колишній перший секретар КПУ; Верховна Рада – склад обраний у 1990 р. з домінуванням комуністів);

- Незалежність члена федеративної держави у результаті її розпаду (а не відновлення УНР, окупованої радянською Росією);
- Національна державна символіка (УНР);
- Незалежність підтверджена референдумом (єдиний випадок на пострадянському просторі);
- Відсутність фундаментального бажання заперечити радянський період (крім Західної України) і, відповідно, відсутність справжнього драйву «повернення до Європи».

Україна у порівнянні з країнами ЦСЄ та Балтії у 1990-х рр.:

- Відсутність драйву «повернення до Європи», Росія (Москва) як альтернативний Заходу полюс тяжіння (рос. мова та культура, ЗМІ, церква, родинні та дружні зв'язки між людьми, економічні зв'язки);
- Відсутність системних економічних ринкових реформ. Приватизація не іноземним (західноєвропейським) капіталом, а менеджментом (директоратом) підприємств та їхніми співликами («комсомольцями» та бандами). Як результат – бідне населення і великий бізнес («олігархи»);
- Політична еліта – колишні комуністи без ідеологічних принципів та відповідальності перед виборцями. Маргінальна націонал-демократична контреліта. Популістська боротьба за владу з використанням політтехнологій, а не конкуренція програм;
- Відсутність чіткого конституційного розподілу повноважень, дрейф у бік сильної президентської влади, нерозвинуті партії та парламент.

Зовнішня політика України: початок

- Україна у СНД: засновник, але не член (не підписала Статут СНД). СНД для України – механізм цивілізованого «розлучення», а не реінтеграції (застереження Верховної Ради при ратифікації Біловезької угоди);
- Визнання у світі. Приєднання до міжнародних глобальних та регіональних організацій (хоча й член-засновник ООН з 1945 р.);
- Відмова від ядерної зброї (3-й у світі потенціал);
- Розподіл спадщини (власності, активів і боргів) СРСР;
- Чорноморський флот СРСР, кримський сепаратизм;
- Енергоносії.

Україна – Російська Федерація

- Будь-яка реінтеграція пострадянського простору = домінування Росії;
- Економіка: ЗВТ чи СЕП / Митний союз, доступ на ринки;
- Енергетика (газ, ядерне паливо);
- Кордони: оформлення, режим руху осіб;
- Безпека: ЧФ РФ, фактор НАТО.

1990-і рр.:

- «Багатовекторність» та декларативний «європейський вибір» як пошук підтримки Заходу на протипагу тиску Росії;
- Змагання з Росією за увагу Заходу (проти його політики «Russia-first»);
- 1994 р. – підписання Угоди про партнерство та співробітництво з ЄС (аналогічна угода РФ з ЄС підписана кілька місяців пізніше; але ратифікована ЄС раніше, ніж угода з Україною);
- 1995 р. – вступ до Ради Європи (РФ – на кілька місяців пізніше?);
- 1997 р. – підписання Хартії про особливе партнерство з НАТО ((Акт РФ – НАТО) був підписаний два місяці раніше).

Україна – Європа

- Член Ради Європи з 1995 р., але досі під моніторингом ПАРЕ;
- Партнер НАТО з 1994 р., «особливий партнер» з 1997 р., безпосередній сусід з 1999 р.; рух до членства у НАТО у 2002 – 2009 рр., відмова України від мети членства у 2010 р.;
- Партнер ЄС з 1994 р., з 2004 р. – безпосередній сусід (ЄС стає найбільшим торговельним партнером, більшим за РФ); у 2007 р. розпочаті переговори про асоціацію та вільну торгівлю з ЄС.

Україна – Рада Європи

- Виконання зобов'язань, взятих на себе при вступі у 1995 р. – конституція, виборче законодавство, законодавство про партії, нові кримінальний та кримінально-процесуальний кодекси, судова реформа, реформа правоохоронних органів тощо (Моніторинг ПАРЕ);
- Конституційна реформа та функціонування інститутів (Венеціанська Комісія);
- Дотримання прав людини та основоположних свобод (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Європейський суд з прав людини);
- Запобігання катуванням (Європейська Конвенція і Комітет запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню);
- Соціальні та економічні права людини (Європейська соціальна хартія (переглянута);
- Місцеве самоврядування (Європейська хартія місцевого самоврядування);
- Боротьба з корупцією (Група держав проти корупції (GRECO));
- Боротьба з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму;
- Боротьба з торгівлею людьми (Конвенція Ради Європи про боротьбу проти торгівлі людьми, Група експертів з боротьби проти торгівлі людьми);
- Права осіб, що належать до національних меншин (Європейська Рамкова конвенція про захист національних меншин);

- Мовне різноманіття (Європейська хартія регіональних та міноритарних мов);
- Боротьба з расизмом, ксенофобією, антисемітизмом та нетолерантністю (Європейська Комісія проти расизму та нетолерантності);
- Міжкультурний діалог, культура, екологія, освіта, молодь, спорт.

Україна – НАТО (річні національні програми)

- Пріоритети внутрішніх політико-правових та економічних реформ;
- Зовнішня політика, миротворчі операції, державний експортний контроль;
 - Реформа збройних сил, спільні навчання;
 - Реформи інших структур безпеки (СБУ, МВС та зокрема внутрішні війська, Держприкордонслужба);
 - Співпраця (проекти) у сфері науки, екологічної та техногенної безпеки;
- Соціальний захист військовослужбовців, зокрема проекти з адаптації звільнених у запас;
- Інформування громадськості.

Україна – ЄС

- Демократія (вибори, конституційна реформа), верховенство права (судова реформа, реформа правоохоронних органів), боротьба з корупцією, права людини та основні свободи;
 - Зовнішня політика, нерозповсюдження ЗМЗ, попередження та врегулювання конфліктів (Придністров'я – EUBAM);
 - Юстиція, свобода та безпека (візовий діалог, управління кордонами, міграція, боротьба зі злочинністю, торгівля людьми, відмивання грошей);
 - Економічна політика, торгівля, ринок і регуляторна реформа (торгівля, митні питання, технічні та санітарні стандарти, бізнес-клімат, інвестиції, фінансові послуги, фіскальна політика, оподаткування, конкуренція, державна допомога, антимонопольна політика, державні закупівлі, статистика, права споживачів, інтелектуальна власність тощо);
- Енергетика (реформа ринку газу, модернізація ГТС, інтеграція газового та електричного ринку до ЄС, енергозбереження, відновлювальна енергетика, ядерна безпека);
 - Транспорт;
 - Навколишнє природне середовище;
 - Наука та технології, дослідження та розробки, космос;
 - Освіта (реформа вищої, середньої та профосвіти, Болонський процес);
 - Молодь;
 - Культура;
 - Інформаційне суспільство, електронне врядування, медіа, аудіовізуальні питання;

- Охорона громадського здоров'я;
- Спорт, туризм, ЄВРО-2012;
- Транскордонне співробітництво;
- Фінансова допомога ЄС.

«Європейський вибір»

- Досі не виконано зобов'язань перед Радою Європи, взятих на себе при вступі у 1995 р.;
- Найбільший торговельний партнер – ЄС;
- Досі лише співпраця, не інтеграція: нема навіть ЗВТ;
- Найчастіше розглядають як дилему «Європа (Захід) чи Росія (Схід)»;
- «Нас не хочуть»;
- Модернізація.

Хронологія відносин Україна – ЄС, 2005 – 2009 рр.:

- **13 січня 2005 р.** – Європейський парламент абсолютною більшістю голосів (467 «за», 19 «проти») робить рекомендаційну заяву щодо необхідності надання Україні перспективи членства в ЄС;
- **21 лютого 2005 р.** – підписано План дій Україна – ЄС – основний документ «Європейської політики сусідства» для України, що визначив пріоритети двосторонньої співпраці, політичних й економічних реформ в Україні. Одночасно Рада ЄС робить заяву по Україні («10 пунктів»), в якому обіцяє у випадку проведення в 2006 році демократичних парламентських виборів розпочати переговори з Україною про «нову посилену угоду» замість Угоди про партнерство та співробітництво (1994 року), а також, після вступу України у Всесвітню Організацію Торгівлі (СОТ), розпочати переговори про всеохоплюючу та глибоку зону вільної торгівлі з Україною;
- **1 грудня 2005 р.** – на саміті Україна – ЄС підписані Меморандум про взаєморозуміння стосовно співробітництва у сфері енергетики та Угода про співробітництво у сфері авіації;
- **23 грудня 2005 р.** – ЄС визнав Україну державою з ринковою економікою;
- **1 січня 2007 р.** – вступ в ЄС чорноморських сусідів України – Болгарії та Румунії. Європейська Комісія почала розробку пропозиції щодо «Чорноморської синергії» – програми сприяння співпраці в чорноморсько-азовському регіоні;
- **2007 р.** – ЄС реорганізував свою систему технічної допомоги, доступну для України. На зміну програмі ТАСІС введено «Інструмент сусідства й партнерства», в рамках якого Україні на період 2007 – 2010 років виділено 494 млн. євро;
- **5 березня 2007 р.** – розпочаті переговори про «нову посилену угоду» між Україною та ЄС на зміну Угоді про партнерство та співробітництво. Частиною нової юридично обов'язкової угоди повинно стати положення про створення всеохоплюючої та глибокої зони вільної торгівлі;

- **10 травня 2007 р.** – підписана «Адміністративна домовленість» між МНС України та Генеральним департаментом Європейської Комісії «Навколишнє середовище». Відповідно до цієї домовленості ЄС оперативно надав експертну, технічну та матеріальну допомогу Україні у зв'язку з екологічною катастрофою в районі Керченської протоки 11 листопада 2010 р., при ліквідації наслідків повені в Західній Україні у липні 2008 р., під час епідемії грипу у листопаді 2009 р.;

- **18 червня 2007 р.** – підписана Угода про спрощення оформлення віз між Україною та ЄС;

- **3 грудня 2007 р.** – на саміті Україна – ЄС вирішено розпочати переговори про «Спільний авіаційний простір» між Україною та ЄС. Метою є об'єднання авіатранспортних ринків України та ЄС. Вже зараз в аеропорти ЄС літають 47 – 48% усіх пасажирів регулярних міжнародних рейсів з аеропортів України;

- **1 січня 2008 р.** – вступила в дію Угода про спрощення оформлення віз між Україною та ЄС;

- **5 січня 2008 р.** – Україна завершила процес вступу до Світової Організації Торгівлі (СОТ), хоча формально стала членом СОТ трохи пізніше – 16 травня 2008 р. Вступ в СОТ відкрив можливість ведення переговорів про зону вільної торгівлі з ЄС;

- **14 лютого 2008 р.** – ініціатива сприяння ЄС співпраці в чорноморсько-азовському регіоні «Чорноморська синергія» офіційно запущена на міністерській зустрічі у Києві;

- **18 лютого 2008 р.** – розпочаті переговори про всеохоплюючу та глибоку зону вільної торгівлі між Україною та ЄС як частину майбутньої «поширеної угоди»;

- **9 вересня 2008 р.** – на саміті Україна – ЄС було вирішено, що нова посилена угода матиме назву «Угода про асоціацію». Також було прийнято рішення про початок експертного візового діалогу між Україною та ЄС (переговорів про умови для безвізового режиму поїздок);

- **Січень 2009 р.** – газова криза, викликана завершенням поставок російського газу в Україну та в Європу через Україну. В результаті досить постраждав ЄС, особливо нові члени – безпосередні західні сусіди України;

- **23 березня 2009 р.** – Спільна заява ЄС – Україна за підсумками Міжнародної конференції, присвячена модернізації газотранспортної системи України. Україна взяла на себе зобов'язання провести реформи газового сектору в обмін на фінансову допомогу ЄС;

- **7 травня 2009 р.** – на зустрічі глав держав та урядів стартувало «Східне партнерство» – східний вимір Європейської політики сусідства, учасниками якого є 27 країн-членів ЄС, а також Азербайджан, Вірменія, Білорусія, Грузія, Молдова та Україна. Для України це означає додаткову експертну допомогу та додаткове фінансування (для усіх шести країн – партнерів ЄС додатково виділив 350 млн. євро до 2013 р.);

- **22 липня 2009 р.** – підписано Меморандум про взаєморозуміння для встановлення діалогу про регіональну політику між Міністерством регіонального розвитку та будівництва України та Європейською Комісією.

- **17 – 18 листопада 2009 р.** – перший «Форум громадянського суспільства «Східного партнерства» в Брюсселі;

- **23 листопада 2009 р.** – набрав чинності «Порядок денний асоціації Україна – ЄС» – документ на зміну «Плану дій», який визначив пріоритети двосторонньої співпраці, політичних та економічних реформ в Україні;

- **4 грудня 2009 р.** – на саміті Україна – ЄС відмічено значний прогрес в переговорах щодо Угоди про асоціацію та в її рамках – про всеохоплюючу та глибоку зону вільної торгівлі. Мова йде про перспективу включення України в економічну та правову систему ЄС, зокрема, адаптацію значної частини законодавства, введення європейських стандартів та норм в різних сферах;

- **18 грудня 2009 р.** – Рада міністрів Енергетичного співтовариства прийняла рішення про приєднання України до цієї організації. Остаточне приєднання відбудеться після того, як Україна прийме закони про газовий сектор, які відповідають газовій директиві ЄС. Приєднання України забезпечить прозорі та прогнозовані механізми формулювання тарифів на енергоносії та сприятиме залученню інвестицій.

ГЛОСАРІЙ

Acquis communautaire (доробок Спільноти)

Правовий доробок Європейської Спільноти – сукупність прав і обов'язків, що є спільними для всіх країн – членів ЄС. Доробок постійно допрацьовується й поповнюється.

Він охоплює:

- зміст, принципи та політичні цілі угод;

- закони, ухвалені на виконання угод, та рішення Суду Європейських

Спільнот;

- декларації та резолюції, прийняті Союзом;

- заходи в царині спільної зовнішньої та безпекової політики;

- заходи у сфері правосуддя та внутрішніх справ;

- міжнародні угоди, укладені Спільнотою, а також державами-членами між собою у рамках діяльності Союзу.

Щорічна зустріч Міністрів закордонних справ

Міністри закордонних справ країн-учасниць Східного партнерства (країн-членів ЄС та шести східноєвропейських країн-партнерів) щороку навесні проводять зустрічі. Ці щорічні зустрічі разом із регулярними зустрічами глав держав та урядів цих же країн, що відбуваються раз на два роки, є рушійною силою для розвитку програми «Східне партнерство». На них Міністри закордонних справ СП розглядають досягнутий прогрес на основі звітів за чотирма тематичними платформами й визначають подальші політичні пріоритети.

Наближення до доробку ЄС (ЄС *acquis*)

Це транспонування та впровадження законодавства ЄС (доробку Спільноти) у національне законодавство країнами-членами ЄС або країнами, асоційованими членами. Іншими словами, йдеться про гармонізацію національного законодавства або його впорядкування відповідно до законодавства ЄС (*acquis* ЄС). Таке наближення є результатом процесу інтеграції до ЄС, що завершується набуттям членства, а також високого рівня інтеграції до ЄС без отримання членства.

Угоди про асоціацію (УА)

Новий тип угод, який базується на договорі, що прийде на зміну Угодам про партнерство та співробітництво, й значно підвищить рівень відносин між ЄС та шістьма східноєвропейськими країнами-партнерами. УА встановлюватиме міцніші політичні відносини та посилюватиме співпрацю у царинах міжнародної та безпекової політики. Нові угоди також наблизять законодавство й стандарти країн-партнерів до ЄС. Це є потрібним для впровадження глибоких і всеосяжних зон вільної торгівлі. Також передбачена ширша співпраця в деяких інших важливих сферах, зокрема в енергетиці. УА будуть деталізовані в документах, які замінять чинні Плани дій ЄПС. Переговори щодо них ведуться із зацікавленими партнерами, які здатні взяти на себе політичні й економічні зобов'язання, передбачені цими угодами. Достатній прогрес у сфері демократії, верховенства права та дотримання прав людини – основна передумова для початку перемовин щодо укладення УА.

Двосторонній вимір

Цілі Східного партнерства досягаються як на двосторонньому рівні, так і на багатосторонньому. Двосторонній рівень співпраці поглиблює відносини між ЄС та конкретним партнером програми СП. Це є можливим завдяки двостороннім угодам і співпраці, як-от: угоди про асоціацію, угоди про глибoku та всеосяжну зону вільної торгівлі, двосторонньому діалогу щодо спрощення візового режиму, тіснішій співпраці у різних сферах (економіка, енергетика, довкілля, транспорт, дослідження тощо), технічній допомозі. Східне партнерство доповнює наявні двосторонні договірні відносини та базується на принципі диференціації країн-партнерів та принципі обумовленості з врахуванням їх успіхів у впровадженні.

Чорноморська синергія (ЧС)/ (BSS)

Регіональна ініціатива ЄС спрямована на посилення співпраці з країнами Чорноморського регіону. Вона має стимулювати демократичні й економічні реформи та допомогти у вирішенні регіональних конфліктів. ЧС зосереджується на конкретних ініціативах у сферах транспорту, енергетики, захисту довкілля, морської політики, рибальства, міграції, боротьби з організованою злочинністю, інформаційного суспільства, культурної співпраці та підтримки громадянського суспільства. Нова програма транскордонної співпраці також передбачає залучення місцевих органів влади країн Чорноморського регіону.

Комплексна програма інституційної розбудови (СІВ)

Метою програми є допомога кожній з країн-партнерів у виконанні зобов'язань, взятих на себе в Угоді про асоціацію, зокрема щодо покращення адміністративного потенціалу. Ці програми розробляються з урахуванням потреб кожної країни-партнера.

Обумовленість

Це один із трьох основних принципів, якими керується Східне партнерство. Інші два – принцип диференціації та спільного володіння. Принцип обумовленості запозичений з політики розширення ЄС. Він означає, що надання конкретних переваг або санкцій з боку ЄС буде залежати від виконання третьою країною певної кількості вимог чи здійснення реформ. Наприклад, підписання Угод про асоціацію, зокрема, буде обумовлено здатністю країни-партнера продемонструвати достатній прогрес у сферах демократії, верховенства права та прав людини.

Конвергенція (зближення) країн-партнерів з ЄС

Це зростання подібності між ЄС та країнами-партнерами завдяки їх поступовій інтеграції до ЄС та адаптації до його політичних та економічних стандартів і законодавства. Конвергенція в рамках СП буде досягнута за рахунок різноманітних угод (Угод про асоціацію, Угод про поглиблену та всебічну зону вільної торгівлі, Угод про спрощення візового режиму), через конвергенцію галузевих політик, посилення економічної інтеграції та регуляторного зближення. При цьому ЄС спирається на чотири тематичні платформи та ініціює структурований процес зближення, який підтримується комплексними програмами інституційної розбудови.

Програма транскордонного співробітництва (СВС)

Програма транскордонного співробітництва в рамках ЄСП надає фінансування для спільних проєктів, які об'єднують регіони країн-членів ЄС та країн-партнерів зі спільними кордонами. Ця програма стосується таких спільних викликів, як безпека зовнішніх кордонів. Вона також сприяє співпраці на місцевому рівні. Визначено два типи програм, які фінансуються в рамках СВС: двосторонні програми, що стосуються спільного сухопутного кордону або ж невеликого морського перетину, та багатосторонні програми, які покривають морський простір.

Угода про глибoku та всеосяжну зону вільної торгівлі (ГВУВТ)

Це новий тип угод про зону вільної торгівлі, яка передбачає щонайбільшу лібералізацію не тільки у царині торгівлі товарами, а також і торгівлі послугами та інвестиціями. Крім того, угода передбачає регуляторне зближення, а саме: зближення технічних стандартів, санітарних та фітосанітарних заходів, правил захисту інтелектуальної власності, державних закупівель, регулювання енергетики, конкуренції, митних правил тощо. Ці ГВУВТ також передбачають глибоке регуляторне зближення з *acquis* (доробком Спільноти).

Культурна програма Східного партнерства

Як частина тематичної платформи СП «Міжлюдські контакти», програма посилює роль культури як рушійного фактора реформ, розвиває толерантність

та соціальну злагоду. Вона сприяє обміну інформацією та досвідом між культурними агентами як на регіональному рівні, так і в межах усього ЄС. Вона також підтримує регіональні ініціативи, які сприяють економічному розвитку, залученню до соціального життя, вирішенню конфліктів та міжкультурному діалогу.

Форум громадянського суспільства Східного партнерства (ФГС)

Має сприяти налагодженню контактів між організаціями громадянського суспільства (ОГС) та полегшити їх діалог із державними органами. Форум здійснює моніторинг роботи зустрічей міністрів та багатосторонніх тематичних платформ. ФГС також розвиває діалог, партнерство та обмін досвідом щодо євроінтеграції ОГС між собою та ОГС, з одного боку, і владою, з іншого. Окрім ОГС з країн Східного партнерства, у Форумі громадянського суспільства беруть участь ЄС, треті країни, Єврокомісія, Європейський економічний та соціальний комітет і представники міжнародних організацій.

Посилена співпраця

Східне партнерство пропонує посилені пропозиції для тіснішої політичної та економічної співпраці між ЄС і східними партнерами. Така співпраця запропонована як посилені двосторонні відносини та додаткові багатосторонні механізми.

Європейський інструмент політики сусідства (ЄІСП)

Починаючи з 1 січня 2007 р., у рамках спеціальної реформи такі інструменти допомоги, як ТАСІС (Схід), МЕДА (Південь), а також інші фінансові інструменти, були замінені на єдиний інструмент ЄІСП. ЄІСП спрямований на сталий розвиток та наближення до норм і стандартів ЄС шляхом підтримки погоджених пріоритетів Планів дій ЄПС (а також Стратегічного партнерства з Росією, яке раніше покривалося коштами програми ТАСІС). На бюджетний період 2007–2013 рр. ЄС виділив близько 12 млрд. євро на підтримку реформ у країнах-сусідах.

Європейська політика сусідства (ЄПС)

ЄПС була розроблена 2004 р. після того, як ЄС розширився за рахунок десяти нових членів. Її мета – не допустити виникнення нових ліній поділу в Європі. Вона пропонує країнам-сусідам ЄС привілейовані відносини, які мають будуватися на взаємному визнанні європейських цінностей, насамперед у сфері демократії, дотримання прав людини, верховенства права, справедливого управління, ринкової економіки та сталого розвитку. ЄПС виходить за межі наявних відносин і пропонує тіснішу політичну співпрацю та економічну інтеграцію за рахунок реформ. Все це має сприяти досягненню стабільності, миру й добробуту. Глибина цих відносин залежатиме від того, наскільки ефективно втілюватимуться в життя спільні цінності. ЄПС охоплює найближчих сусідів ЄС на суходолі та морі, а саме: Алжир, Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Грузію, Єгипет, Ізраїль, Йорданію, Ліван, Лівію, Молдавію, Марокко, Палестинську Автономію, Сирію, Туніс та Україну. Хоча Росія також є сусідом ЄС, відносини з нею розвиваються в рамках Стратегічного партнерства, яке включає чотири «спільні зони».

Ініціативи високого рівня

Шість ініціатив високого рівня представляють багатосторонній рівень програми «Східне партнерство». Вони забезпечують їй конкретне змістове наповнення та більшу помітність, а також мобілізують фінансування з різних міжнародних фінансових інституцій та інвестиції з приватного сектору. До них належать:

- **Інтегрована програма управління кордонами (ІПУК)**

Підвищує мобільність громадян, допомагає партнерам розвивати стратегії інтегрованого управління кордонами, узгоджувати норми управління ними та запроваджувати найкращі практики, опрацьовані ЄС. Вона включає такі сфери, як торгівля, митне регулювання, візовий режим, демаркація кордонів, безпека (контрабанда та торгівля людьми) та пан'європейські транспортні коридори.

- **Інструмент підтримки малого та середнього підприємництва**

Посилює роль малого та середнього бізнесу в країнах-партнерах завдяки покращенню бізнес-середовища. Надає малому й середньому бізнесу консультації, фінансування та технічну допомогу, допомагає вдосконалювати нормативно-правову базу країни. Розвиток малого та середнього бізнесу підтримують ЄБРР та ЄІБ, але до цього можуть долучатися й інші міжнародні фінансові інституції.

- **Регіональні ринки електроенергії, підвищення енергоефективності та збільшення використання відновлюваних джерел енергії**

Ця ініціатива спрямована на інтеграцію енергетичних ринків країн ЄС та країн-партнерів Східного партнерства. Крім того, ініціатива прагне забезпечити взаємоузгодженість між енергосистемами цих країн задля підвищення ефективності використання енергії та надійності енергопостачання. Також вона передбачає вжиття заходів з протидії кліматичним змінам.

- **Диверсифікація енергопостачання**

Спрямована на налагодження співпраці з країнами-партнерами Східного партнерства щодо використання альтернативних джерел енергії та транзитних маршрутів, що попереджуватимуть виникнення енергетичних криз. Передбачає поглиблення співпраці між виробниками, споживачами та операторами ринку. Її метою є підвищення надійності енергопостачання до Європи та країн-партнерів. Цього можна досягти, покращивши умови для виконання довготермінових зобов'язань щодо поставок та закупівель, посиливши транспортні гарантії та безпеку інфраструктури. Все це приваблювало б як постачальників із третіх країн, так і потенційних інвесторів.

- **Попередження природних та антропогенних катастроф, підготовка до них та ліквідація їхніх наслідків (PPRD)**

Метою цієї ініціативи є підвищення спроможності реагувати на місцевому, регіональному та національному рівнях на антропогенні катастрофи (повені, пожежі, фактори ризику для здоров'я людей, забруднення

морів), а також на кліматичні зміни. Цього можна досягти, поглибивши співпрацю між ЄС (у рамках Механізму Співтовариства з цивільного захисту) та Східним партнерством, а також між самими країнами-партнерами на основі наявних ініціатив.

Підтримка належного управління довкіллям

Ця ініціатива має сприяти захисту довкілля та реагувати на виклики, породжені кліматичними змінами. Вона має також сприяти вирішенню проблеми забруднення на багатосторонній основі завдяки комплексу заходів на міжнародному, регіональному та місцевому рівнях. У рамках цієї ініціативи діють формальні та неформальні структури й організації, які виявляють проблеми, пов'язані з використанням природних ресурсів, та шляхи їх вирішення, визначають, яке управління довкіллям є адекватним, а також які норми та санкції мають застосовуватися для впливу на спосіб використання ресурсів довкілля.

Спільна декларація, прийнята на Празькому саміті щодо Східного партнерства

На саміті, який відбувся у Празі 7 травня 2009 р., глави держав і урядів країн ЄС та шести країн-партнерів зі Східної Європи прийняли Спільну декларацію про започаткування Східного партнерства (СП). Нова політична ініціатива спрямована на розширення відносин між ЄС та шістьма країнами-сусідами зі Східної Європи: Вірменією, Азербайджаном, Білорусією, Грузією, Молдовою та Україною. Східне партнерство базується на спільному володінні й доповнює вже наявні проекти, як-от: Європейська політика сусідства та Чорноморська синергія. У рамках Східного партнерства передбачається формування нового покоління угод про співпрацю, досягнення глибокої інтеграції з економікою ЄС, укладення *глибоких та всеосяжних угод про зони вільної торгівлі (ГВУВТ)*, спрощення перетину кордону з ЄС громадянами цих країн (за умови впровадження відповідних заходів безпеки), заходи щодо підвищення енергетичної безпеки та збільшення фінансової допомоги. Крім того, Східне партнерство передбачає новий багатосторонній рівень співпраці, який дасть змогу партнерам об'єднати зусилля для подолання спільних проблем. Для цього створені чотири *тематичні платформи* та численні *ініціативи високого рівня*.

Пакти про мобільність та безпеку

Це договори, які підписуються між ЄС та країнами-партнерами. З одного боку, вони дають можливість громадянам країн-партнерів спрощено перетинати кордон з ЄС, а з іншого – посилюють заходи, спрямовані на боротьбу з корупцією, організованою злочинністю та незаконною міграцією. У разі успішного впровадження таких договорів передбачається введення безвізового режиму. Крім того, договори передбачають створення системи притулків у країнах-партнерах, подібної до системи ЄС, і формування інтегрованих структур управління кордонами.

Багатосторонній вимір

Цілі Східного партнерства досягаються як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівнях. Багатосторонній рівень – це співпраця між ЄС та

східними партнерами, у рамках якої вони намагаються подолати спільні виклики, так би мовити, гуртом, на відміну від двостороннього рівня "ЄС - країна-партнер", що розгортається віч-на-віч. Багатосторонній вимір реалізовує цілі Східного партнерства через створення чотирьох тематичних платформ та кількох ініціатив високого рівня.

Інвестиційний фонд сусідства (ІФС)

Фонд фінансує проекти спільного інтересу й зосереджується на таких пріоритетних сферах, як енергетика, довкілля та транспорт. У 2007–2013 рр. до цього фонду було перераховано близько 700 млн євро. ЄС також звернувся з проханням до країн-членів поступово збільшити свої внески, що дасть змогу розширити фонд позик.

Робочі групи (Панелі) на підтримку тематичних платформ

Кожна тематична платформа має кілька робочих груп, які працюють у форматі панелей експертів. Зустрічі експертів можуть відбуватися на тимчасовій або постійній основі й призначаються відповідно до потреб платформи. Ці зустрічі не обов'язково відбуваються одночасно із зустрічами платформ. Звіти, підготовлені робочими групами, розглядаються на наступній зустрічі платформи.

Зустріч експертів щодо інтегрованого управління кордонами

15 жовтня 2009 р. в Одесі відбулася перша робоча зустріч експертів щодо інтегрованого управління кордонами в рамках Східного партнерства. Вона була присвячена обговоренню концепції Європейської комісії щодо Програми інтегрованого управління кордонами як однієї з Ініціатив високого рівня. Після обговорення учасники відвідали Місію Європейського Союзу зі сприяння прикордонному контролю (МЄСПК) між Молдовою та Україною. За результатами зустрічі групи експертів було ухвалено концепцію та визначено наступні кроки у проведенні тренінгів та розбудові потужностей.

Ініціатива високого рівня щодо інтегрованого управління кордонами орієнтована на обмін найкращими практиками між ЄС та східноєвропейськими країнами, проведення тренінгів та розбудову потужностей. Також вона стосується пілотних проектів на неЄСівських кордонах.

Тематичні платформи

У рамках Східного партнерства створено чотири тематичні платформи, які визначають її цілі та завдання у відповідних сферах. Вони також призначені для відкритого обговорення й аналізу досягнень. У них мають брати участь вищі посадові особи міністерств, відомств і парламентів, представники громадських організацій, міжнародних організацій (приміром, ОБСЄ, Рада Європи й ОЕСР), міжнародних фінансових організацій, приватного сектору, економічних та соціальних партнерів. Участь у відповідних проектах і зустрічах є добровільною. В окремих випадках до них також можуть долучатися й треті країни. Діяльність кожної тематичної платформи забезпечується шляхом проведення численних зустрічей експертів (так званих панелей) у різних галузях.

Чотири тематичні платформи:

- **Демократія, належне врядування і стабільність (DGGS)** Ця тематична платформа спрямована на сприяння демократичним та економічним реформам у країнах-партнерах Східного партнерства. Її метою є розвиток демократичних інститутів, які забезпечують стабільність держави: стандартів виборчого процесу, законодавства щодо ЗМІ, антикорупційних заходів. Вона також має сприяти підвищенню ефективності державних структур і розширенню участі громадських організацій у їхньому розвитку. Цілями цієї платформи є безпека, забезпечення стабільного розвитку та територіальної цілісності країн-партнерів шляхом багатосторонніх заходів, спрямованих на зміцнення довіри та створення систем своєчасного попередження.

- **Економічна інтеграція та зближення з політиками ЄС (EIC)** Платформа передбачає заходи щодо економічної інтеграції країн-партнерів із ЄС та наближення національних законодавств до законодавства ЄС. Це передбачає підписання довготермінових угод про глибокі та всеосяжні зони вільної торгівлі (або регіональних угод про вільну торгівлю) між ЄС та країнами-партнерами, а також між самими країнами-партнерами.

- **Безпека енергопостачання** Платформа спрямована на подолання проблем, пов'язаних із безпекою енергопостачання, транзитом енергоносіїв, диверсифікацією джерел, а також зі зростанням взаємопов'язаності між країнами ЄС та між ЄС і країнами-партнерами Східного партнерства. Ця платформа також передбачає заходи щодо гармонізації енергетичної політики та законодавства країн-партнерів із законодавством і практикою ЄС. Ця платформа має попереджувати виникнення кризових ситуацій в енергетичній сфері, що завдають шкоди як ЄС, так і країнам-учасникам Східного партнерства. Для цього передбачається поглиблювати діалог з питань енергетичної безпеки, а також підвищувати рівень готовності до енергетичних криз. До цього залучатимуться такі структури ЄС, як Мережа кореспондентів з енергетичної безпеки (NESCO), Координаційна група з питань газу, Група з постачання нафти та Енергетичне співтовариство.

- **Міжлюдські контакти** Платформа спрямована на розширення контактів між громадянами ЄС і країн-партнерів, особливо між молоддю. А це, у свою чергу, передбачає розвиток інформаційного суспільства та ЗМІ. Платформа також має сприяти співробітництву в сфері культури, освіти та наукових досліджень. Міжлюдські контакти розглядаються як інструмент сприяння зміні у країнах-партнерах.

Зустрічі високопосадовців

Високопосадовці країн Східного партнерства та країн-членів ЄС, які беруть участь у реформуванні державної політики (див. чотири Тематичні платформи), зустрічаються принаймні двічі на рік. Головна мета таких зустрічей – визначення цілей для тематичних платформ і обговорення досягнутого прогресу. Високопосадовці також звітують щодо прогресу на щорічних зустрічах міністрів закордонних справ. Зустрічі високопосадовців – це третій рівень багатостороннього виміру Східного партнерства. Перший

рівень – це зустрічі глав держав та урядів. Другий – зустрічі міністрів закордонних справ.

SIGMA («Підтримка вдосконалення урядування та управління»).

Спільна ініціатива Євросоюзу й Організації економічного співробітництва та розвитку була започаткована в 1992 р. Її основне завдання – допомагати країнам-кандидатам на вступ до ЄС у впровадженні систем урядування та управління, які б забезпечили функціонування ринкової економіки в умовах верховенства права й демократії. У лютому 2008 р. програма була розширена за рахунок дев'яти країн-партнерів ЄПС: Вірменії, Азербайджану, Грузії, Молдови, України, Росії, а також Єгипту, Йорданії, Марокко та Тунісу. Програма надає короткострокове та довгострокове (тривалістю до шести місяців) експертне консультування, яке здійснюють представники ОЕСР або державні службовці країн ЄС задля проведення реформ у країнах-партнерах СП. У 2008 – 2010 рр. програма SIGMA зосередиться на таких пріоритетних сферах, як адміністративне законодавство, адміністративне судочинство, управління державними витратами, внутрішній та зовнішній аудит, державні закупівлі, реформа державної служби та правове регулювання. Заходи в рамках програми SIGMA розробляються у тісній взаємодії з проектами Twinning та TAIEХ.

Саміти – це зустрічі голів держав та урядів країн Східного партнерства (країн-членів ЄС та шість країн-партнерів), які зазвичай відбуваються раз на два роки. Ці зустрічі разом із щорічними зустрічами міністрів закордонних справ є рушійною силою, яка забезпечує подальше формування та розвиток Східного партнерства.

TAIEХ (Технічна допомога та інформаційний обмін)

Один з інструментів ЄСП, який надає адресні юридичні та політичні консультації стосовно погодження законодавства з *acquis communautaire* (добробком Спільноти). На практиці це відбувається таким чином: експерт із країни-члена ЄС вирушає до країни-партнера для допомоги його міністерству чи уряду в проведенні конкретної реформи.

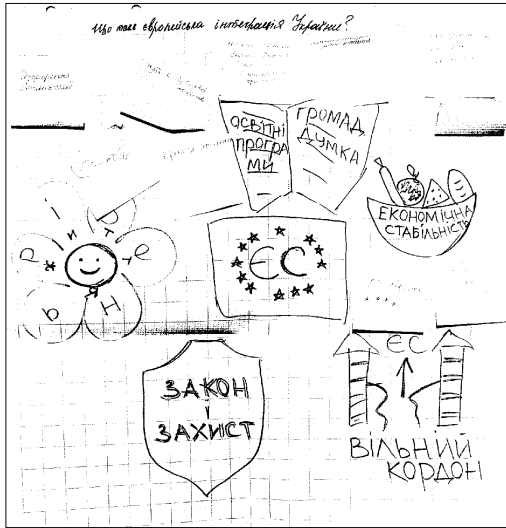
TWINNING

Інструмент\механізм ЄПС, який, починаючи з 1998 р. і до цього часу, успішно використовується в контексті політики розширення. Цей інструмент дає змогу ЄС відправляти державних службовців з урядів країн-членів ЄС для спільної роботи зі своїми колегами в урядах та адміністраціях країн-партнерів. Завдання такої співпраці – спільна підготовка до впровадження *acquis communautaire* (добробку Спільноти) у певному секторі. TWINNING передбачає ґрунтовну підготовку та довготермінові зобов'язання, а також усебічне сприяння з боку партнера.

Вправа на засвоєння інформації

МЕНТАЛЬНІ КАРТИ

Вивчення теми «Основи зовнішньої політики та європейської інтеграції України» може здійснюватись за допомогою мультимедійної презентації, а також з використанням техніки «ментальні карти». Остання пропонується для розгляду питання «Що таке європейська інтеграція України?»

Сутність «ментальних карт» – візуальне опрацюванні обраного питання з використанням малюнків, схем, фрагментів тексту, гасел і символів. Вчить співпрацювати і брати відповідальність за роботу команди. Допомагає, не перевантажуючи себе інформацією, впорядкувати її, бачити головне, орієнтуватися у певних подіях, фактах, зрозуміти взаємні зв'язки і залежності.

На початку гри тренер записує питання, яке належить опрацювати так, щоб його добре бачили всі присутні.

Тренер також може надати слухачам певні друковані матеріали, які допомагатимуть висвітленню питання, та визначити час для ознайомлення з ними (15 хв.).

Після чого викладач роздає всім учасникам гри невеликі картки і просить написати на довільній (але бажано, не менше трьох на учасника) їх кількості все, що спаде на думку у зв'язку з порушеним питанням (10 хв.). Кожна думка-асоціація записується на окремій картці. Потім всі картки збираються викладачем і перемішуються.

Увага! Записи повинні бути зрозумілими, аби всі учасники гри могли передати зміст на основі карти що підготовлена.

Тренер формує команди (4 – 6 чоловік), які отримують однакову кількість заповнених вже карток. Учасники знайомляться з їхнім змістом, якщо є подібні – складають разом.

Після цього починається створення ментальної карти за допомогою аркушів паперу блокноту фліп-чарту та різнокольорових фломастерів. В

центральної його частині записується або символічно (скажімо, у вигляді малюнку) зображається проблемне питання. Картки з асоціаціями розташовуються навколо цього питання і до них домальовуються лінії, стрілки, малюнки, гасла, висловлювання, вирізки з газет тощо (до 20 хв.).

Підготовлені таким чином карти вішаються на стіні та ще раз обговорюються всією командою, вносяться необхідні зміни. Потім представники кожної з команд презентують свої роботи та аналіз їх. Учасники розповідають про свої враження, відкриття, кажуть про те, що їх здивувало, чому вони навчилися, що зрозуміли і як тепер сприймають тему що запропонована. Час – до 15 хвилин.

ІРИНА СОЛОНЕНКО

директор Європейської програми
Міжнародного фонду «Відродження»

АКТУАЛЬНИЙ СТАН ВІДНОСИН УКРАЇНА – ЄС: ПОРЯДОК ДЕННИЙ АСОЦІАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОГЛИБЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ

Порядок денний асоціації Україна – ЄС

Порядок денний асоціації Україна – ЄС є новим практичним інструментом підготовки до реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС до моменту набуття нею чинності. Його розроблено на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції, спільної участі, спільної відповідальності та спільної оцінки. Документ має гнучкий характер, що передбачає щорічний

Довідково: Порядок денний асоціації:

5 червня 2009 р. схвалено на засіданні Української частини Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС;

16 червня 2009 р. політично схвалено на спільному засіданні Ради з питань співробітництва;

26 жовтня 2009 р. відповідно до процедури ЄС затверджено Радою ЄС;

23 листопада 2009 р. набув чинності після обміну нотами відповідно до правил процедури Ради з питань співробітництва.

У лютому 2010 р. співоловами Ради з питань співробітництва підписано **Рекомендацію Ради щодо імплементації Порядку денного асоціації.**

перегляд та запровадження механізму моніторингу його реалізації.

Спільну оцінку прогресу імплементації Порядку денного асоціації здійснює Спільний Комітет на рівні старших посадових осіб, українську частину

якого очолює заступник Голови Української частини Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, Директор Бюро європейської інтеграції.

Передбачається проведення засідань Комітету регулярно, щонайменше раз на рік, а також консультацій у вигляді відеоконференцій (шокварталу).

Довідково: У лютому 2010 р. співоловами Ради з питань співробітництва підписано Рішення Ради щодо створення спільного Комітету на рівні старших посадових осіб.

Комітетом схвалено **Керівні принципи** його діяльності.

25 листопада 2009 р. (м. Брюссель) відбулося **установче засідання** Комітету.

26 січня 2010 р. (м. Київ) проведено **перше засідання** Комітету.

В рамках виконання та моніторингу Порядку денного асоціації Сторони мають:

- здійснювати оцінку прогресу імплементації Порядку денного асоціації, визначати пріоритети та готувати пропозиції щодо внесення необхідних змін до цього документу шляхом підготовки спільного документа Комітету старших посадових осіб для Ради та Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС;

- погоджувати конкретні спільні заходи з виконання пріоритетів Порядку денного асоціації на відповідний період та сприяти організації їх реалізації;

- пропонувати започаткування секторальних діалогів з метою реагування на наявну потребу та тоді, коли це доповнюватиме вже існуючі формати співпраці.

Центральними органами виконавчої влади готуються відомчі плани заходів щодо реалізації Порядку денного асоціації у 2010 р. керуючись **Розподілом компетенції органів державної влади та підкомітетів Україна – ЄС.**

Голови українських частин спільних органів (підкомітетів, робочих груп, секторальних діалогів тощо) забезпечують розгляд питань виконання та моніторингу Порядку денного асоціації на спільних засіданнях цих органів та їх українських частинах. Питання виконання окремих положень Порядку денного асоціації можуть заслуховуватися на засіданнях Української частини Комітету з питань співробітництва та оперативних нарадах.

Передбачається узгодження спільних заходів з їх виконанням (заплановано під час відеоконференції орієнтовно у другій половині березня).

14 квітня 2010 р. відбулась друга відеоконференція, під час якої Сторони обговорили результати імплементації Порядку денного асоціації Україна – ЄС (інформація **українською** та **англійською**) та пропозиції Української Сторони до спільних заходів з реалізації його пріоритетів на 2010 р.

15 травня 2010 р. на Чотирнадцятому засіданні Ради з питань співробітництва Україна – ЄС схвалено Спільний звіт Комітету старших посадових осіб (**англійською** та **українською**).

http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=243281941&cat_id=223345338&ctime=1266423569791

Угода про асоціацію, включаючи створення ЗВТ

Виконання політичних пріоритетів **Плану дій Україна-ЄС** дозволило розпочати у березні 2007 року переговори щодо укладення нової посиленої угоди на заміну Угоди про партнерство та співробітництво.

Довідково: **Указом Президента України від 5.02.2007 р. № 76/2007** утворено делегацію для участі у переговорах та затверджено директиви.

Під час проведення паризького Саміту Україна – ЄС (вересень 2008 р.) досягнуто рішення щодо назви нової посиленої угоди як **Угоди про асоціацію.**

Загалом у 2007–2009 рр. проведено чотирнадцять раундів переговорів у рамках 3 робочих груп:

- 1) з політичного діалогу, зовнішньої і безпекової політики;
- 2) юстиції, свободи та безпеки;
- 3) з економічних, секторальних питань та питань розвитку людського потенціалу.

За домовленістю Сторін починаючи з середини березня 2009 р. переговорний процес продовжується у режимі відеоконференцій, яких проведено понад 45.

18 лютого 2008 р. відбулося офіційне відкриття переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі як складової частини Угоди про асоціацію визначатиме правову базу для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, частково робочої сили між Україною та ЄС, а також регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до спільного ринку ЄС.

На сьогодні відбулось 9 раундів переговорів щодо створення зони вільної торгівлі (останній — 7–11 грудня 2009 р. у м. Києві).

На даному етапі Сторони продовжують обговорення змістовного наповнення відповідних положень щодо створення ЗВТ на основі проектів документів, узгоджених за результатами попередніх раундів.

Графік переговорів щодо підготовки Угоди про асоціацію між Україною та ЄС:

- пленарні засідання – 18 березня 2010 р.;
- з економічних, секторальних питань та питань розвитку людського потенціалу – 4–23 лютого 2010 р. (цикл відеоконференцій);
- щодо створення зони вільної торгівлі – 1–5 березня 2010 р. у м. Брюссель, 17–21 травня 2010 р. у м. Києві та 5–9 липня 2010 р. у м. Брюссель.

http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=224167817

Вправа на засвоєння інформації

МЕТАПЛАН

Для висвітлення теми «Актуальний стан відносин Україна–ЄС: Порядок денний асоціації та перспективи поглиблення інтеграції» пропонується міні-лекція з мультимедійною презентацією (20 хвилин)

Надалі для обговорення рекомендуємо використати техніку метаплану.

Її сутність – створення графічної ілюстрації дискусії на тему що задана. Це «тиха дискусія» або розмова-плакат.

Метаплан використовується для обговорення суперечливих, важких справ та для вирішення конфліктів. Головне його завдання полягає не в тому, аби показати хто правий, а в тому, аби побачити якнайбільше аспектів цієї проблеми.

Мета метаплану – спокійний аналіз питання та зосередження на пошуку спільного рішення. Учасники розглядають та аналізують проблему, намагаючись її оцінити, формулюють погляди та думки, пропонують різні рішення.

Техніка метаплану полягає в тому, що під час дискусії її учасники спільними зусиллями створюють плакат, який стає графічним скороченням дискусії. Замість того, аби брати в ній участь, вони записують свої думки щодо порушених питань на папері (заданої форми та кольору) у вигляді коротких речень.

Робота проходить у малих групах. Кожна отримає аркуш паперу блокноту фліп-чарту, кольоровий папір-самоклейку (стікери або скотч і ножиці), фломастери.

Надалі розпочинається дискусія в групах (30 хв.) відповідно до схеми метаплану.

Завдання: учасники гри згідно наведеної у схемі послідовності відповідають на запитання «як є?», «як повинно бути?», «чому не так, як є?». При цьому вони приклеюють біля кожного питання свої стікери визначеного кольору (одне питання – один колір) з власним формулюванням (повинно бути

коротким – як гасло). Кожен формулює ту тезу, яку вважає за необхідне оприлюднити. Потім вони впорядковуються групою.

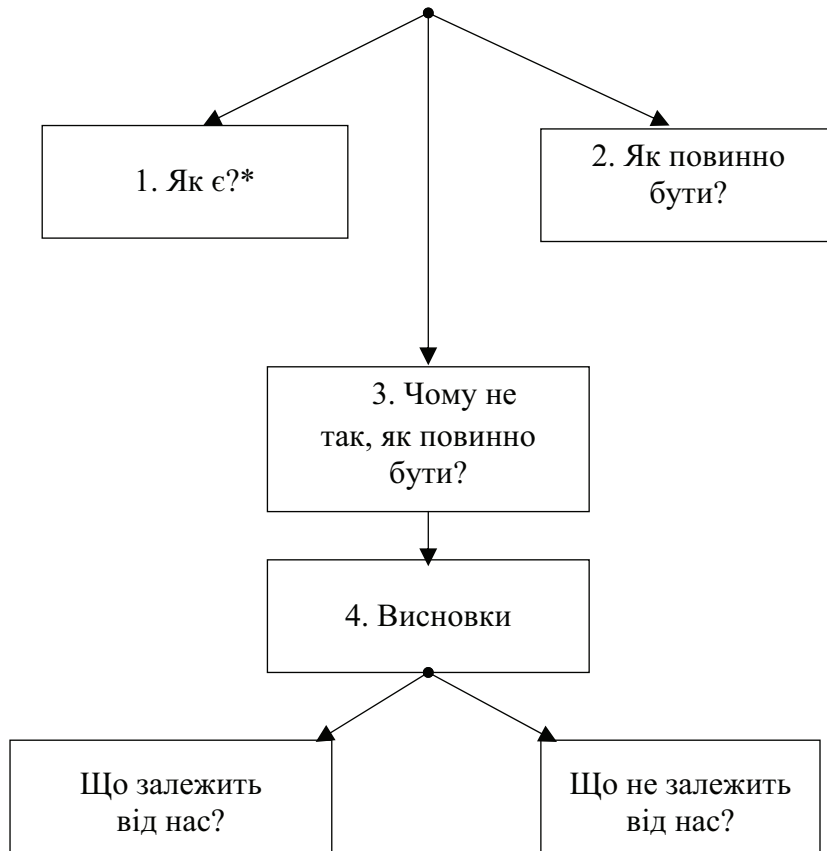
Надалі – черга висновків. Вони поділяються на такі, «що від нас залежить» та на такі, «що від нас не залежить». Відповідно формулюються і записуються дві колонки.

 Увага!
Все, що записується на плакаті, має бути узгоджено і прийнято всіма членами групи. Метаплан не припускає суперечки поза темою, вживання неточних формулювань

На завершення гри представники груп демонструють плакати, відповідають на питання інших учасників, пояснюють незрозумілі фрагменти. Під час обговорення можна змінювати плакат, корегувати записи, переносити стікери до іншої сфери.

Метаплан

ЯК СКЛАДАЮТЬСЯ ВІДНОСИНИ УКРАЇНА - ЄС?

*Кожне поле на схемі має свій колір. Наприклад, 1. – синій, 2. – жовтий, 3. – рожевий.

ТАРАС КАЧКА

перший заступник директора

Державного департаменту з питань

адаптації законодавства Міністерства юстиції України

НАСЛІДКИ МАЙБУТНЬОЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ І ПОГЛИБЛЕНУ ЗОНУ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ

Досвід переговорів України щодо укладення угоди про асоціацію з Європейським Союзом

У документі висвітлено природу, сферу дії та зміст майбутньої Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та організацію переговорного процесу в Україні.

I. Природа, сфера дії та зміст

Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Україна та ЄС розпочали формальні переговори в березні 2007 р. Головною метою переговорів була розробка Нової Посиленої Угоди на заміну Угоди про партнерство та співробітництво, укладеної 1994 р. та що набрала чинності 1998 р. На початку переговорів не було чіткого рішення про природу угоди, за винятком того що вона має бути юридично обов'язковою. Лише після року переговорів сторони погодились що угода буде угодою про асоціацію (Паризький саміт 2008 р).

Спочатку переговори велися в трьох групах: щодо політичного діалогу, щодо юстиції, свободи та безпеки та щодо секторальної співпраці.

Коли процес вступу України до СОТ було фактично завершено, сторони в лютому 2008 р. почали переговори щодо торговельної частини Угоди про асоціацію чи щодо глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. До того сторони провели кілька раундів консультацій з торговельних питань з метою визначити загальні рамки формальних торговельних переговорів.

Крім того постійний діалог головних переговорників в рамках пленарних засідань охоплює загальні питання угоди (зокрема преамбулу, загальні принципи та інституційні положення), а також питання не узгоджені в рамках груп.

Головним принципом Угоди (формально узгодженим під час Паризького саміту 2008 р.) є політична асоціація та економічна інтеграція. Політична асоціація передбачає, що в рамках угоди сторони взаємно підтримують одна одну з усіх питань порядку денного політичного діалогу. Принцип економічної інтеграції підкреслює кінцеву мету угоди – інтегрувати Україну до внутрішнього ринку ЄС шляхом регуляторної конвергенції.

Регуляторна конвергенція є новим поколінням концепції адаптації законодавства. Основними рисами концепції регуляторної конвергенції є якнайширше охоплення усіх регуляторних елементів окремих державних політик, у тому числі базове законодавство, підзаконні акти, адміністративну практику та правозастосування.

На основі зазначених принципів сторони обговорювали в групі щодо політичного діалогу так питання:

1. Цілі політичного діалогу та співпраці;
2. Форум для здійснення політичного діалогу;
3. Діалог та співпраця щодо внутрішніх реформ;
4. Зовнішня та безпекова політика;
5. Міжнародний Кримінальний Суд;
6. Запобігання конфліктам та кризовий менеджмент;
7. Регіональна стабільність;
8. Нерозповсюдження зброї масового знищення;
9. Контроль за зброєю та роззброєння;
10. Тероризм.

В рамках групи щодо юстиції свободи та безпеки сторони опрацювали принципи співпраці щодо:

1. Верховенства права, прав людини та основних свобод;
2. Захисту персональних даних;
3. Міграції, притулку та управління кордонами;
4. Руху осіб;
5. Відмивання грошей та фінансування тероризму;
6. Боротьби з незаконним обігом наркотиків;
7. Злочинності та корупції;
8. Тероризму;
9. Правової допомоги в цивільних та кримінальних справах.

3 точки зору проектування положення, обговорювані в зазначених групах, визначають здебільшого загальні зобов'язання та рамки співпраці. Відтак відповідні розділи угоди є короткими. Тому сторони закрили переговори щодо політичного діалогу та щодо юстиції, свободи та безпеки після року переговорів та перенесли обговорення невирішених питань на пленарні засідання.

Щодо секторальної співпраці сторони провели кілька раундів визначаючи завдання групи, оскільки компетенція інституцій сторін охоплює велику кількість різноманітних питань.

Отже сторони обговорювали окремі глави з таких питань:

- Макроекономічна співпраця;
- Управління державними фінансами: бюджетна політика, внутрішній контроль та зовнішній аудит;
- Оподаткування;
- Статистика;
- Транспорт, Промислова політика та розвиток підприємництва;
- Право товариств, корпоративне управління, бухгалтерський облік та аудит;
- Фінансові послуги;
- Інформаційне суспільство,
- Туризм;

- Сільське господарство та розвиток села;
 - Рибальство та морська політика;
 - Співпраця щодо Дунаю;
 - Видобування корисних копалин та металургія;
 - Довкілля;
 - Співпраця з питань науки і техніки;
 - Космос;
 - Захист прав споживачів;
 - Співпраця з питань зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей;
 - Громадське здоров'я, освіта, молодь і спорт;
 - Культура;
 - Аудіовізуальна політика;
 - Співпраця громадянського суспільства;
 - Транскордонна та регіональна співпраця; співпраця у сфері спорту та фізичної активності;
 - Участь в програмах та агентствах ЄС;
 - Співпраця у сфері енергетики, у тому числі ядерна енергетика;
- Правовий статус працівників
- Фінансова співпраця, у тому числі положення по боротьбі з шахрайством.

Після дванадцяти раундів формальних переговорів сторони, з метою прискорення переговорного процесу, домовились продовжити діалог у форматі відеоконференцій. Протягом 2009–2010 рр. було проведено більше ста відеоконференцій.

Згадані глави визначають:

А) основні принципи на яких базується співпраця, зазвичай запозичені з міжнародно-визнаних стандартів шляхом посилання на них чи їх цитування;

Б) порядок денний та метод адміністративної співпраці органів влади сторін;

В) умови адаптації законодавства.

У рамках цієї доволі звичайної структури глав слід звернути увагу на новий підхід до визначення зобов'язань щодо адаптації законодавства.

Попри створення в Україні всієї необхідної інфраструктури адаптації законодавства, Україна досягла доволі скромних результатів у цій сфері в рамках Угоди про партнерство та співробітництво. До загальних причин успіхів та невдач адаптації слід також додати надто загальний підхід до визначення зобов'язань щодо адаптації законодавства в статті 51 УПС. Тому Україна запропонувала визначити зобов'язання щодо адаптації законодавства якомога детальніше. Відтак сторони застосували такий підхід до формулювання зобов'язань з адаптації:

1. Загальне зобов'язання щодо адаптації, визначене в окремій статті відповідної глави (наприклад: Україна адаптує своє законодавство до *acquis* як визначено в Додатку);

2. Додаток, що містить назви актів *acquis*, часові межі їх імплементації та, у разі потреби. Додаткові пояснення та винятки;

3. Загальний механізм моніторингу у горизонтальній частині.

Перший проект додатків зазвичай пропонують експерти ЄС. Додаток зазвичай визначає пріоритети адаптації та не охоплює всі без винятку акти *acquis* у сфері. З огляду на це, а також беручи до уваги динаміку розвитку *acquis*, до Додатки можна буде вносити зміни рішенням інституцій угоди (Рада Асоціації чи Комітет Асоціації).

Ідея додатків базується на досвіді Європейського Економічного Простору, Договору про Енергетичне Співтовариство, угоди про Європейський Спільний Авіаційний Простір та інших угод ЄС, які використовують *acquis* як основу правового режиму.

Істотним елементом асоціації є вільна торгівля. Сторони домовились, що Угода про Асоціацію включатиме глибоку та всеохоплюючу зону вільної торгівлі такого змісту:

- Вільний рух товарів: торгівля товарами; правила походження; адміністративна співпраця та боротьба із шахрайством; митна співпраця та спрощення торгівлі; технічне регулювання промислових товарів, стандарти та процедури оцінки відповідності; санітарія та фітосанітарія;
- Послуги та інвестиції: послуги, свобода підприємництва та інвестиції; рух осіб та визнання кваліфікацій; рух капіталів та платежів; співпраця щодо торгівлі послугами.
- Правила та горизонтальні питання: інструменти торгівельного захисту; конкуренція; інтелектуальна власність; державні закупівлі; сталий розвиток; прозорість регулювання;
- Інституційні положення: механізм врегулювання спорів, інституційні органи та імплементація.

На переговори цієї частини Угоди про асоціацію істотно вплинув досвід вступу України до СОТ, нові тренди регіональних торгівельних угод (наприклад глибока та всеохоплююча угода про вільну торгівлю між Кореєю та ЄС) та новим підходом до надання доступу на ринок на підставі адаптації законодавства.

Відтак головним завданням переговорів, що тривають – віднайти прийнятний для обох сторін баланс торгівельних концесій на товари та послуги та створити механізм подальшої інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС забезпечуючи доступ на ринок на підстав адаптації законодавства.

Раунди переговорів проводяться зазвичай що шість тижнів.

II. Організація переговорного процесу

Формально склад делегації було затверджено Указом Президента України № 76/2007 від 5 лютого 2007 р.

Відповідно до Указу, головою делегації є заступник міністра закордонних справ, представник МЗС є також головою групи щодо політичного діалогу; заступник міністра юстиції є головою групи щодо

юстиції, свободи та безпеки, а заступник міністра економіки – головою групи щодо секторальної співпраці та групи щодо вільної торгівлі.

Крім того Віце-прем'єр-міністр, відповідальний за питання європейської інтеграції, сприяє загальній координації переговорного процесу використовуючи звичайні методи роботи уряду (наради, доручення тощо).

Переговорна група також активно використовує інформаційні та методологічні ресурси, створені в рамках Загальнодержавної програми адаптації законодавства.

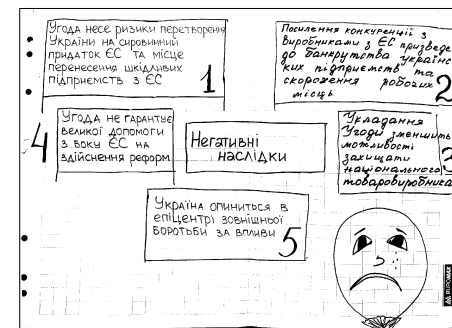
Протягом переговорного процесу постійно розвивалися навички не лише до аналізування позицій, але й щодо визначення чіткої позиції профільних органів влади, ведення діалогу із заінтересованими колами, у тому числі з бізнесом, поширення інформації як серед профільних міністерств та ключових експертів так і від експертного рівня на політичний рівень.

Вправа на засвоєння інформації

КРИТЕРІЙНИЙ ПОКЕР

Для вивчення теми «Наслідки майбутньої Угоди про асоціацію і поглиблену зону вільної торгівлі», крім мультимедійної презентації міні-лекції, пропонуємо застосувати гру «критерійний покер».

 Основа техніки «критерійний покер» – ведення упорядкованої дискусії з суперечливих питань. У першу чергу вивчається вплив різних факторів на цей процес або явище.

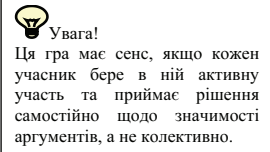
Гра відбувається у малих групах (орієнтовно – по 5 чоловік, бажано по дві групи на одне питання).

Гра проходить у два етапи.

Учасники гри отримують:

- планшетку, де визначені три поля: перше – місця для найважливіших критеріїв (причому під час гри вони розташовуються у певній ієрархічній послідовності, від 1 до 5); друге – для менш важливих критеріїв (тут ієрархія не визначається); третє – для тих, які, на думку команди, є не важливими, порівняно з попередніми.

- набір карток із записаними на них критеріями.

За бажанням кожен гравець може додати один власний критерій, скориставшись чистою картою (тоді теза записується від руки).

Одна особа з команди роздає картки таким чином, аби сторінка з записом була повернута вниз. Учасники повинні тримати картки так, щоб

ніхто, в тому числі вони, не могли побачити, що на них написано до моменту оголошення змісту карток.

Перший учасник гри розкриває свою картку і голосно читає критерій. Після чого кладе на місце, яке оберє сам. Необхідно, аби відкритий критерій добре бачили всі гравці. Після чого учасники гри по черзі розкривають свої картки (але – по одній), голосно їх читають і кладуть на місця, які самі виберуть.

Якщо на певному етапі хтось із учасників забажає покласти свою картку на місце, що вже зайняте, то починається дискусія. Адже він повинен провести переговори з власником попередньої картки щодо того, який критерій значніший і чому. Дискусія повинна спиратися на виважені аргументи, а не на силу переконань. Якщо двоє не можуть прийти до згоди, то рішення ухвалює команда більшістю голосів.

Перший етап завершується, коли всі учасники приходять до порозуміння щодо місця розташування карт на планшетці. При цьому кожна з груп, яка викладає критерії на планшетці, може розмішувати їх по-своєму. Надалі треба виписати на блокноті фліп-чарту перші п'ять аргументів кожної групи і порівняти їх між собою, за необхідності підкресливши подібні критерії та звернути увагу на якому вони місці.

Другий етап – це групові переговори. Групи, які проводили оцінку переваг, домовляються між собою стосовно тих аргументів, де їхні думки розійшлися. Те саме між собою роблять групи, які вивчали недоліки. Гра завершиться, коли групи приймуть спільне рішення про порядок першочергових аргументів. Вони презентуються представниками обох груп як результат колективної роботи.

Критерії

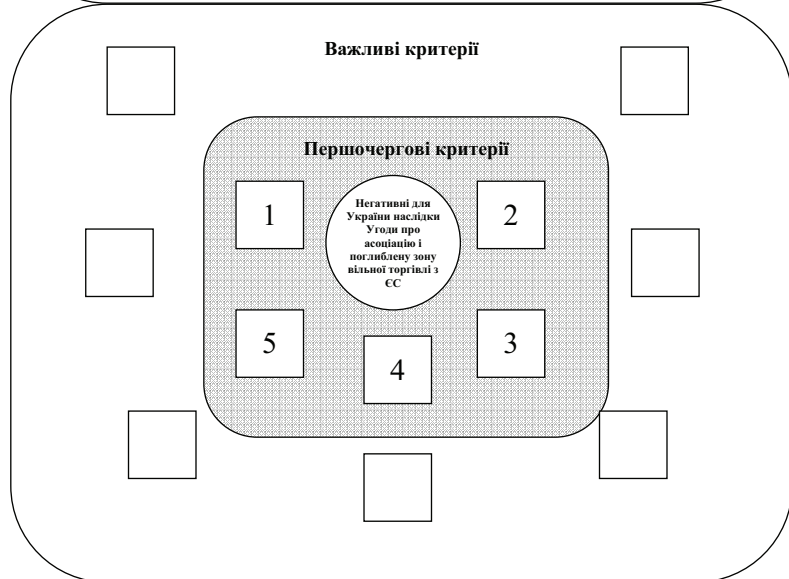
Переваги укладання угоди про Асоціацію

1. Угода наблизить Україну до ЄС;
2. Положення угоди захистять українців, які працюють в ЄС, від дискримінації;
3. Угода дасть можливість продавати українські товари в ЄС;
4. Угода сприятиме проведенню реформ в Україні;
5. Угода сприятиме модернізації української економіки;
6. Угода посилить зв'язки громадянського суспільства України та держав-членів ЄС;
7. Реалізація угоди сприятиме посиленню захисту довкілля в Україні;
8. Угода заохочуватиме інвестиції в Україну;
9. Угода надаватиме більше прав українським громадянам надавати послуги на території ЄС;
10. Угода сприятиме утвердженню України в якості регіонального лідера;

11. Україна одержить міцні гарантії національної безпеки, незалежності, територіальної цілісності;
12. В Україні підвищаться соціальні гарантії життя;
13. Зміцниться національна безпека і стабільність в регіоні Центрально-Східної Європи;
14. Покращиться міжнародний імідж України;
15. Посилиться консолідація української нації;
16. Зміцняться інституції громадянського суспільства;
17. Посилиться прозорість дій влади та її підконтрольність, зміцниться демократичний устрій в цілому;
18. Таке рішення позитивно вплине на утвердження в Україні принципів верховенства права та прав людини;
19. Отримасмо безпечніші кордони;
20. Україна отримає можливість використати досвід розвинутих країн;
21. Зміцняться основи національної безпеки;
22. Зменшиться вплив російського бізнесу на українську економіку та політику;
23. Покращиться клімат для здійснення підприємницької діяльності в Україні;
24. Україна утвердиться як суб'єкт європейської політики.

Недоліки укладання угоди про Асоціацію:

1. Угода заморозує питання членства України в ЄС;
2. Угода не надаватиме українським працівникам вільного доступу на ринок праці ЄС;
3. Угода відкриє український ринок для європейських товарів низької якості;
4. Угода не гарантує великої допомоги з боку ЄС на здійснення реформ;
5. Укладання угоди матиме наслідком погіршення торгівельно-економічних зв'язків з сусідніми країнами;
6. Укладання угоди зменшить можливості захищати національного товаровиробника;
7. Вимоги угоди до захисту довкілля та соціального захисту створять додатковий тягар для вітчизняних підприємств;
8. Посилення конкуренції з виробниками з ЄС призведе до банкрутства українських підприємств та скорочення робочих місць;
9. Укладання угоди матиме наслідком виїзд кваліфікованих працівників за кордон;
10. Угода несе ризики перетворення України на сировинний придаток ЄС та місце перенесення шкідливих підприємств з ЄС;
11. Погіршаться відносини з Росією;
12. Полегшиться експансія в Україну іноземного капіталу;
13. Зростуть українські бюрократичні інституції;
14. Україна може перетворитися на країну третього світу;
15. Україна втратить незалежність при прийнятті зовнішньополітичних рішень;
16. Українські підприємства втратять російські замовлення;
17. Україна опиниться в епіцентрі зовнішньої боротьби за впливи;
18. Угода розбалансує внутрішньополітичне життя України;
19. Відбудеться гальмування розвитку національної економіки;
20. Відбудеться погіршення рівня життя українських громадян;
21. З підписанням угоди весь імпорт, насамперед, енергоносії, Україна закуповуватиме за світовими цінами;
22. Доведеться витратити великі кошти на модернізацію українських підприємств;
23. Посилиться загроза територіальній цілісності України;
24. Постає загроза втрати національних традицій.

ІРИНА СОЛОНЕНКО

директор Європейської програми
Міжнародного фонду «Відродження»

СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО

Ініціатива щодо підготовки пропозицій до посилення відносин Європейського Союзу із східними сусідами була виголошена Прем'єр-міністром Республіки Польща Д.Туском на засіданні Європейської Ради у березні 2008 р. 26 травня 2008 р. міністри закордонних справ Республіки Польща та Королівства Швеція передали на розгляд глав зовнішньополітичних відомств держав-членів ЄС спільний позиційний документ щодо концепції «Східного партнерства».

Польсько-шведські пропозиції були підтримані державами-членами на засіданні Європейської Ради 20 червня 2008 р., на виконання рішень якого Європейська Комісія 3 грудня 2008 р. представила **Комунікацію «Східне партнерство»**.

Довідково: країнами-партнерами ініціативи «Східне партнерство» визначено Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Грузію, Молдову та Україну. Можливе залучення третіх сторін до реалізації окремих проєктів «Східного партнерства».

Згідно Декларації Європейської Ради (19–20 березня 2009 р.) схвалено зазначену Комунікацію та затверджено зовнішньополітичну ініціативу «Східне партнерство».

7 травня 2009 р. відбувся установчий Саміт нової ініціативи ЄС «Східне партнерство», за результатами якого було прийнято **Спільну заяву**. Згідно зі Спільною заявою, «Східне партнерство» є доповненням до двосторонніх договірних відносин між ЄС та кожною з країн-партнерів (вихідна позиція України).

Серед положень Комунікації «Східне партнерство» можна виділити:

- оновлення договірно-правової бази відносин ЄС зі східними сусідами через заміну чинних Угод про партнерство та співробітництво на посилені угоди нового формату (п. 3.1);
- створення спеціальної програми допомоги для зміцнення адміністративної спроможності країн-партнерів (п. 3.1);
- створення поглиблених зон вільної торгівлі (ЗВТ), що, залежатиме від готовності економік країн-партнерів (пп. 3.2 та 4.2);
- лібералізацію візового режиму між ЄС та країнами-партнерами з можливістю започаткування безвізового діалогу з країнами-партнерами за умови попередньої «ефективної імплементації» угод про спрощення оформлення віз та реадмісію осіб (п. 3.3);
- зміцнення енергетичної безпеки ЄС та його партнерів на принципах Енергетичної Хартії (п. 3.4);
- вирівнювання регіонального розвитку країн-партнерів, підтримка соціально-економічного розвитку (п.3.5);

- запровадження багатостороннього політичного діалогу між ЄС та країнами-партнерами в рамках Саміту (раз на 2 роки), зустрічей на рівні міністрів закордонних справ (щорічно) та в рамках чотирьох тематичних платформ (пп. 4.1 та 4.2);
- впровадження ініціатив-флагманів «Східного партнерства» мають на практиці продемонструвати переваги нової концепції.

«Східне партнерство» перебуває в умовах обмеженості коштів, наявних для фінансування його проектів.

Декларацією від 19–20 березня 2009 р. передбачено виділення 600 млн. євро на реалізацію цілей «Східне партнерство», однак чітко не визначено джерела фінансування цих обсягів.

Ефективність реалізації Східного партнерства залежатиме від донорських коштів, які вдасться спрямувати на додаток до фінансування з бюджету ЄС, а також позитивного вирішення питання щодо усунення дисбалансу між фінансуванням «південного» та «східноєвропейського» вимірів зовнішньої політики ЄС.

Інституційна структура

багатостороннього виміру «Східного партнерства»

Згідно з Комунікацією Європейської Комісії (п. 4.1), багатосторонній вимір «Східного партнерства» функціонує на чотирьох рівнях:

- **зустрічі глав держав** і урядів Східного партнерства (кожні два роки);
- **весняні зустрічі міністрів закордонних справ** держав-членів ЄС і країн-партнерів, які ознайомлюються з досягнутим прогресом і встановлюють політичні орієнтири (щорічно). В окремих галузях робота може розвиватися через галузеві міністерські конференції;
- **чотири тематичні платформи** відповідно до основних напрямків співпраці.

Довідково: 1. “Демократія, належне врядування та стабільність”; 2. “Економічна інтеграція та наближення до політик ЄС”; 3. “Енергетична безпека”; 4. “Міжлюдські контакти”.

Кожна платформа має комплекс реалістичних і періодично оновлюваних цілей – з відповідною програмою заходів. Зустрічі проводяться двічі на рік на рівні профільних вищих посадовців. Платформи підзвітні щорічним зустрічам міністрів закордонних справ. ЄК розробляє порядок денний засідань платформ у тісній співпраці з Головами ЄС і країнами-партнерами, а також головує на цих засіданнях. Функціонування платформ може підтримуватися через галузеві міністерські засідання.

- **панелі** для підтримки роботи платформ у конкретних сферах. Формат і учасники таких панелей визначаються відповідно до потреб.

Крім того, обговорюється питання створення інституційного механізму парламентського співробітництва в рамках «Східного партнерства».

Довідково: пункт 4.4 Комунікації: “Комісія вітала б будь-яку ініціативу Європарламенту, покликану зробити парламентське співробітництво у рамках ЄвроНЕСТ як складову «Східного партнерства». Пропонується парламентський діалог у

форматі Трійки (Європейський Парламент, ОБСЄ та ПАРЄ) для підтримки багатостороннього аспекту «Східного партнерства».

Тематичні платформи

У червні 2009 р. проведено перші установчі засідання всіх 4-х тематичних платформ, під час яких схвалено загальні принципи і привила процедури їх діяльності, розглянуто основні цілі та презентовано окремі ініціативи-флагмани.

У жовтні – листопаді 2009 р. пройшли другі засідання тематичних платформ, за результатами яких схвалено їх основні цілі та Робочі програми на 2009-2011 роки. Крім того, погоджено концепції ініціатив-флагманів «Інтегроване управління кордонами» та «Попередження, готовність та запобігання наслідкам природних та техногенних катастроф».

8 грудня 2009 р. у м. Брюссель проведено щорічну зустріч міністрів закордонних справ держав-членів ЄС та країн-партнерів ініціативи ЄС «Східне партнерство».

Визначено українських координаторів діяльності відповідних тематичних платформ «Східного партнерства»:

- **Мін’юст** – платформа № 1 «Демократія, належне врядування та стабільність»;
- **Мінекономіки** – платформа № 2 «Економічна інтеграція та наближення до політик ЄС»;
- **Мінпаливенерго** – платформа № 3 «Енергетична безпека»;
- **Бюро європейської інтеграції** – платформа № 4 «Міжлюдські контакти».
- **МЗС** здійснює загальну координацію реалізації ініціативи.

Євронест

18 травня 2009 р. в Києві відбулося спільне засідання представників профільних парламентських комітетів країн-учасниць «Східного партнерства» для координації позицій щодо можливої участі в Парламентській асамблеї Євронест. За його результатами прийнято Рекомендації для національних парламентів Азербайджану, Вірменії, Білорусії, Грузії, Молдови і України щодо можливої участі в Євронест.

30 вересня у м. Брюссель відбулось установче засідання Делегації Європарламенту в Парламентській асамблеї Євронест, за результатами якого обрано керівництво (Бюро) Делегації. Президентом Делегації став представник Прогресивного альянсу соціалістів і демократів Крістіан Вігенін (Болгарія).

Парламентський вимір «Східного партнерства» став предметом обговорення на спеціальній закритій зустрічі, організованій Комітетом у закордонних справах Риксдагу Королівства Швеція 21 жовтня 2009 р. у м. Стокгольм. За відсутності остаточної консенсусної позиції країн-партнерів і держав-членів ЄС щодо формату Євронест було створено робочу групу у складі 6+5 (країни-партнери, Швеція, Польща, Іспанія, Європарламент, одна

з країн Балтії) для узгодження організаційних питань проведення першого засідання Євронест у форматі асамблеї.

Сьогодні здійснюється розробка та погодження установчих документів Євронест, які були схвалені на першій сесії Парламентської асамблеї Євронест 24 березня 2010 р.

Ініціативи-флагмани «Східного партнерства»

У рамках багатостороннього виміру «Східного партнерства» триває робота над ініціативами-флагманами.

Довідково: 5 ініціатив-флагманів «Східного партнерства»: 1) інтегроване управління кордонами; 2) інструмент сприяння малому та середньому бізнесу; 3) розвиток регіональних ринків електроенергії, підвищення енергоефективності та використання відновлювальних енергоресурсів; 4) управління довкіллям; 5) посилення взаємодії у контексті попередження, підготовки та запобігання наслідкам природних та техногенних катастроф.

Підготовку концепцій ініціатив-флагманів здійснює Європейська Комісія. Результати опрацювання представляються на засіданнях відповідних тематичних платформ, які і приймають рішення про створення спеціальних робочих груп з реалізації відповідних ініціатив-флагманів.

На сьогодні здійснюється розробка ініціатив-флагманів: «Інтегроване управління кордонами» та «Попередження, підготовка та запобігання наслідкам природних та техногенних катастроф».

15–16 жовтня 2009 р. в м. Одеса пройшло перше засідання спеціальної панелі «Інтегроване управління кордонами», створеної в рамках тематичної платформи № 1, учасники якої схвалили позиційний документ щодо Інтегрованого управління кордонами. Висловлено пропозицію не обмежуватися в рамках проекту тільки прикордонними пунктами вздовж Паневропейського транспортного коридору та TRASECA. Домовлено про проведення декількох навчальних курсів та семінарів щодо управління та розбудови кордонів до започаткування флагманського проекту. На сьогодні на потреби ініціативи передбачено виділення 47 млн. євро з бюджету ЄС (для 6 країн-партнерів).

9 грудня 2009 р. в м. Гьотеборг (Швеція) відбулось установче засідання спеціальної панелі з питань реалізації ініціативи-флагмана «Попередження, підготовка та запобігання наслідкам природних та техногенних катастроф».

На сьогодні здійснюється робота щодо підготовки проектних пропозицій за участю заінтересованих сторін на найближчі чотири роки.

Довідково: ініціатива-флагман буде реалізована у дві фази. На потреби першої фази, що триватиме 48 місяців, передбачено 6 млн. євро з бюджету ЄС (на 6 країн-партнерів).

Громадський вимір «Східного партнерства»

У Комунікації Європейської Комісії запропоновано підтримувати подальший розвиток організацій громадянського суспільства, зокрема заснувати Форум громадянського суспільства «Східного партнерства» з

метою сприяти налагодженню контактів між цими організаціями та їх діалогу з органами влади.

Європейською Комісією спільно з Шведським Головуванням в ЄС та Європейським економічно-соціальним комітетом 16–17 листопада 2009 р. у м. Брюсселі проведено Форум громадянського суспільства «Східного партнерства». У Форумі взяло участь більше ніж 200 представників з країн-партнерів «Східного партнерства», держав-членів ЄС, міжнародних організацій та третіх країн.

Довідково: Форум функціонує в рамках чотирьох робочих груп за принципом відповідних тематичних платформ «Східного партнерства». За підсумками його установчого засідання обрано координаторів робочих груп, які також є членами Керуючого комітету Форуму – колегіального органу, що відповідатиме за роботу з організаціями-учасниками Форуму та підготовку пленарних засідань.

Зустрічі/конференції Форуму у форматі пленарних засідань відбуватимуться, принаймні, раз на рік.

З метою обміну найкращим досвідом та експертизою тематичні робочі групи Форуму готуватимуть рекомендації щодо практичних елементів розвитку співробітництва в рамках тематичних платформ «Східного партнерства».

Висновки і рекомендації установчого засідання Форуму було представлено на розгляд першого засідання міністрів закордонних справ країн-учасниць «Східного партнерства» 8 грудня 2009 р. в м. Брюссель.

Довідково: в рекомендаціях значної уваги приділено ролі організації громадянського суспільства в сфері інформування населення з питань розвитку відносин з ЄС. Вирішено вважати організацію громадянського суспільства інституційним партнером ЄС, його країн-членів та країн-учасників «Східного партнерства» в питаннях планування, впровадження, моніторингу та розвитку програм багатостороннього співробітництва.

В рамках засідання створено Керуючий комітет Форуму. До його складу обрано представників України: куратором на рівні країни – Святослава Павлюка (Фундація ПАУСІ) та координатором групи навколишнє середовище, зміни клімату та енергетична безпека – Михайла Гончара (Центр Номос).

Двосторонній вимір «Східного партнерства»

З огляду на те, що Україна не розглядає «Східне партнерство» як рамкову політику, двосторонній вимір ініціативи для України зводиться до тих його нових елементів, яких не було у двосторонніх відносинах з ЄС. До них належать **Програма Всеохоплюючої інституційної розбудови та Програма регіонального розвитку.**

На сьогодні триває процес концептуального оформлення Програми Всеохоплюючої інституційної розбудови. 24 листопада 2009 р. Українською Стороною передано на розгляд Сторони ЄС позиційний документ щодо засад та змістовного наповнення Програми.

На початку грудня 2009 р. на ім'я Прем'єр-міністра України надійшов лист члена Європейської Комісії Б. Ферреро-Вальднер щодо започаткування Програми, який опрацьовується в органах виконавчої влади. Для

обговорення ініціативи у лютому 2010 р. відбулась місія експертів ЄК, за результатами були з'ясовані та погоджені основні модальності подальшої спільної роботи над Програмою.

Розбудова Програми регіонального розвитку відбуватиметься на основі виконання положень Меморандуму про взаєморозуміння для встановлення діалогу про регіональну політику між Мінрегіонбудом та Європейською Комісією від 22 липня 2009 р.

Довідково: розроблено Робочу програму щодо імплементації Меморандуму, яка визначає перелік запланованих сторонами заходів на період до 2011 р.

Започаткування співробітництва з окремими державами у рамках «Східного партнерства»

Білорусь

30 жовтня 2009 р. в Києві відбулися українсько-білоруські консультації з питань взаємодії в рамках ініціативи ЄС «Східне партнерство», за результатами яких домовлено про підготовку двох спільних документів (по лінії прикордонних та митних служб), що міститимуть узгоджені підходи України та Білорусі до можливих проектів в рамках ініціативи-флагмана «Інтегроване управління кордонами».

Сторони також узгодили текст Меморандуму між МЗС України та МЗС Республіки Білорусь про взаємодію у реалізації взаємовигідних проектів в рамках ініціативи ЄС «Східне партнерство», який підписано 5 листопада 2009 р.

Литва

У контексті домовленостей Президентів України та Литви Українською Стороною передано (23 листопада 2009 р.) на розгляд Литовської Сторони пропозиції щодо напрямів можливого двостороннього співробітництва в рамках «Східне партнерство».

Довідково: головним проектом запропоновано визначити запровадження системної програми стажування українських державних службовців в органах влади Литви з метою підвищення їх спроможностей у виконанні завдань у сфері європейської інтеграції.

Під час зустрічі міністрів закордонних справ України, Литви та Білорусі 22 листопада 2009 р. в м. Києві схвалено перелік сфер можливої тристоронньої співпраці в рамках «Східного партнерства» та домовлено сприяти налагодженню безпосередніх контактів між профільними міністерствами та відомствами трьох держав для подальшої розробки конкретних проектів відповідними робочими групами.

Підготовлено відповідний спільний лист міністрів закордонних справ України, Литви та Білорусі на адресу Члена Єврокомісії Б.Ферреро-Вальднер, Високого представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки К. Ештон та Міністра закордонних справ Швеції К. Більдта з метою ознайомлення Сторони ЄС зі схваленим переліком можливих сфер тристоронньої співпраці в рамках ініціативи.

26 листопада 2009 р. в Києві відбулися попередні експертні консультації з питань взаємодії у сфері історико-культурної спадщини в рамках «Східного партнерства».

Польща

Експертні консультації з питань взаємодії в рамках «Східного партнерства» із залученням профільних міністерств і відомств проведено 17 грудня 2009 р. в м. Київ.

За їх підсумками домовлено сприяти налагодженню безпосередніх контактів між представниками профільних органів влади України та Польщі для подальшого предметного обговорення можливостей започаткування конкретних проектів.

Словаччина

На сьогодні центральними органами виконавчої влади опрацьовується позиційний документ Словацької Сторони «Внесок Словаччини у «Східне партнерство».

Відповідні українсько-словацькі консультації із залученням міністерств і відомств мають відбутися в Києві протягом першого півріччя 2010 року.

http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=224168250&cat_id=223345569

Вправа на засвоєння інформації

SWOT-АНАЛІЗ

Для теми «Стратегічна мета України – європейська інтеграція» пропонується використати техніку SWOT-аналізу. Вона широко застосовується в менеджменті для прийняття управлінського рішення як

такого. Допомогає чітко визначити цілі, до яких прагнемо, провадити аналіз та оцінку можливостей і загроз з боку внутрішнього середовища, що призводить до необхідності управлінського дослідження власних сильних та слабких сторін.

Увага!

Можлива така ситуація, коли одні й ті самі об'єктивні показники (скажімо, людський потенціал, територія), в залежності від точки зору, оцінюються або як слабкі сторони, або як сильні. Подібне явище ймовірне і під час оцінки можливостей і загроз – в залежності від того, на які аспекти звертається увага.

Особливо нагальним є використання SWOT у

стратегічному плануванні, коли ми знаходимося перед необхідністю запровадження змін і нам треба визначити діагноз процесів що відбуваються, передбачити майбутній стан речей або якщо необхідно оцінити прийняте рішення.

Скорочено SWOT означає:

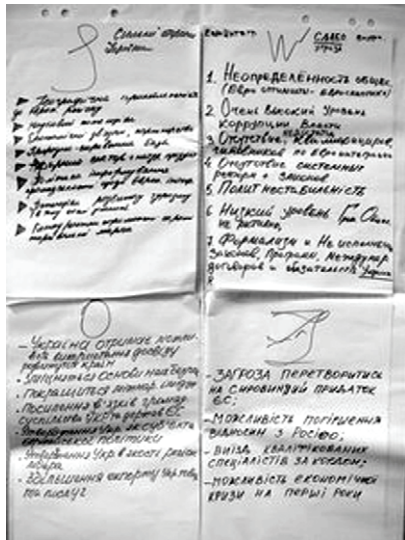
- STRENGTHS – сильні сторони;
- WEAKNESSES – слабкі сторони;
- OPPORTUNITIES – можливості;

➤ **THREATS – небезпеки.**

Коли розглядаються **сильні та слабкі сторони певної ситуації** звертається увага на внутрішній стан речей, тобто людський потенціал (вік освіти, кваліфікація, здібності, мобільність та ін.), технічні та матеріальні засоби (будинки, обладнання, засоби виробництва, транспортна інфраструктура, територія, корисні копалини тощо), час (скільки нам треба часу для досягнення мети), інформацію (доступ до неї актуальність, якість та ін.).

Коли розглядаються **можливості та небезпеки** – аналізується все, що стосується зовнішньої сторони питання. Тобто оцінюється оточення, аналізуються всі сфери, аспекти, тенденції розвитку, явища, зовнішні установи та заклади, країни, їхні об'єднання, міжнародні організації, взаємовідносини з ними (політичні, людські, економічні, суспільні, культурні, технічні, освітні та ін. фактори).

Графічний запис результатів SWOT-аналізу наведено в мультимедійній презентації.

SWOT-аналіз можна здійснювати індивідуально або під час роботи в малій групі. Пропонуємо створити чотири такі колективи (4 – 6 чоловік), кожен з яких аналізуватиме запропоновану для дослідження проблему в цілому в розрізі чотирьох питань (варіант – кожна з чотирьох груп працюватиме над одним з чотирьох питань).

Кожен з учасників під час роботи в групі повинен вміти представити свої аргументи, які підтверджують його позицію. Рішення щодо їх внесення в перелік приймається групою консенсусом (краще) або звичайною більшістю голосів.

Крім того, радимо розпочати роботу над SWOT-аналізом першого дня тренінгу (таким чином його

учасники отримують фактично завдання на вечір), передбачивши завершення роботи і презентацію результатів на другий день як підсумок семінару.

Враховуючи те, що SWOT реалізується в умовах тренінгу, радимо, заради економії часу, не проходити його повну процедуру, яка передбачає ще етап застосування, завершивши на етапі презентації сильних та слабких сторін, можливостей та небезпек. Остання здійснюється у графічному зображенні на блокноті фліп-чарту уповноваженими представниками кожної з груп.

Strengths – сильні сторони: 1. 2. 3.	Weaknesses – слабкі сторони: 1. 2. 3.
Opportunities – шанси: 1. 2. 3.	Threats – загрози: 1. 2. 3.

- Сильні сторони” та „шанси” („можливості”) повинні показувати всі позитивні аспекти. „Слабкі сторони” та „небезпеки” звертають увагу на негативні аспекти ситуації.
- Важливо відшукати рівновагу між позитивними та негативними аргументами. Це допоможе уникнути необгрунтованого оптимізму чи песимізму.
- Необхідно чітко формулювати свої думки.

Аргументи впорядковуються в їхній ієрархічній послідовності – від найсильнішого до найслабшого. Під час обговорення найсильніші аргументи залишаються на завершення – для посилення своєї переконливості

ЛЮДМИЛА ЧАБАК

керівник проектів ГО «Сіверський інститут регіональних досліджень», учений секретар Чернігівського центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій

Вправа на засвоєння інформації

ДЕБАТИ

Для опрацювання теми «Україні нема чого запропонувати ЄС» пропонується обговорення за допомогою техніки «дебати».

 Дебати – це така форма дискусії, в якій дві команди учасників за допомогою коротких аргументів стверджують або спростовують певне твердження. Це поєднання презентації (монологу) та дискусії.

Дебати допомагають всебічно розглянути певну ситуацію, подивитися на суперечливі питання з різних точок зору. Їх учасники обмінюються думками, але при цьому можуть і не шукати компромісу, бути впевненим у своїй правоті. Перекопати опонента також не обов'язково, головне – прагнення виграти.

Увага!

Це колективна гра. Успіху в дебатах може досягнути лише та група, що спільно готується до виступу та підтримує один одного під час дебатів.

Під час дебатів необхідно слухати партнера, аби знайти кращий аргумент проти його тез, показати абсурдність висловлювань іншої сторони, вказати на слабкі місця опонента, а разом з тим – на перевагу власних аргументів. Разом з тим всі учасники повинні висловлювати свої погляди коректно та дотримуватися регламенту.

Увага!

Погляди що висловлюються під час дебатів не обов'язково повинні збігатися з особистими поглядами гравців.

Під час дебатів необхідно слухати партнера, аби знайти кращий аргумент проти його тез, показати абсурдність висловлювань іншої сторони, вказати на слабкі місця опонента,

Для обговорення в дебатах можна вибрати одне з запропонованих тверджень (наприклад, шляхом рейтингового голосування слухачів) або запропонувати власне:

Гра передбачає:

1. Поділ всіх учасників на дві команди – за тезу що дискутується та проти. Вони розташовуються на протилежних сторонах аудиторії.
 2. Наявності в обох командах промовців та публіки.
- Перемагає той, хто переконає слухачів у своїй правоті.

РЕГЛАМЕНТ ДЕБАТІВ

Увага!

Командам дають власні визначення ключових слів, що використовуються в дебатах, або погоджуються на вже висловлені опонентами.

На початку гри тренер (голова) інформує команди про те, що кожна з них має право говорити по черзі чотири рази – у вступному та заключному слові – по 5 хв., у першій та другій дискусії – по 3 хв.

(варіанти – тричі, п'ять разів). Першою висловлюється сторона, яка підтримує висловлену тезу (сторона пропозиції, або стверджуюча), другою – яка її заперечує (сторона опозиції, або та, що заперечує). На кожний висловлений аргумент протилежна команда може висловити контраргумент.

Тренер оголошує початок дебатів, надає право голосу, контролює час, оголошує завершення дебатів. В якості помічника (секретаря) він може обрати собі одного з учасників тренінгу, який контролюватиме регламент. В іншому випадку тренер це робить самостійно.

Перший промовець зі сторони пропозиції повинен визначити тему та пояснити її, а також всі неясні формулювання. Надалі він висловлює 3 – 4 головні аргументи, частково їх обґрунтовує.

Увага!

Під час підготовки до дебатів команди напрацьовують аргументи методом «мозкового штурму». Аргумент повинен мати: заяву – пропозицію, у якій формі ви формулюєте ідею. Вона повинна бути максимально короткою і чіткою (5 – 7 слів); пояснення – промовець може конкретизувати, якщо вважає за потрібне, те, що має на увазі в заяві; якщо все зрозуміло – цей елемент можна опустити; підтримка – тобто, докази; висновок, що команда робить зі свого аргументу.

Перший промовець з боку опозиції апелює до визначеної тези з іншої сторони, дає її розуміння, власне ставлення до тези щодо представленого пропозицією значення. Представляє 3 – 4 контраргументи та обґрунтовує їх.

Другі промовці з боку пропозиції та опозиції апелюють до аргументів одна одної, розвивають вже висловлені та оголошують власні тези.

Треті промовці пропозиції та опозиції повинні спростувати аргументи протилежної сторони та їхній розвиток. Нових власних аргументів не подається взагалі, хіба що як виключення. Натомість йде апеляція до аргументів опонентів та їхнє спростування, вказується на помилковість з відповідним обґрунтуванням.

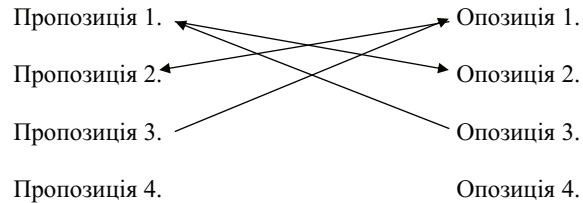
Увага!

Команди під час дебатів формулюють критерій як синонім мети або цінності, що вони захищають (наприклад – «стабільність у Європі»). Він має бути чітким, пов'язаним з темою дебатів й зосереджувати всю увагу на ній, а також сформульований позитивно. Промовці під час дебатів постійно повертаються до оголошеної ними цінності.

Четверті промовці підсумовують інформацію своєї сторони. Можна коротко апелювати до виступу попереднього промовця зі своєї команди або повернутися до аналізу аргументів супротивника

(якщо цього не було зроблено). Головне – повторити та закріпити найважливіші аргументи власної сторони, обґрунтувати їхнє значення.

Крім того, регламент дебатів передбачає можливість для промовців поставити питання до колеги з іншої команди у такій послідовності:

Серце дебатів – спростування. Опозиція повинна забезпечити зіткнення, тобто повинна критикувати аргументи пропозиції, а також її критерій.

Спростування – міркування, спрямоване проти висунутої тези й доведення її хибності або непереконливості.

Приводом для спростування можуть бути всі елементи дебатів – ключові слова, критерії, аргументи. Втім, якщо причини щодо відхилення перших та других відсутні – вони сприймаються обома сторонами. З аргументами це неможливо. Завдання полягає в тому, щоб спростування доказів не заперечувало очевидні факти, а розкривало їх до цього невідому сторону, підтверджуючи вашу думку.

ТАРАС КІНЬКО

Директор БФ

«Місія Інтелектуальних Ініціатив»

УКРАЇНА – ЄС: СПІЛЬНИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОСТІР – СПІЛЬНЕ МАЙБУТНЄ

«Україна – ЄС: спільний інноваційний простір – спільне майбутнє»... Під такою назвою 1 березня 2009 р. в Україні розпочалася інформаційно-просвітницька кампанія для учених та винахідників, підприємців та службовців, пов'язаних з інноваціями. Знаменно, що, розпочавшись у перший день весни, проект прагнув принести давно очікувану весну для вчених і винахідників України, спочатку окриливши їх, а потім і піднявши на крило для перельотів у інноваційні програми ЄС.

Цей авторський проект ініціював Благодійний Фонд «Місія Інтелектуальних Ініціатив». Тривалий час БФ «Місія Інтелектуальних Ініціатив» брав участь у заходах цієї тематики як виконавець, співвиконавець та партнер близьких за тематикою проектів, ініційованих в Україні європейською програмою EUREKA, за якими було проведено низку міжнародних інноваційних семінарів і конференцій інноваційної тематики та видано п'ять книг, що мали широкий резонанс. Переважна більшість цих заходів і видань були здійснені за підтримки Міжнародного фонду „Відродження”, одна дістала часткову підтримку фонду ім. Генріха Бьоля. Логічно, що після проведення низки міжнародних конференцій інноваційного характеру та обробки великого масиву інформації настав час виконати й проект загальнодержавного масштабу, тим більше, що 2009 р. був проголошений Роком креативності та інновацій Європейського Союзу, до якого прагне приєднатися у історичній перспективі й Україна. Отже, того разу Україна таки втрапила в ногу з ЄС. І така синхронізація вже сама по собі багато про що каже: адже ніхто ні з ким ні про що наперед не умовлявся, просто мислили і діяли вже на одній хвилі.

Проблема у житті суспільства, на вирішення якої було спрямовано проект цієї національної інформаційно-просвітницької кампанії, полягала насамперед у прагненні подолати розрив між можливостями, які надає українським науковцям, винахідникам, студентам технічних ВНЗ, що активно працюють в інноваційних проектах, та підприємцям, орієнтованим на отримання прибутків через впровадження інновацій, «наука без кордонів», і їхньою хронічною необізнаністю, як самостійно скористатися з цих можливостей у контексті глобалізації та задекларованих Україною євроінтеграційних процесів. В ідеалі – це не тільки ментальна переорієнтація українських учених працювати не за традиційними для одержавленої науки правилами, коли держава виступає одночасно і замовником, і фінансистом, а за законами ринкової економіки, а й честолюбне сподівання викликати шляхом просвітництва таку бажану для самої України синергію, яка полягає у синхронізації спільних дій державних службовців, відповідальних за

інноваційну діяльність у адміністративних та науково-технічних центрах, з реальним вітчизняним інноваційним середовищем і можливостями, які відкривають перед ними та Україною програми ЄС.

У цієї науково-практичної кампанії була проста й зрозуміла мета:

- передати знання про європейські інноваційні програми, підходи та базові вимоги, а також про стандарти щодо оформлення проектних пропозицій і щодо критеріїв їх оцінки;

- надати українським новаторам можливість правильно осмислювати і позиціонувати себе у інноваційному просторі ЄС, насамперед, у європейських інноваційних програмах, прискорити вихід українських ринково мислячих науково-технічних працівників, винахідників, творчої молоді, підприємців, держслужбовців на рівень готовності до масштабної співпраці у європейських наукових інноваційних програмах за основними критеріями на сумісність мислення та дій.

Проектом передбачалося провести інформаційно-просвітницької кампанії у таких важливих для подальшого інноваційного розвитку України регіональних адміністративних, науково-технічних, промислових і навчальних центрах України, як Харків, Дніпропетровськ, Луцьк та Донецьк для практичної підготовки вітчизняних науковців, винахідників, студентів, викладачів та підприємців до самостійної співпраці в європейських наукових, дослідницьких та інноваційних програмах. Хоча від початку кількість таких центрів мала бути вдвічі більшою, в неї цілком міг би увійти і Чернігів, якби не вимога спонсорів у 2,5 рази зменшити бюджет проекту за рахунок скорочення тривалості проекту і запланованих науково-практичних конференцій у ряді міст України. Та Чернігів все одно бодай частково цей проект все одно не обминув. З тією хіба що відмінністю, що він представляє лише маленький фрагмент з того, що міг би запропонувати — лише інформацію про європейські інноваційні і науково-технологічні програми, у яких можуть чи не можуть брати участь партнери з України. Хоча для початку і цього вже вистачає. Формат зустрічі у Чернігові не дає можливості торкнутися всього, бо 45 хвилин для цього замало.

У повному форматі планувалося, крім загального інформування, навчання учасників основам європейських соціально-економічних стратегій, заснованих на побудові «економіки знань», елементам наукового маркетингу, стандартам європейського підходу до формування проектних пропозицій, критеріям добору зарубіжних партнерів, основам захисту прав інтелектуальної власності у різних програмах та основам загальної і спеціальної стратегії їх просування в інноваційні програми ЄС. Вкрай важливою складовою кампанії стала передача живого досвіду учасників спільних європейських проектів, тих українських новаторів, хто особисто здолав цей шлях, розпочавши його з України і завершивши у ЄС, керівників пунктів європейських програм в Україні, державних осіб, відповідальних за інноваційні процеси. У Чернігові, зважаючи на формат виступу, доведеться про це при нагоді хіба що згадати.

Планом реалізації остаточно затвердженого проекту було передбачено кампанію тривалістю 12, а не 18, як того треба було в ідеалі, місяців. Планувалося провести широкі виїзні заходи в чотирьох адміністративних і науково-технічних центрах України з виготовленням та безоплатним розповсюдженням серед учасників навчальних матеріалів для довготривалого використання у спеціалізованих навчальних закладах, НДІ, адміністративних установах та в зацікавленому бізнес-середовищі.

Проведення виїзних науково-практичних семінарів ставило собі за завдання здійснити навчання основам європейських соціально-економічних стратегій, заснованих на побудові «економіки знань», наукового маркетингу, стандартам європейського підходу до формування проектних пропозицій, ознайомити з критеріями добору зарубіжних партнерів, основам захисту прав інтелектуальної власності у різних програмах та основам загальної і спеціальної стратегії їх просування в інноваційні програми ЄС.

Науково-практичні семінари зустрічали активну підтримку на місцях і постійно збирали учасників. Наприкінці учасники заходів отримували комплект навчальних посібників із базовою інформацією про діючі інноваційні європейські програми, з таблицями, з покроковою підготовкою коректної проектної пропозиції, з базовими вимогами до описів наукових та інноваційних проектних пропозицій для подачі на участь у інноваційних та наукових програмах ЄС, з європейською інноваційною ідеологією. Учасники забезпечувалися докладно розробленими і апробованими у ЄС європейськими методиками самооцінки проектних пропозицій та потенційних партнерів за впровадженнями в програмах ЄС стандартами (таблицями, шкалами, показниками, підрахунками балів, аналізу ринку та очікуваних сподівань тощо). Слухачі набували вміння самостійно орієнтуватись у інноваційних програмах ЄС, підбирати партнерів, діяти за європейськими стандартами. Втім, цей досвід вони зможуть не менш продуктивно застосовувати на практиці і в самій Україні. І це теж внесок в євроінтеграційні процеси, які нівелюють відмінності і посилюють європейську ідентичність українців. У Чернігові довелося зупинитися на тому, чим, як правило, завершувалися виїзні науково-практичні семінари. Але це не так вже й кепсько: це підсумок, який увібрив у себе вже все до рещти, а про інше можна як мати уявлення, так і здогадатися.

Очікувалося, що по закінченню проекту прискоряться і посиляться євроінтеграційні процеси в українському науково-технічному середовищі, відбудеться в науково-технічних колах активізація приватної ініціативи, розпочнеться комерціалізація науки, принаймні тієї її частини, яка зосереджена у прикладних дослідженнях, а також підвищиться компетентність як самих новаторів, так і державних службовців, відповідальних на місцях за інноваційну та євроінтеграційну діяльність. Про результати проекту мало сказати зростання кількості незалежних звернень українських учених з заявками на участь у європейських наукових та інноваційних програмах. Однак масового руху викликати так і не вдалося. Очевидно, наскоком такі справи все-таки не робляться. В таких справах

необхідно обробляти суспільну думку довго й терпляче. Однак точкові цікаві пропозиції ініціювати таки вдалося! В Україні вже є успішні вчені, які нікого не могли зацікавити своїми розробками в самій Україні, але стали успішними й заможними, впровадивши їх з тріумфом у ЄС. І їхній приклад тим, хто вже дозрів для участі у європейських проектах, був своєрідним пострілом стартового пістолета. Хотілося б, щоб цим же шляхом пішли й інші, не марнуючи життя на чекання манни небесної. Що більше буде в Україні самодостатніх і успішних громадян, то скоріше постане й громадянське суспільство. Тим більше, що учених ніхто з України вивозити не збирається – свобода наукової діяльності, транскордонне співробітництво, вільне пересування учених у ЄС не передбачають «втечі мізків», як це було за часів СРСР. Свобода передбачила для науковців режим вільного пересування у ЄС, спрощені процедури отримання візи, налагоджується цивілізований трансфер технологій, можливість співпраці у проектах без еміграції з вільним доступом до європейського фінансування, обладнання, експертизи й патентування.

У світі стало значно більше свободи. Та чи достатньо знаємо ми про це? Ключ до цієї свободи і пропонував цей проект. Про нинішніх українських винахідників можна сказати словами Кобзаря: «Не знав сіромаха, що вирости крила, що неба дістане, коли полетить»...Отож багато хто з учасників науково-практичного семінару «Україна – ЄС: спільний інноваційний простір – спільне майбутнє», побачивши крила в інших, і сам не без хвилювання відчув, що він теж крилатий і може самостійно літати не тільки уві сні, а й наяву.

Сьогодні навряд чи обійдеться якась значуща справа без благодійників та партнерів. Були вони і в цього проекту. Проект дістав фінансову підтримку МФ «Відродження», який узяв на себе витрати пов'язані з виданням та друком навчальних посібників для безкоштовного розповсюдження та з оплатою відряджень. Саме за фінансової підтримки МФ «Відродження» вийшло друком 3 тисячі комплектів з 8 одиниць навчально-методичних матеріалів кожний (загальний тираж 24 тис. одиниць).

Втім, партнерів у проекту в Україні було багато, і їх полку більшає. Нехай і фрагментарно, але до їх числа тепер долучилася ще й чернігівська міська громадська організація Сіверський інститут регіональних досліджень.

У відповідь на звернення приєднатися до кампанії офіційно відгукнулося Міністерство освіти та науки України, співвиконавцями проекту стали Національний офіс європейської програми EUREKA в Україні, Національний інформаційний пункт в Україні 7 Рамкової програми (ЄС). Приєднався до його виконання і Київський центр інноваційного розвитку, який є координатором Мережі регіональних центрів інноваційного розвитку Державного агентства України з інвестицій та інновацій, оперативно сприяючи за потреби, ГО «Центр європейських та трансатлантичних студій».

Першим з-поміж ВНЗ підтримав проект Луцький національний технічний університет. Саме тут, у Навчально-виробничому інституті

інженерних та інформаційних технологій, що є складовою університету, у травні ц.р. за особистого сприяння його декана В.Рудя було дано старт кампанії. Знаменно, що це сталося в День Європейського Союзу в Україні, який в календарі іде слідом за Днем науки.

У Луцьку наголос було зроблено на комерціалізації науки, що ілюструється на прикладі інновації. До цього спонукав молодіжний склад аудиторії. Тож спочатку довелося скорегувати пропагандистський стереотип, за яким наука – це суто альтруїстична, суто жертвна діяльність на користь людства, до якого тяжіла радянська середня й вища школа, і показати, що це також і спосіб чесно заробляти гроші й завойовувати гідне становище в суспільстві. Після цього надавалися практичні поради, як це слід робити у інноваційних програмах ЄС та ділилися досвідом ті, хто вже особисто здолав цей шлях. Для багатьох, над ким тяжіли застарілі міфи, можливість самоутверджуватися у інноваціях не тільки морально, а й матеріально виявилася доволі важливим стимулом, надто ж коли їхній земляк, молодий учений П.Кучерук поділився своїм успішним досвідом роботи у європейській програмі EUREKA, в якій він бере участь вже вдруге.

Дещо відмінним за акцентами став науково-практичний семінар у Харківському національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут», який відбувся 22 жовтня 2009 р. Тут у вступній частині наголос було зроблено на світоглядній складовій семінару, на ідеології інноваційного розвитку, на його цивілізаційній і політичній складовій. Це дало змогу вести мову про предмет на значно вищому рівні, оскільки цього вимагав склад аудиторії (діючі вчені, викладачі, професори ХПІ та ВНЗ ряду науково-технічних центрів Східної України, представники підприємницьких структур, директори великих підприємств), відповідно до якого було внесено істотні зміни у доповіді. На щастя, про склад учасників було відомо заздалегідь завдяки відповідальному відбору учасників у цільову групу співробітниками ХНПУ «ХПІ» під керівництвом проректора з наукової роботи В.Кравця і керівника групи фандарйзингу ХНПУ «ХПІ» І.Порункової, які застосували, крім публічних оповіщень, ще й адресну розсилку про захід по 27 ВНЗ Харкова та інших міст і по регіональних НДІ. Їхня робота може бути в пригоді іншим як взірць того, що слід готувати проведення заходів таким чином, щоб інформація потрапила саме до тих, кому вона найбільш потрібна. Попередня подача заявок для учасників була обов'язкова. Їх відбирали. Тому і група учасників була однорідна й добірна. Це була зразкова підготовча робота, здійснена групою І.Порункової, яка взагалі відзначається винятково високим професійним рівнем організації роботи, що довела і аналітична обробка анкет та реєстраційних аркушів, проведена прямо в ході семінару. Текстильницю к.т.н. В. Власенко тут зустріли з великим інтересом: вона вже двічі брала участь у міжнародних інноваційних проектах за програмою EUREKA, а втретє піднялася разом зі своїми постійними партнерами з ЄС до участі у 7 Рамковій програмі, фінансування проектів у якій обчислюється вже мільйонами євро.

На Міжнародній науково-промисловій корпорації «ВЕСТА» зустрілися гості з Німеччини та провідні новатори з усієї України, яким була, зокрема, і цікава, й потрібна надана їм нами інформація про можливість участі українців у інноваційних програмах ЄС. Високу оцінку учасників дістав навчальний посібник покрокової підготовки пропозицій до інноваційних програм ЄС, який було безкоштовно надано всім учасникам.

За час виконання проекту, окрім трьох згаданих планових, було проведено ще й три допоміжні понадпланові заходи за темою проекту: два в Києві, один під егідою МОН України (травень), а другий на запрошення Північного центру інноваційного розвитку (липень), та один у Кременчуці на запрошення кафедри «Системи електроспоживання та енергетичного менеджменту» КДУ ім. Остроградського та її завідувача О. Сінчука (вересень).

Заключний захід за проектом було проведено у Донецьку. Через надзвичайний стан, оголошений у день проведення заходу у місті гірників у зв'язку з рясними сніговими опадами, його довелося проводити в інший час повторно на численні прохання тих, хто не зміг на нього втратити того дня через повну зупинку міського і приміського транспорту.

Приємно відзначити, що із закінченням проекту і фінансування заходів інтерес до нього не зник. Тому ми вважаємо, що сіверяни правильно чинять, підхопивши естафету.

Про підвищений інтерес до тематики проекту «Україна – ЄС: спільний інноваційний простір – спільне майбутнє» свідчить, наприклад, пропозиція, зроблена БФ «Місія Інтелектуальних Ініціатив» з боку представників німецької «Програми сприяння економічному розвитку та зайнятості» (GTZ) провести аналогічні семінари «Україна – ЄС: спільний інноваційний простір – спільне майбутнє» для їхніх клієнтів і партнерів, а також, звичайно, і той інтерес, який виявили до цієї тематики і співробітники Чернігівської міської громадської організації «Сіверський інститут регіональних досліджень», що діє на базі Чернігівського центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій. Сіверський інститут регіональних досліджень робить добру справу, виступаючи як організатор загальноукраїнського тренінгу для працівників Центрів європейської інформації (далі ЦЄІ) за підтримки МФ «Відродження». Це рано чи пізно неминуче дасть свій позитивний результат.

Рік креативності та інновацій ЄС збігся в Україні з її власними спробами здійснити інформаційні прориви до створення економіки знань, яку розбудовує і Європа: є рух назустріч одне одному. І це обнадіює.

Щодо власне теми виступу «Програми ЄС у сфері науки та Україна», запланованого у рамках заходу, то немає сенсу переказувати те, що вже викладене й впорядковане в спеціальних таблицях. Вона вичерпно розкрита у незвичайному посібнику, який не підлягає переказуванню через застосований нами принцип подачі матеріалу про ці самі європейські програми у сфері науки, які можуть бути корисні для України в разі їх практичного

застосування. Їхня особливість полягає у тому, що великий масив корисної інформації авторам вдалося після тривалої і багаторазової перегонки викласти не у текстовому, а у табличному вигляді.

Ми як автори спеціально утисли інформацію настільки, наскільки це було можливо, щоб словам було якомога тісніше, а думкам якомога просторіше. Цей принцип подачі матеріалу дає змогу миттю охопити єдиним поглядом практично усе, що може виявитися корисним для українського новатора, підприємця чи службовця, яких вабить інновація, і за лічені хвилини дістати достатньо широке й точне уявлення про особливості кожної з наукових програм ЄС. Більше при бажанні можна дізнатися про кожну з них, скориставшись з відповідних адрес інтернет-ресурсів, ретельно підібраних авторами посібника і відкритих для користувачів. Тому хотілося б трохи доповнити у цій статті посібник, презентований учасникам тренінгу, тим матеріалом, який в ньому не відображено, але який його супроводжує як ідеологічна складова.

Окрім того, що містять стислу, але й вичерпну водночас інформацію про наукові програми ЄС, ці навчальні посібники надають дуже корисні ужиткові знання про правильну покрокову підготовку проектних пропозицій до наукових програм ЄС, про критичну оцінку потенційного партнера і самооцінку власного потенціалу і власних можливостей та пропозицій. Цей матеріал виходить за межі поставленої теми, але, на наш погляд, він вкрай важливий для тих, хто не хоче обмежуватися теорією, а прагне застосувати набуті знання на практиці. Тому ми вирішили все-таки долучити і ці суто ужиткові навчальні посібники до тих трьох, які безпосередньо присвячені темі виступу. Разом вони дають не тільки орієнтири, а й вичерпну методику підготовки проектних пропозицій для участі у наукових програмах ЄС. Єдине, чого вони не вчать — це англійської мови, знати яку учасникові наукових програм ЄС просто необхідно. Отож, в добрий час! Починайте вчити прямо зараз...

ТЕТЯНА ОГАРКОВА

*головний редактор веб-сайту
«Європейський освітній портал»,
старший викладач, заступник керівника
докторської школи НАУКМА*

ПРОГРАМИ ЄС У СФЕРІ ОСВІТИ

- TEMPUS – Trans-European mobility scheme for university studies – Трансєвропейська схема мобільності для університетських студій;
- Erasmus Mundus;
- Програма імені Жана Моне.

ПРОГРАМА TEMPUS: СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ

- підтримує модернізацію системи вищої освіти на Західних Балканах, у Східній Європі, Центральній Азії, Північній Африці та на Близькому Сході;
- створює простір для співпраці в країнах-партнерах ЄС через університетські проекти.

Програма TEMPUS: партнери

- 27 країн ЄС;
- 6 країн Західних Балкан (ІРА): Албанія, Боснія і Герцеговина, Колишня Республіка Югославія – Македонія, Косово, Чорногорія, Сербія;
- 7 країн Східного регіону сусідства (ENPI East): Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова, Російська Федерація, **Україна**;
- Російська Федерація;
- 9 країн Південного регіону сусідства (ENPI South): Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Марокко, територія Палестинської автономії, Сирія, Туніс;
- 5 країн регіону Центральної Азії (DCI): Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан.

Програма TEMPUS: партнери

Юридичні особи з 6 країн можуть брати участь як партнери на умовах самофінансування:

- Турція, Хорватія;
- країни ЕЕС: Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія и Швейцарія.

Програма TEMPUS: етапи розвитку

- Tempus I – 1990–1994 рр.;
- Tempus II – 1994–1998 рр.; Tempus II ibis – 1998–2000 рр.;
- Tempus III – 2000–2006 рр.;
- Tempus IV (2007–2013) рр.

Програма TEMPUS: Координатори програми

- До 2009 р. – Директорати Європейської Комісії з питань освіти та культури, розширення і зовнішньої допомоги;
- Після 2009 р. – Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (має мандат від Європейської Комісії на управління та координацію проектів програми).

Програма TEMPUS: типи проектів

- Спільні проекти (Joint Projects): засновані на багатосторонньому партнерстві між ВНЗ ЄС та країн-партнерів;
- Структурні заходи (Structural Measures): спрямовані на модернізацію системи вищої освіти *на національному рівні* (обов'язкова участь Міністерства як партнера проекту).

Програма TEMPUS: Мета спільних проектів

- розвиток, модернізацію та поширення сучасних навчальних програм, оновлення методів викладання та навчально-методичних матеріалів;
- посилення ролі ВНЗ у суспільстві, укріплення зв'язків з ринком праці, підтримку інноваційної діяльності; створення і розширення професійних мереж;
- удосконалення систем управління закладами, в тому числі управління фінансами, розвиток бібліотек, кадрових служб і послуг для студентів, обмін кращим досвідом тощо.

Програма TEMPUS: Мета структурних заходів

- вироблення національної політики, розвиток системи вищої освіти в цілому з метою наближення до європейських стандартів;
- реформування системи врядування, збільшення автономії вищих навчальних закладів; запровадження системи забезпечення якості; розвиток системи кваліфікацій; розроблення нормативно-правового забезпечення на підтримку реформ у сфері вищої освіти;
- розвиток і нарощування інституційної, адміністративної та експертної спроможності для прискорення реформування освітньої сфери в світлі запровадження положень Болонського процесу;
- пропагування реформ через організацію міжнародних, національних і регіональних конференцій та семінарів.

Програма TEMPUS: вимоги до партнерств відповідно до спрямування проектів

- для національних проектів – **мінімум 6**: 3 університети з трьох різних країн-членів ЄС та три ВНЗ з країни-партнера (наприклад: Україна);
- для багатонаціональних проектів – **мінімум 7**: три університети з трьох різних країн-членів ЄС та по два ВНЗ з двох країн-партнерів.

Програма TEMPUS: розміри грантів та тривалість

- від 500 000 € до 1 500 000 € (90 % загального бюджету проекту, мінімум 10 % співфінансування партнерства);
- тривалість проектів до 3 років.

Програма TEMPUS: корисні посилання

- Національний Темпус офіс в Україні <http://www.tempus.org.ua/>;
- Офіційний сайт програми Темпус http://ec.europa.eu/education/external-relation-programmes/doc70_en.htm.

ПРОГРАМА ERASMUS MUNDUS : СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ

- мобільність серед студентів, викладачів, науковців європейських університетів та вищих навчальних закладів третіх країнах на всіх континентах;
- сприяння взаєморозумінню між людьми, активізацію міжкультурного діалогу.

Програма Erasmus Mundus : етапи розвитку

- 2004-2008 – Перший етап програми;
- 2009-2013 – Другий етап програми.

Програма Erasmus Mundus 2: напрямки (компоненти)

- Компонент 1: Спільні курси і програми Еразмус Мундус;
- Компонент 2: Партнерство Еразмус Мундус (колишній напрям Еразмус Мундус: Вікно зовнішньої співпраці);
- Компонент 3: Проекти з пропагування освіти взагалі та міжнародного співробітництва в освіті зокрема.

Спільні курси та програми Erasmus Mundus:

- спільні, розроблені за участі консорціуму університетів магістерські (1a) та докторські (1b) курси та програми;
- стипендії для тих студентів, які обирають ці програми;
- стипендії для підготовки та викладання спільних програм і проведення досліджень в рамках навчання.

Участь у цьому компоненті програми можуть брати

- українські студенти або випускники, які вже здобули вищу освіту (рівні бакалавра, магістра або їх еквіваленти), аспіранти, докторанти, молоді науковці;
- українські науковці та викладачі на запрошення від своїх колег з європейських університетів можуть долучитися до розробки курсів і програм Еразмус Мундус (за чинними умовами, треті країни, до яких належить Україна, не можуть виступати ініціаторами та заявниками на створення консорціуму та розробку курсів і програм Еразмус Мундус).

Магістерські та докторські програми Erasmus Mundus: корисні посилання

- Список магістерських курсів та програм: http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus/results_compendia/selected_projects_action_1_master_courses_en.php
- Список магістерських курсів та програм (без надання стипендій від ЄК): http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus/results_compendia/selected_projects_action_1_master_courses_no_scholarships_en.php
- Список докторських курсів та програм http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus/results_compendia/selected_projects_action_1_joint_doctorates_en.php

Магістерські та докторські програми Erasmus Mundus: розмір стипендій

- для студентів Магістерської програми з ЄС максимально € 13 000 на рік, з поза меж ЄС – € 24 000 на рік;
- Стипендії для докторантів однакові для всіх країн: від € 61 200 до € 129 900 (залежить від типу дослідження, його тривалості та типу зайнятості);
- Гранти на мобільність для науково-викладацького складу максимально € 14 400 на 3 місяці.

Магістерські та докторські програми Erasmus Mundus: участь українців

- 2010–2011 н.р. – 28 українських стипендіатів (до резервного списку включено ще 104 студенти);
- 2009–2010 н.р. – перемогли 28 студентів і 8 науковців з України;
- Загалом з 2004 р., гранти на навчання за магістерськими курсами Еразмус Мундус отримали 158 українських студентів та на викладання – 35 науковців з України.

ПАРТНЕРСТВО ЕРАЗМУС МУНДУС: СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ

- утворення партнерств між університетами ЄС і третіх країн з метою обміну студентами (бакалаврський, магістерський, докторський рівні) та науково-педагогічними кадрами;
- стипендії для студентів, викладачів, науковців з європейських вищих навчальних закладів і третіх країн.

Партнерство Еразмус Мундус: учасники

- вищі навчальні заклади та науково-дослідні інституції з країн ЄС і третіх країн (NB: заявку має подати один з вищих навчальних закладів ЄС, учасник Хартії Еразмус);
- студенти аспіранти, докторанти, науковці та викладачі з вищих навчальних закладів країн-членів ЄС і третіх країн.

Партнерство Еразмус Мундус: характеристики консорціуму

- Максимальна кількість – 20 ВНЗ, з них щонайменше 5 з 3-х різних країн-членів ЄС;
- Фінансування: € 10 000 на кожного учасника Партнерства (відповідно максимум € 200 000) + Додатково фінансуються гранти на мобільність.

Партнерство Еразмус Мундус

З 2004 р. Україна вже втретє отримує підтримку проекту під керівництвом Університету Деусто (Deusto University), Іспанія. <http://www.relint.deusto.es/ECWLot6/index.htm>

- У 2009 – 98 грантів мобільності для студентів, аспірантів, докторантів, викладачів з українських університетів;
- У 2010 р. — 100 грантів на мобільність.

Проекти з пропагування освіти та міжнародного співробітництва в освіті: стратегічні цілі

- підвищення привабливості вищої освіти в ЄС;
- пропагування освіти в ЄС в третіх країнах;
- посилення міжкультурного співробітництва, поширення та поглиблення міжкультурного діалогу.

Проекти з пропагування освіти та міжнародного співробітництва в освіті: учасники

- ВНЗ та науково-дослідні інституції з країн-членів ЄС і третіх країн;
- інші організації освітньої галузі, орієнтовані на підтримку та сприяння розвитку сфери вищої освіти (державні установи, неприбуткові організації, професійні асоціації, підприємства тощо).

Проекти з пропагування освіти та міжнародного співробітництва в освіті: консорціуми

- Мінімальний склад партнерства – 3 інституції країн ЄС + 2 з інших країн, які можуть брати участь у програмі Еразмус Мундус.
- Розмір гранту від € 100 000 до 350 000 (75 % бюджету проекту, 25 % - співфінансування).

Проекти з пропагування освіти

та міжнародного співробітництва в освіті: український досвід

- «TEA TEAM – Підготовка освітніх радників щодо посилення академічної мобільності», Міжнародний освітньо-консультативний центр;
- «ISEKI_MUNDUS – Інтеграція безпеки та знань про навколишнє середовище у світову харчову науку», «ISEKI_MUNDUS 2 – Інтернаціоналізація та сталість мережі ISEKI», Одеська національна академія харчових технологій та Національний університет харчових технологій;
- «SDPROMO II – Пропагування європейської освіти зі сталого розвитку», Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут».

Еразмус Мундус: офіційний сайт

Офіційний сайт програми http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus/index_en.php

ПРОГРАМА ІМЕНІ ЖАНА МОНЕ

Започаткована у 1990 р. з ініціативи Європейської Комісії, програму названо на честь Жана Моне – одного з «батьків-засновників» Європейського Союзу (Європейських Спільнот), першого президента Вищого органу Європейської спільноти з вугілля та сталі.

- має на меті пропагування європейської ідеї (ідеї Об'єднаної Європи)
- прагне поширення європейських студій в Європі та на інших континентах.

Програма імені Жана Моне: стратегічні цілі

- підвищення рівня знань та поінформованості суспільства в ЄС та поза його межами з питань європейської інтеграції
- стимулювання викладання, дослідницької діяльності з європейської інтеграції, зокрема стосунків ЄС з іншими країнами;
- посилення діалогу між людьми та культурами.

Програма імені Жана Моне: основні завдання

- поширення знань про євроінтеграційні процеси, підвищення рівня поінформованості суспільства через заохочення університетів, кафедр, викладачів до викладання дисциплін з європейської інтеграції та проведення досліджень;
- активізація науково-теоретичних дискусій та громадських обговорень актуальних тем і проблем, осмислення сучасних феноменів європейської інтеграції, інтерпретація її минулого та пошук майбутнього шляхом організації науково-практичних конференцій, публічних дискусій і дебатів;
- підтримка навчальних та науково-дослідних закладів, асоціацій, мереж, що спеціалізуються на європейських студіях.

Основні напрями програми Жана Моне

- *Європейські модулі Жана Моне* короткотермінові курси з питань європейської інтеграції, включаючи питання відносин ЄС з іншими країнами світу (обсягом не менше 40 навчальних годин на рік). Курси можуть бути багато дисциплінарними;
- *Професор/кафедра програми Жана Моне (Jean Monnet Chairs)*: створення спеціальних викладацьких посад/кафедр для викладачів, що спеціалізуються на питаннях європейської інтеграції. Такі викладачі мають викладати дисципліни з європейської інтеграції принаймні 90 годин на один академічний рік;
- *Професор програми Жана Моне Ad Personam*: гранти, які надаються 1) визнаним професорам, які мають доведений досвід викладання та публікації (при цьому, досвід має бути, хоча б частково, отриманий в інших країнах) та/або 2) досвідченим професорам, які тривалий час працюють у сфері

європейської інтеграції, які підтвердили свою репутацію науково-дослідними проектами, публікаціями, а також виступили організаторами заходів з поширення інформації про Європейський Союз та пропагування європейських студій на постійній основі (конференції, дебати, форуми тощо).

Основні напрями програми Жана Моне: продовження

Європейські центри вдосконалення програми Жана Моне (Centers of Excellence) – підтримка діяльності центрів, утворених на базі університетів, асоціацій, мереж; заохочення до об'єднання людських та інформаційних ресурсів задля проведення міждисциплінарних досліджень з питань європейської інтеграції та розповсюдження їх результатів через різного роду медіа-ресурси та комунікативно-інформаційні заходи. Кожен такий Центр має працювати під керівництвом Професора програми Жана Моне.

Підтримка асоціацій професорів і вчених, які спеціалізуються на питаннях європейської інтеграції: фінансування асоціацій і мереж (юридичних осіб), які беруть участь в європейських студіях, заохочення їх до поширення результатів своїх досліджень, залучення до мережі нових членів, налагодження постійного діалогу із громадянським суспільством.

Підтримка інформаційної та дослідницької діяльності, пов'язаної з європейською інтеграцією: фінансування заходів, спрямованих на проведення міждисциплінарних досліджень і поширення знань, стимулювання академічної полеміки, активізацію діалогу із громадянським суспільством через конференції, семінари, круглі столи, літні школи тощо.

Багатосторонні дослідницькі групи Жана Моне: підтримка міжнаціональних дослідницьких колективів (мінімум три Професорами програми Жана Моне з трьох різних країн) і дослідницьких продуктів, мета діяльності яких полягає в створенні інтегрованої академічної мережі зі спільним планом проведення досліджень і багатодисциплінарної взаємодії навчальних дисциплін, пов'язаних з європейською інтеграцією, а також поширення результатів міждисциплінарних досліджень через медіа та комунікативні заходи.

Програма Жана Моне: учасники

- університети з усіх країн світу (акредитовані і визнані у своїй державі)
- асоціації викладачів і дослідників з питань європейської інтеграції
- державні або приватні установи, що надають освітні та тренінгові послуги у сфері європейської інтеграції

**Програма Жана Моне: максимальні розміри грантів ЄК
(75 % від загальної вартості проектів)**

- Європейські модулі Жана Моне – 21,000 євро на 3 роки;
- Професор/кафедра програми Жана Моне: 45,000 євро на 3 роки;
- Професор програми Жана Моне Ad Personam – 45,000 євро на 3 роки;

- Європейські центри вдосконалення програми Жана Моне – 75,000 євро на 3 роки;
- Підтримка асоціацій – 25,000 євро на 3 роки;
- Підтримка інформаційної та дослідницької діяльності – 40,000 Євро на 3 роки;
- Багатосторонні дослідницькі групи – 80,000 євро на 3 роки.

Програма Жана Моне:

участь українських закладів, Європейські модулі

- в Донецькому національному університеті – «Основи європейського права» (2001 р.), «Результати на перспективі європейської та науково-технологічної інтеграції» (2002 р.);
- один в Ужгородському національному університеті – «Розширення ЄС та Європейська політика сусідства» (2005 р.);
- два в Донецькому державному університеті управління – «Європейська економічна інтеграція» (2006 р.), «Європейська соціальна політика та моделі соціального партнерства» (2009 р.).

**Програма Жана Моне: участь українських закладів за напрямом
«Підтримка інформаційної та дослідницької діяльності»**

- «Українська та Європейська синергія: Прозорість, мережевість та розбудова спроможності в сфері студій Європейської інтеграції в Україні» (2008 р.) – за участі Всеукраїнської громадської організації «Українська асоціація європейських студій»;
- «Архітектура залучення Європейської безпеки: Інтеграція, співпраця чи конфронтація» (2008 р.) – Донецький державний університет управління.

Програма Жана Моне: результати конкурсу 2010 р.

- Національний університет Києво-Могилянська академія – Jean Monnet Chair: The EU and its Neighbourhood. Towards the association between the EU and Ukraine (ENTA);
- Донецький державний університет управління – Jean Monnet Chair: Modern problems of EU's economy and business;
- Міжнародна асоціація з інституційних студій – Information and research activities: Human Security and Security Strategy: Institutions and Policies in a European Perspective.

Програма Жана Моне: Офіційний сайт програми

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc88_en.htm

ОЛЕКСАНДР БУЦЕНКО
директор Центру розвитку
«Демократія через культуру»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРОГРАМИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ ТА УКРАЇНА

2000 р. голови держав та урядів країн-членів ЄС у Лісабоні затвердили так звану Лісабонську програму розвитку Європи на наступні десять років. 2010 р. цю стратегію було переглянуто і оновлено. У новій версії з'явилося, зокрема, пояснення, що розуміється під поняттям «інтеграція». Йдеться як про інтеграцію представників неєвропейських країн у Європу, так і про інтеграцію окремих країн. Інтеграція, з точки зору європейців, означає дорогу з двостороннім рухом. Тобто, це взаємодія, що передбачає сприйняття і розуміння (або, принаймні, бажання зрозуміти) «іншого» через систему ustalених цінностей і формування спільних базових засад сучасного демократичного суспільства.

1950 р., власне, через рік після створення Ради Європи і за рік до створення прообразу майбутнього ЄС («союзу сталі і вугілля») було ухвалено Конвенцію про захист прав і основних свобод людини. Ця Конвенція визначила базові цінності, на які орієнтувалися і орієнтуються країни ЄС і ширшої Європи. Гуманітарні або соціальні цінності. Наступними роками такий інструмент легітимізованих правил і керівних положень було доповнено і вдосконалено. Серед основних документів, на яких хотілося б тут зупинитися, варто згадати: Декларацію про культурне розмаїття (2000 р.), Завдання на XXI ст. для культури (2004 р.), Конвенцію ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005 р.), Білу книгу Ради Європи з міжкультурного діалогу (2008 р.).

Завдання на XXI ст. для культури (<http://www.agenda21culture.net>) є першим загальносвітовим документом, що закладає основи зобов'язання міст і органів місцевого самоврядування щодо культурного розвитку. Завдання на XXI ст. для культури схвалене містами і місцевими владами світу з метою підтримки їхнього зобов'язання щодо прав людини, культурного розмаїття, стабільності, демократії розширеної участі та створення умов мирного розвитку. Всесвітня асоціація міст, Об'єднані міста і місцеві влади (ОММВ/УСЛГ) схвалила Завдання на XXI ст. для культури як реферативний документ для своїх програм культури, а також поклала на себе роль координатора наступних кроків. Комісія ОММВ з питань культури є місцем зустрічі міст, органів місцевого самоврядування і партнерських мереж, які ставлять культуру в центр свого розвитку. На вказаному веб-сайті можна познайомитися з українською версією цього документа.

Конвенцію ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження Україна підписала ще 2007 р., але всю процедуру ратифікації було завершено лише цього року. Окрім прописаних керівних принципів, на які пристала Україна (зокрема, принципу рівної

гідності й поваги до всіх культур, принципу міжнародної солідарності й співробітництва, принципу взаємодоповнюваності економічних і культурних аспектів розвитку тощо), Конвенція має вирішальне значення для України, оскільки завершення процесу її ратифікації відкриває можливість участі українських організацій у багатьох європейських проектах і програмах і в якості партнерів, і головних аплікантів. Текст Конвенції можна знати на сайті Міністерства культури і туризму України (www.mincult.gov.ua).

У «Білій книзі з міжкультурного діалогу» від імені урядів 47 держав-членів Ради Європи заявлено про те, що наше спільне майбутнє залежить від здатності захищати і розвивати права людини, зафіксовані Європейською конвенцією з прав людини, демократію і верховенства права та пропагувати взаєморозуміння. Біла книга пропонує концепцію, засновану на основоположних цінностях, повазі до спільної спадщини і культурного розмаїття, а також на рівній повазі до кожного індивіда. Завдяки спільним зусиллям Ради Європи, Міністерства культури і туризму України та Центру розвитку «Демократія через культуру» в травні 2010 р. з'явилася українська версія Білої книги, важливого інструмента для формування сучасної політики успішного розвитку на різних рівнях.

Ці та багато інших документів, ухвалених на рівні Ради Європи чи Європейської Комісії (скажімо, Зелена книга про культурні індустрії), свідчать про дедалі більше розуміння та увагу до ролі культури і культурної політики в соціально-економічному розвитку. Наприкінці 1980-х рр. у політичний вжиток увійшло поняття сталого розвитку, що спиралося на трикутник стабільного і врівноваженого розвитку, а саме: економічні відносини + соціальне охоплення + екологія, яке було успішно закріплене протягом 1990-х рр. і вживається сьогодні в місцевих, національних і глобальних стратегіях розвитку.

На початку 2000-х рр. австралійський дослідник Джон Гокс сформулював потребу в долученні четвертої сторони або опори сталого розвитку. Згідно з Гоксом, діяльність із розвитку громад і націй має спиратися на чотири опори: економічна опора відповідає за створення матеріальних цінностей; соціальна опора розподіляє ці цінності; екологічна опора контролює відповідальність за довкілля; але коло розвитку не можна замкнути без четвертої опори – культури. Особлива роль культури сьогодні полягає в тому, що саме вона перекидає містки до інших сфер державного управління. Багато європейських міст і країн створили і створюють культурну концепцію, яку застосовують до всієї політики, розвиваючи думку Гокса про те, що: «Коли визнано, що культурна активність так само важлива для стабільного і здорового суспільства, як соціальна рівність, екологічна відповідальність та економічна життєздатність, і що **культура присутня в усіх людських починаннях**, потрібний спосіб, аби переконатися, що вся діяльність державної влади оцінюється з культурної перспективи...»

Відомий футуролог міст і експерт розвитку громад, британець Чарлз Лендрі зазначив 2005 р., що «Культурні ресурси – це матеріал, який використовується для створення базових цінностей міста, сировина, що

приходить сьогодні на заміну вугілля, сталі та золота». 2010 р. американський економіст, філософ, еколог, письменник і громадський діяч Джеремі Ріфкін вказав, що постнафтова і поствугільна доба вже почалася – життєздатність суспільства в недалекому майбутньому визначатимуть інші ресурси.

Безперечно, що для практичного втілення ролі культури в розвитку сучасного суспільства самих лише настановчих, довідкових, керівних чи легітимних інструментів недостатньо. Потрібні також засоби практичного втілення ідей, нових підходів, інноваційних або творчих рішень. Такими засобами є європейські програми та проекти у сфері культури. За кількістю проектів та глибиною охоплення країн Східної Європи, зокрема, України, 2010–2011 рр. стають переломними в цій сфері.

До 2005–2007 рр. в Україні здійснювалося чимало проектів у галузі культури на різних рівнях – від окремої організації чи міста до національного рівня, які підтримувалися європейськими чи міжнародними фондами та реалізувалися в партнерстві з іншими країнами. Зокрема, йдеться про проекти, підтримані Британською Радою і Гете інститутом, Швейцарською культурною програмою і Міжнародним фондом «Відродження», Польським інститутом і Французьким культурним центром, Шведським інститутом і Програмою розвитку ООН, Світовим банком і Агенцією з розвитку США (USAID) Європейським культурним фондом тощо. Частина названих організацій припинили підтримку проектів і програм у галузі культури в Україні, інші так само продовжують цю практику тією чи іншою мірою.

2005 р. активним гравцем на полі культури і культурної політики України стає Рада Європи. Розпочинаються такі проекти і програми, як «Створення культурного капіталу», «Компендіум культурної політики», «Київська ініціатива», 2008 р. – «Інтеркультурні міста». Більшість із названих ініціатив тривають і досі, всі вони склали основу для дослідження культурної ситуації в Україні як однієї з сусідніх з ЄС країн потенційного «східного партнерства». Окрім того, від 2007 р. ЄС підтримує програму «Київська ініціатива», а від 2009-го – «Інтеркультурні міста» в рамках програми «Культура 2007–2013».

«Київська ініціатива», ідея якої народилася в Києві в 2005 році, це – регіональна програма Ради Європи, що охоплює Азербайджан, Вірменію, Грузію, Україну і Молдову і спрямована на розвиток культурної політики та стратегій розвитку демократії, міжкультурного діалогу і культурного розмаїття. Координаторами програми виступають міністерства культури у згаданих країнах, а керівниками проектних напрямків – переважно недержавні чи приватні організації. Ця програма відображає бачення сталого розвитку, якого дотримується Рада Європи і яке враховує питання культури, спадщини, захисту навколишнього середовища та містобудування в їхньому взаємозв'язку, а також сприяє формуванню міжсекторного підходу до управління культурою й культурною спадщиною за допомогою багатостороннього регіонального співробітництва. В міжнародному вимірі «Київська ініціатива» є прикладом конструктивної та ефективної взаємодії в

форматі багатостороннього культурного співробітництва, який може слугувати базою для подальшого розвитку співпраці з ЄС, зокрема в межах «Східного Партнерства».

На особливу увагу заслуговує старт нового пілотного проекту «Реабілітація культурної спадщини історичних міст», який дозволить продовжити позитивні зрушення в галузі менеджменту культурної спадщини в Україні в європейському масштабі та сприятиме тісній інтеграції з іншими країнами Європи та сусідніх регіонів. Цей проект також покликаний поглибити співпрацю між органами влади і неурядовими організаціями, що є особливо актуальним для нашої країни. Проект здійснюється у рамках програми Ради Європи "Технічна допомога та консультації, пов'язані з комплексними збереженням культурної і природної спадщини". Він відображає один із пріоритетів Управління з питань культури та культурної і природної спадщини Ради Європи, що полягає у наданні допомоги країнам у переході до європейських стандартів, окреслених у межах низки конвенцій і договорів. Передбачається, що в першій декаді жовтня 2010 року буде здійснено відбір десять пріоритетних міст, в яких буде визначено ідеї реабілітації спадщини, що матимуть значну культурну й економічну цінність. Для усіх цих проектних ідей буде складено інвестиційні та бізнес-плани, покликані мобілізувати національні й міжнародні джерела фінансування з метою стимулювання майбутніх державних і приватних інвестицій. Для участі в проекті необхідно подати до офісу проектного координатора заявку. Додаткова інформація: myskyba@gmail.com та за телефоном 066 059 63 35 у координатора проекту Миколи Скиби.

Програма Ради Європи і Європейської Комісії «Міжкультурні [Інтеркультурні] міста» розпочалася 2008 року. Тоді стартувала пілотна фаза програми за участі 12 європейських міст. Наприкінці 2007 року понад 50 міст подали заяви на участь у програмі, було вибрано 12 міст, серед яких українське місто Мелітополь. Головними цілями пілотної фази програми є:

- Розробка і випробування методики та інструментів формування інтеркультурної політики та стратегії розвитку міст; системи індикаторів, інструментів моніторингу і оцінки.
- Розвиток мережі партнерських міст і організацій.
- Розвиток і реалізація пілотних програм і флагманських проектів.
- Підготовка умов для розширення програми.

Ініціатором і координатором програми в Україні є громадська організація Центр розвитку «Демократія через культуру». Результатами першої фази програми стала реалізація багатьох проектів у Мелітополі за участі міжнародних команд експертів, зокрема, розробка концепції трансформування міського парку відпочинку в Інтеркультурний парк. Цю концепцію було створено командою молодих дизайнерів із різних країн Європи, спираючись на думки та побажання місцевих мешканців. Інтеркультурний парк може стати одним із «флагманських проектів» розвитку міста. Наступною фазою програми «Інтеркультурні міста» є розширення мережі європейських міст протягом 2011–2012 рр. і створення

української мережі. Планується, що семінар із відбору майбутніх учасників української мережі відбудеться в листопаді у Мелітополі. Докладнішу інформацію про програму можна знайти на сайті Ради Європи (http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/Cities/Default_en.asp).

17 вересня в МЗС у Києві відбулася зустріч представників Ради Європи та Міжвідомчої комісії з реалізації Плану дій між Радою Європи та Україною. У 2008 р. в плані дій було дві культурні програми – «Київська ініціатива» та «Інтеркультурні міста». Ці програми залишилися у Плані на період 2011–2013 рр. Більше того, саме в їхніх рамках можуть реалізуватися проекти Програми ЄС «Східне партнерство».

Що таке «Східне партнерство в галузі культури»? Це – ухвалений у 2009 р. один із важливих вимірів програми ЄС «Східне партнерство», що охоплює шість країн: Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Грузію, Молдову, Україну. Цільовими групами програми (або проектів програми) є громадські організації (неприбуткові та прибуткові), а також державні організації (національного і місцевого рівня). Програма розрахована на період 2010–2012 рр. Загальний бюджет її складає 12 млн. євро. При цьому 3 млн. євро спрямовуються на технічну допомогу – тобто допомогу у виборі кращих проектних заявок, тренінги. Формування політики тощо. А 9 млн. євро розраховані на проектні заявки. Обов'язковою умовою є співфінансування, тобто, до 80% можуть складати кошти ЄС, а 20% - кошти аплікантів. Другою обов'язковою умовою є те, що більша частина проектних коштів має бути витрачена в країнах «східного партнерства».

Головні цілі програми Східного партнерства в галузі культури – це: затвердити роль культури в регіональному стабільному розвитку; сприяти співпраці на регіональному рівні (в ЄС і країнах партнерства) між державними організаціями, громадськими організаціями, науково-освітніми установами та фондами. Оголошення конкурсів на проекти має відбутися вже в жовтні-листопаді. Докладнішу інформацію про ситуацію з проектами можна отримати на сайті http://ec.europa.eu/external_relations/eastern/index_en.htm.

Повертаючись до думки про те, що 2010–2011 рр. відкривають для культурних організацій та гравців культурного поля України нові проектні можливості, хочеться нагадати про головні напрямки європейського культурного розвитку, визначені в принципах європейської політики. Зокрема, положення про культурну політику – Маастрихтська угода (ст. 128), підтверджена пізніше Амстердамською угодою (ст. 151) – визначають чотири головні напрямки діяльності в культурній сфері:

- Поглиблення знань та поширення історії й культури європейських країн;
- Збереження та охорона культурної спадщини європейського значення;
- Некомерційний культурний обмін;
- Мистецька та літературна творчість, включаючи аудіовізуальний сектор.

Головними цілями проектних заявок в рамках програми «Східного партнерства» в галузі культури мають стати регіональні проекти, зосереджені на:

- розвиткові професійних навичок;
- навчанні та тренінгах;
- розвиткові мережі;
- обмінні кращих практик.

На завершення хотілося б зупинитися на трьох моментах:

- по-перше, проекти мають спиратися на європейські цінності і враховувати загальні цілі й напрямки європейських програм;
- по-друге, оскільки проектні заявки й проекти передбачають тісну співпрацю країн східного партнерства, а також країн ЄС, слід почати формувати банк надійних партнерських організацій та пропозицій партнерства;
- нарешті, по-третє, кожен майбутній проект має бути націлений на реальні зміни в культурній політиці чи середовищі, насамперед, України в порівнянні з іншими країнами й орієнтуючись на загальні європейські норми.

ОКСАНА БОНДАР

*керівник громадської організації
«Вінницький регіональний центр інформації «Креатив»,
голова Ради Мережі Центрів європейської інформації в Україні*

ПРОГРАМИ ЄС ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ***Європейський освітній портал***

Європейський освітній портал – це інформаційно-аналітичний веб-ресурс, присвячений інтеграції України до європейського освітнього простору.

Веб-сайт містить практичну інформацію для:

- студентів, що бажають навчатися в Європі;
- науковців, що прагнуть стажуватися в країнах ЄС;
- керівників освітніх інституцій, що поступово долучаються до

Болонської системи чи прагнуть отримати фінансову підтримку своїх освітніх ініціатив;

• урядовців та громадських активістів, дотичних до питань освітньої сфери.

Лінк: <http://www.eu-edu.org/ua/index.html>

<http://euosvita.blogspot.com/> - блог «Європейського освітнього порталу»

***UNISTUDY - міжнародні освітні програми
та навчання за кордоном***

UNISTUDY – інформаційний ресурс про навчання за кордоном та міжнародні молодіжні програми.

Інформація в UNISTUDY направлена на підвищення академічної мобільності українських студентів на арені міжнародної освіти та науки. Тут можна знайти найсвіжіші анонси про міжнародні молодіжні тренінги, семінари, студентські конференції, оголошення про стипендії на навчання в магістратурі або аспірантурі, запрошення на літні школи, відгуки українських студентів про їхній досвід та іншу корисну інформацію про навчання за кордоном.

Лінк: <http://unistudy.org.ua>

Архів розсилки знаходиться за адресою:

<http://groups.google.com/group/unistudy>

Для підписки слід надіслати повідомлення на адресу unistudy-subscribe@googlegroups.com та перейти за посиланням, що надійде у відповідь.

Сайт «Навчайтесь у Європі»

Яку країну я повинен обрати? До якого з університетів вступити? Що потрібно врахувати, перед тим як вирушити? Що робити після прибуття? Це лише декілька питань, які, можливо, Ви собі ставите. Сайт «Навчайтесь у Європі» пропонує Вам свою допомогу. Він містить щоденну інформацію

щодо можливостей вступу до вищих навчальних закладів та особливостей проживання в 32-х країнах Європи.

Лінк: <http://www.study-in-europe.org/>

Європейський молодіжний портал

Європейський молодіжний портал було створено за ініціативою Європейської Комісії, щоб забезпечити молодь швидким та легким доступом до інформації, яка стосується молоді ЄС і, таким чином, надихати їх на активну участь та діяльність у громадському житті. Портал містить посилання на сайти волонтерських, освітніх програм, про роботу та подорожування ЄС.

Лінк: http://europa.eu/youth/index.cfm?l_id=en

***Портал Генерального директорату Європейської Комісії
з питань освіти та культури***

Лінк: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm

Українсько-Польсько-Німецький Форум Три.net

Українсько-Польсько-Німецький Форум Tri.net - це Інтернет-портал німецькою, польською, українською та англійською мовами. Створений для усіх, хто:

- цікавиться українсько-польсько-німецькими стосунками;
- прагне регулярно отримувати інформацію з цієї теми;
- прагне знайти партнерів для сумісної роботи в цій сфері та

проінформувати якнайбільше коло людей про власні проекти та програми.

Українсько-Польсько-Німецький Форум має також на меті створити базу даних організацій, які активно діють в сфері українсько-польсько-німецьких стосунків, а також список електронних адрес (e-mail), дякуючи котрому, особи зацікавлені цією темою, будуть мати можливість доступу до актуальної інформації.

Лінк: <http://www.tri.net.pl>

***Інформаційно-консультативний центр
«Міжнародна Освіта-Академія»***

Інформаційно-консультативний центр «Міжнародна Освіта-Академія» є одним із найпотужніших українських ресурсів, що подають інформацію про можливості навчання та стажування за кордоном, зокрема у європейських країнах. Він є спільним проектом громадської організації ІКЦ «Міжнародна освіта» і відділу міжнародного співробітництва Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА).

Лінк: <http://www.dfc.ukma.kiev.ua/index.php?page=2>

Портал «Європейський простір»

Про можливості навчання у Європі ви також можете дізнатися на сторінці «Стипендії» сайту «Європейський простір» – головного порталу проєвропейського громадянського суспільства в Україні.

Лінк: <http://www.eu.prostir.ua/grants/index.html>

База даних англомовних курсів у європейських країнах

База даних усіх програм європейських університетів, що викладаються англійською мовою. Портал містить можливості легкого пошуку за дисциплінами. Зокрема, тут можна знайти інформацію про наявність чи відсутність стипендіальних можливостей, що пропонуються студентів.

Лінк: <http://www.study-info.eu/>

Європейський портал магістерських програм

Портал містить інформацію про всі магістерські програми, що викладаються в європейських університетах. Портал також містить простий механізм пошуку за країною та дисципліною.

Лінк: <http://www.mastersportal.eu/>

Teraz Wrocław - Тепер Вроцлав

«Teraz Wrocław» – це некомерційний проєкт, започаткований у 2006 році з ініціативи мерії та вищих навчальних закладів міста Вроцлава (Республіка Польща). Основне завдання акції - запросити молодь зі Східної Європи на навчання до вроцлавських вищих шкіл, інформувати про умови вступу та навчання у них. Інформаційний офіс проєкту функціонує на базі Економічного університету у Вроцлаві.

Яким чином проводиться набір на навчання? Які документи, куди і до коли потрібно надіслати? Як вирішити формальні справи з питань перебування у Польщі? Як і де влаштуватись на роботу, щоб можна було одночасно навчатись і працювати? Тощо. На ці та інші питання ви знайдете відповідь саме в бюро проєкту.

Центри європейської інформації України (<http://ukrcei.org>) є інформаційними партнерами проєкту «Teraz Wrocław»

Лінк: <http://www.teperwroclaw.pl>

Німецька служба академічних обмінів DAAD (Deutscher Akademischer Austausch Dienst)

DAAD – найбільше німецьке об'єднання з підтримки міжнародних академічних обмінів. Займається обміном наукових працівників та студентів.

Німецька служба академічних обмінів (DAAD) є посередницькою організацією зовнішньої культурної політики, освітньої та наукової політики, а також розвитку співпраці в галузі вищої школи. Головне управління DAAD знаходиться у Бонні.

Стипендії та програми DAAD:

1. Наукові стажування для викладачів ВНЗ та науковців

2. Повторні запрошення колишніх стипендіатів DAAD
 3. Наукові стипендії для аспірантів та молодих науковців
 4. Стипендії на навчання для випускників ВНЗ
 5. Стипендії DAAD/OSI
 6. Стипендії для написання дипломних робіт для студентів-германістів
 7. Стипендії для митців: навчання та робоче перебування викладачів ВНЗ
 8. ERP-стипендії на навчання для випускників в галузі економіки
 9. Програма Європейського університету Віадрина
 10. Міжнародна програма для журналістів
 11. Семестрові стипендії для студентів-германістів
 12. Літні курси у німецьких ВНЗ для іноземних студентів (після першого курсу)
 13. Групові поїздки для студентів до Німеччини "Studienreisen"
 14. Групові поїздки для студентів до Німеччини "Studienpraktika"
- Лінк: <http://www.daad.org.ua/> – Інформаційний центр DAAD у Києві

Національний Темпус-офіс в Україні

Національні Темпус-офіси – це контактні-інформаційні пункти, розташовані в кожній країні-партнері програми Темпус. Вони інформують громадськість про програму Темпус, допомагають потенційним заявникам та учасникам програми, надають консультації та інформують Європейську Комісію про виконання програми.

Програма Темпус – (Транс'європейська програма мобільності для навчання в університетах) – це програма зовнішньої допомоги Європейського Союзу. Її мета – сприяти модернізації системи вищої освіти у країнах-партнерах (країнах-сусідах) ЄС через активізацію співпраці між вищими навчальними закладами ЄС та країн-партнерів. Україна приєдналася до програми Темпус у 1993 р. На той період, програма Темпус мала спрямованість на удосконалення управління закладами освіти, оновлення або розробку нових навчальних програм та підвищення кваліфікації викладачів.

Лінк: <http://www.tempus.org.ua>

Еразмус Мундус

Еразмус Мундус – освітня програма ЄС, спрямована на активізацію міжнародного співробітництва та підвищення мобільності серед студентів, викладачів, науковців європейських університетів та вищих навчальних закладів третіх країнах на всіх континентах. Намагаючись перетворити ЄС на світового лідера в освіті, а європейські університети – на осередки знань і центри інновацій, програма Еразмус Мундус також ставить за мету сприяння взаєморозумінню між людьми, активізацію міжкультурного діалогу.

Програма Еразмус Мундус була започаткована Європейським Союзом в 2004 р. для країн, які не входять до ЄС. Студенти старших курсів і науковці з різних країн, включаючи Україну, мають змогу отримувати стипендії від ЄС

для продовження навчання або проведення наукових досліджень у країнах ЄС.

Програма Еразмус Мундус названа на честь видатного голландського вченого XV ст., гуманіста і теолога Еразма Роттердамського (1465–1536 рр.), який багато мандрував Європою, навчався та працював у різних університетах і майже 500 років тому зрозумів переваги мобільності та міжнародного співробітництва в освіті та навчанні. Латинське слово «mundus» означає «світ» і відображає глобальну та міжкультурну орієнтацію програми.

Сучасний другий етап програми Еразмус Мундус II розрахований на 2009–2013 рр. Загальний бюджет програми становить 493,69 мільйонів євро для Компонента 1 і 3 та близько 430 мільйонів євро для Компонента 2. Протягом 2009–2013 рр. ЄС збільшуватиме підтримку найбільш талановитих студентів і викладачів з країн за межами ЄС, надаючи їм гранти для участі в спільних програмах в Європі. Також ЄС розширить масштаб програми до рівня підготовки докторів і збільшить фінансову підтримку європейських студентів.

Другий етап програми Еразмус Мундус має три компоненти (напрями):

Компонент 1: Спільні курси і програми Еразмус Мундус (I А. Магістерські курси та I В. Докторські курси)

- спільні, розроблені за участі консорціуму університетів магістерські (1a) та докторські (1b) курси та програми,
- стипендії для тих студентів, які обирають ці програми
- стипендії для підготовки та викладання спільних програм і проведення досліджень в рамках навчання.

Компонент 2: Партнерство Еразмус Мундус (колишній напрям Еразмус Мундус: Вікно зовнішньої співпраці):

- утворення партнерств між університетами ЄС і третіх країн з метою обміну студентами (бакалаврський, магістерський, докторський рівні) та науково-педагогічними кадрами;
- стипендії для студентів, викладачів, науковців з європейських вищих навчальних закладів і третіх країн.

За цим компонентом програми з конкретною метою утворюється партнерство між європейськими університетами та вищими навчальними закладами третьої країни або групи країн. Стипендії для студентів і викладачів на оплату подорожування, навчання, проведення досліджень тощо надаються, щоб сприяти досягненню загальної мети партнерства. Передбачено двосторонній обмін, тож в рамках утвореного партнерства в українських університетах можуть викладати зарубіжні викладачі та навчатися студенти-іноземці.

Компонент 3: Проекти з пропагування освіти взагалі та міжнародного співробітництва в освіті зокрема.

Проекти в рамках зазначеного компоненту спрямовані на підвищення привабливості вищої освіти в ЄС, її пропагування в третіх країнах, посилення

міжкультурного співробітництва, поширення та поглиблення міжкультурного діалогу.

Учась у цьому компоненті програми можуть брати:

- вищі навчальні заклади та науково-дослідні інституції з країн-членів ЄС і третіх країн;
- інші організації освітньої галузі, орієнтовані на підтримку та сприяння розвитку сфери вищої освіти.

Як взяти участь в програмі Еразмус Мундус?

Конкурси оголошуються щорічно та публікуються на офіційному сайті Виконавчого агентства освіти, аудіовізуальних засобів та культури. Вимоги щодо участі за всіма напрямками програми Еразмус Мундус та необхідна проектна документація знаходяться на сайті

http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus/index_en.php

Поточний конкурс 2010 р. Еразмус Мундус завершився 30 квітня 2010 року.

Лінк: http://ec.europa.eu/education/external-relation-programmes/doc72_en.htm

Програма імені Жана Моне

Програма імені Жана Моне – це одна з освітніх програм Європейського Союзу, мета якої полягає в підвищенні рівня знань та поінформованості суспільства в ЄС та поза його межами з питань європейської інтеграції, через стимулювання викладання, дослідницької діяльності з європейської інтеграції, зокрема стосунків ЄС з іншими країнами, та міжлюдського та міжкультурного діалогу. Починаючи з 2007 р. програму Жана Моне інтегровано в більш загальну Програму навчання впродовж життя (Lifelong Learning Programme) нарівні з такими освітніми програмами як, наприклад, Еразмус Мундус.

У рамках програми Жана Моне Європейська Комісія виділяє кошти університетам на започаткування викладання дисциплін, пов'язаних з тематикою європейської інтеграції та розвитку наукової діяльності в зазначеній сфері. Дисципліни загалом стосуються розбудови європейської спільноти, європейського права, європейської економіки, європейської політики, історії європейської інтеграції тощо.

Програма імені Жана Моне – ініціатива Європейської Комісії, започаткована у 1990 р. з метою пропагування європейської ідеї (ідеї Об'єднаної Європи) та поширення європейських студій в Європі та на інших континентах.

Програма має три основні завдання:

- поширення знань про євроінтеграційні процеси, підвищення рівня поінформованості суспільства через заохочення університетів, кафедр, викладачів до викладання дисциплін з європейської інтеграції та проведення досліджень;
- активізація науково-теоретичних дискусій та громадських обговорень актуальних тем і проблем, осмислення сучасних феноменів європейської

інтеграції, інтерпретація її минулого та пошук майбутнього шляхом організації науково-практичних конференцій, публічних дискусій і дебатів;

- підтримка навчальних та науково-дослідних закладів, асоціацій, мереж, що спеціалізуються на європейських студіях.

Що означає назва програми?

Програму Жана Моне (Jean Monnet Programme) названо на честь Жана Моне – одного з «батьків-засновників» Європейського Союзу (Європейських Спільнот), першого президента Вищого органу Європейської спільноти з вугілля та сталі.

Основні напрями програми Жана Моне:

Європейські модулі Жана Моне: короткотермінові курси з питань європейської інтеграції, включаючи питання відносин ЄС з іншими країнами світу (обсягом не менше 40 навчальних годин на рік). Фінансується розробка та викладання короткотермінових курсів, спеціально розроблених для певних категорій громадян: студентів, університетська навчальна програма яких не включає європейських студій; учителів загальноосвітніх шкіл, які відчувають брак знань про ЄС, його устрій, систему управління, історію тощо; дорослого населення, представників громадянського суспільства, які не мали можливості дізнатися про європейську інтеграцію більше. Курси можуть бути багатодисциплінарними. Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 21,000 євро.

Професор/кафедра програми Жана Моне (Jean Monnet Chairs): створення спеціальних викладацьких посад/кафедр для викладачів, що спеціалізуються на питаннях європейської інтеграції (розробляють і викладають нові курси, керують науково-дослідницькою роботою). Такі викладачі мають викладати дисципліни з європейської інтеграції принаймні 90 годин на один академічний рік.

Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 45,000 євро.

Професор програми Жана Моне Ad Personam: гранти, які надаються:

1) визнаним професорам, які мають доведений досвід викладання та публікації (при цьому, досвід має бути, хоча б частково, отриманий в інших країнах) та/або

2) досвідченим професорам, які тривалий час працюють у сфері європейської інтеграції, які підтвердили свою репутацію науково-дослідними проектами, публікаціями, а також виступили організаторами заходів з поширення інформації про Європейський Союз та пропагування європейських студій на постійній основі (конференції, дебати, форуми тощо)

Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 45,000 євро.

Європейські центри вдосконалення програми Жана Моне (Centers of Excellence) – підтримка діяльності центрів, утворених на базі університетів, асоціацій, мереж; заохочення до об'єднання людських та інформаційних ресурсів задля проведення міждисциплінарних досліджень з питань європейської інтеграції та розповсюдження їх результатів через різного роду

медіа-ресурси та комунікативно-інформаційні заходи. Кожен такий Центр має працювати під керівництвом Професора програми Жана Моне.

Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 75,000 євро.

Підтримка асоціацій професорів і вчених, які спеціалізуються на питаннях європейської інтеграції: фінансування асоціацій і мереж (юридичних осіб), які беруть участь в європейських студіях, заохочення їх до поширення результатів своїх досліджень, залучення до мережі нових членів, налагодження постійного діалогу із громадянським суспільством.

Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 25,000 Євро.

Підтримка інформаційної та дослідницької діяльності, пов'язаної з європейською інтеграцією: фінансування заходів, спрямованих на проведення міждисциплінарних досліджень і поширення знань, стимулювання академічної полеміки, активізацію діалогу із громадянським суспільством через конференції, семінари, круглі столи, літні школи тощо. Максимальний обсяг гранту на 1 рік – 40,000 Євро.

Багатосторонні дослідницькі групи Жана Моне: підтримка міжнародних дослідницьких колективів (мінімум три Професорами програми Жана Моне з трьох різних країн) і дослідницьких продуктів, мета діяльності яких полягає в створенні інтегрованої академічної мережі зі спільним планом проведення досліджень і багатодисциплінарної взаємодії навчальних дисциплін, пов'язаних з європейською інтеграцією, а також поширення результатів міждисциплінарних досліджень через медіа та комунікативні заходи.

Максимальний обсяг гранту на дворічний період – 80,000 Євро.

Хто може брати участь у програмі?

Програма імені Жана Моне адресована, у першу чергу, університетам, але також асоціаціям та об'єднанням науковців і викладачів, що спеціалізуються на проблемах європейської інтеграції, іншим державним або приватним установам, що надають освітні та тренінгові послуги у сфері європейської інтеграції на місцевому та регіональному рівнях.

До участі запрошуються як представники держав-членів ЄС, так і представники країн-партнерів; умови участі для перших і других однакові. Сьогодні серед учасників програми – 61 країна з п'яти континентів світу; квот чи обмежень на участь певних груп країн не передбачено.

Програма Жана Моне розроблена для вищих навчальних закладів (університетів). Для того, щоб взяти участь у програмі, вищий навчальний заклад повинен мати офіційне визнання та акредитацію у своїй країні.

Починаючи з 2001 р. в проектах програми Жана Моне можуть брати участь університети з усіх країн світу. На сьогоднішній день проекти реалізуються в 61 країні на п'яти континентах.

Крім того, у програмі можуть брати участь також асоціації викладачів і дослідників з питань європейської інтеграції (залежно від типу гранту).

Заявник обов'язково має бути юридичною особою.

Як взяти участь у програмі Жана Моне?

Конкурси з відбору проектів для участі в програмі Жана Моне оголошуються щорічно, зазвичай у січні-лютому. Конкурси проводяться та координуються Виконавчим агентством з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (ЕАСЕА) за мандатом Європейської Комісії. У 2010 р. конкурс було завершено у лютому, а реалізація проектів розпочнеться не раніше вересня 2010 р.

Заявки на участь в конкурсах подаються вищими навчальними закладами країн учасників, в тому числі з України, безпосередньо до Виконавчого агентства з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури шляхом заповнення стандартної аплікаційної форми. Форму заявки можна завантажити на Інтернет-сайті Виконавчого агентства, де публікуються офіційні повідомлення про оголошений конкурс.

Відбір університетів для участі в програмі Жана Моне здійснюється централізовано в Брюсселі, що дозволяє застосовувати єдині критерії до відбору кандидатів з усіх країн. При відборі проектів академічне журі, до складу якого входять професори з різних університетів, здійснює оцінку академічної якості кожної поданої заявки, при цьому ключову роль відіграє саме якість поданих заявок. З огляду на це, Європейська Комісія не може гарантувати позитивний результат відбору тієї чи іншої заявки, але при цьому заохочує вищі навчальні заклади подавати проекти найвищої академічної якості.

Необхідно зазначити, що для країн і вищих навчальних закладів, в яких наразі немає достатнього рівня викладання в галузі європейської інтеграції, участь в Європейських модулях Жана Моне є найбільш логічним кроком для початку реалізації програми Жана Моне.

Обсяг фінансової підтримки з боку Європейської Комісії для викладацьких проектів Жана Моне є здебільшого символічним та складає 75 %. В першу чергу важливими є престиж та визнання того, що університет є учасником програми Жана Моне, а також можливість створення академічної мережі та приєднання до спільноти програми Жана Моне.

Початок чергового конкурсу очікується в кінці 2010 р.

Лінк:

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc88_en.htm

Програма Європейської Комісії «Молодь в дії»

«Молодь в дії» – це програма Європейської Комісії, спрямована на підтримку міжкультурного спілкування і молодіжного співробітництва. Метою програми є поширення інформації і створення основ для спільного розуміння європейського громадянства серед молоді Європи та залучення молодих людей у розбудову майбутнього Спільноти. Програма “Молодь в дії” впроваджується з 1 січня 2007 р. до 31 грудня 2013 р., загальний бюджет Програми - 885 мільйонів євро.

Українська молодь та молодіжні організації можуть брати участь у таких підпрограмах:

Акція 2: Європейська волонтерська служба (ЄВС) – підтримує участь молодих людей у неприбутковій, неоплачуваній діяльності.

Акція 3: Молодь у світі (Співпраця з Сусідніми Країнами Європейського Союзу) – це підтримка діяльності у молодіжній сфері (в основному молодіжні обміни, тренінги та мережеве співробітництво).

Програма розрахована на молодь віком від 13 до 30 років (основна цільова група: 15 – 28 років), вікові пріоритети залежать від конкретних підпрограм, особлива увага надається молодим людям з меншими/обмеженими можливостями.

Лінки:

http://ec.europa.eu/youth/index_en.htm – програма «Молодь в дії»

<http://yia.org.ua> – українськомовний ресурс про програму «Молодь в дії»

<http://www.salto-youth.net/rc/eeca/> – Ресурсний Центр для країн Східної Європи і Кавказу SALTO – МОЛОДЬ

При підготовці матеріалів використані джерела:

Європейський освітній портал – <http://www.eu-edu.org/ua/index.html>

Портал "Європейський простір" <http://www.eu.prostir.ua>

Портал «OSVITA.UA» – <http://osvita.ua>

Програма „Молодь в дії” – <http://yia.org.ua>

Національний Темпус-офіс в Україні – <http://www.tempus.org.ua>

<http://www.salto-youth.net>

**ПРОГРАМА
“МОЛОДЬ В ДІЇ”**

<http://yia.org.ua>

ЩО ТАКЕ ПРОГРАМА “МОЛОДЬ В ДІЇ”?

- «Молодь в дії» – це програма Європейської Комісії, спрямована на підтримку міжкультурного спілкування і молодіжного співробітництва;
- Метою програми є поширення інформації і створення основ для спільного розуміння європейського громадянства серед молоді Європи та залучення молодих людей у розбудову майбутнього Спільноти;
- Програма «Молодь в дії» робить суттєвий вклад у набуття компетентності і є ключовим інструментом, що забезпечує молодим людям можливість для неформального і неофіційного навчання європейського виміру;

Програма «Молодь в дії» впроваджується з 1 січня 2007 р. до 31 грудня 2013 р.; загальний бюджет Програми – 885 мільйонів євро.

Пріоритети Програми:

- Європейське громадянство – дати молодим людям можливість усвідомити, що вони є європейськими громадянами і дати їм можливість розмірковувати на європейську тематику;

- Суспільна активізація молоді – активна участь молодих людей у громадському житті їхньої громади і підтримка різних форм навчання участі;
- Культурне різноманіття – сприяти спільній діяльності серед молодих людей з різних культурних, етнічних чи релігійних громад, маючи на меті розвиток міжкультурного навчання;
- Залучення молодих людей з меншими можливостями – участь молодих людей з менш привілейованих освітніх, соціально-економічних, культурних чи географічних середовищ чи нездатністю брати участь у Програмі «Молодь в дії».

Хто може брати участь в Програмі?

- Програма відкрита для країн-членів ЄС, Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), країн-кандидатів в ЄС, регіону західних Балкан, країн-учасниць Європейської політики добросусідства (в т. ч. Регіон Східної Європи і Кавказу ЕЕСА: Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова, Україна, Російська Федерація, Швейцарія).
- Програма розрахована на молодь віком від 13 до 30 років (основна цільова група: 15 – 28 років), вікові пріоритети залежать від конкретних підпрограм, особлива увага надається молодим людям з меншими/обмеженими можливостями.

Задля залучення молодих людей та молодіжних організацій у сферу неформальної освіти Європейською Комісією створений Ресурсний Центр для країн Східної Європи і Кавказу SALTO – МОЛОДЬ (<http://www.salto-youth.net/rc/eeca/>)

Співробітництво з Україною

Українська молодь та молодіжні організації можуть брати участь у таких підпрограмах:

Акція 2: Європейська волонтерська служба (ЄВС) – підтримує участь молодих людей у неприбутковій, неоплачуваній діяльності.

Акція 3: Молодь у світі (Співпраця з Сусідніми Країнами Європейського Союзу) – це підтримка діяльності у молодіжній сфері (в основному молодіжні обміни, тренінги та мережеве співробітництво.

Європейська Волонтерська Служба підтримує участь молодих людей у неприбутковій, неоплачуваній діяльності, яка розвиває солідарність та толерантність серед молоді, пропагує активну громадянську позицію та взаєморозуміння серед молодих людей. Завдяки волонтерству молоді люди здобувають нові вміння та компетенції, одержують особистісний, міжкультурний та професійний досвід.

Хто може брати участь?

- молоді люди віком від 18 до 30 років;
- неприбуткові організації, які приймають та висилають волонтерів.

Проект ЄВС:

- довготерміновий волонтеріат – від 2 до 12 місяців;

- короткотерміновий волонтеріат – від 2 тижнів до 2 місяців (для молоді з особливими потребами та обмеженими можливостями);
- індивідуальний волонтеріат – 1 волонтер;
- груповий волонтеріат – від 2 до 100 волонтерів;
- на 100% покриваються кошти, пов'язані з проживанням, харчуванням, страхуванням волонтера та на 90% транспортні витрати, пов'язані з доїздом волонтера до місця волонтерства та назад.

Місце здійснення волонтеріату:

- проект відбувається у Програмній країні чи країні Східної Європи та Кавказу;
 - молоді люди з Програмної країни можуть проходити ЄВС або в країні Східної Європи і Кавказу, або в будь-якій Програмній країні;
 - молоді люди з країн Східної Європи можуть проходити ЄВС в Програмній країні, але не можуть в іншій Партнерській країні Східної Європи чи Кавказу.

Міжнародні молодіжні обміни – зустрічі молодих людей відком від 13 до 25 років з двох або більше країн з метою обговорення актуальних тем (зміцнення громадянського суспільства та демократії, боротьба проти расизму та ксенофобії, міжетнічний та міжрелігійний діалог, захист навколишнього середовища та культурної спадщини), здобуття нових навичок, пізнання культур тощо.

Такі проекти включають:

- від 16 до 60 учасників у обміні;
- дві, три та більше сторін-партнерів;
- один-два лідери для кожної національної групи;
- обмін в одній з країн організацій-партнерів;
- щонайменше 1 країну ЄС;
- географічний та кількісний баланс (однакова кількість учасників у кожній національній групі);
- принцип регіональної співпраці;
- 100% покриття витрат на проживання, харчування учасників, відкриття візи та приготування групи, а також 70% покриття транспортних витрат.

Тренінги та мережеве співробітництво включають співпрацю та партнерство, тренінги та обмін успішними практиками, які є ключовими умовами для розвитку молодіжних організацій, громадянського суспільства і молодіжних працівників. Такі проекти спрямовані на сприяння обміну, співпраці та тренінгам в сфері європейської молодіжної роботи та на підтримку розвитку проектів в рамках Програми «Молодь в дії».

Фінансова підтримка проектів в рамках Програми «Молодь в дії»

- проекти повинні мати додаткові джерела фінансування або підтримки (матеріальні або грошові);
- у більшості випадків сума гранту визначається на основі фіксованих сум (проживання, харчування, витрати на підготовку) та покриття реальних

дорожніх витрат (70–100%) та додаткових коштів (якщо такі обгрунтовуються);

- важливим фактором для визначення суми гранту є країна, в якій відбувається захід.

Як подати заявку?

Заявка на фінансування подається від імені всіх партнерів організацією з Програмної країни (27 країн ЄС, 3 країни ЄАВТ та країни-кандидати на вступ до ЄС) на розгляд до відповідної Національної агенції Програми «Молодь в дії».

Терміни подачі заявок:

1 лютого, 1 квітня, 1 червня, 1 вересня, 1 листопада.

Проект повинен розпочинатися не раніше, ніж через 3 місяці після кінцевого терміну подання заявки.

Більше інформації на сайті:

http://ec.europa.eu/youth/index_en.htm – програма «Молодь в дії»;

<http://www.salto-youth.net/rc/eeca/> – Ресурсний Центр для країн Східної Європи і Кавказу SALTO – МОЛОДЬ;

<http://yia.org.ua> – україномовний ресурс про програму «Молодь в дії».

Інформаційні представники в Україні:

Оксана Бондар, Вінницький регіональний центр інформації «Креатив», Вінниця, oksana.bondar.v@gmail.com

Ярина Боренько, Європейський діалог, Львів, yaruna@dialog.lviv.ua

Андрій Донець, Донецький дебатний центр, Донецьк, debate@cent.dn.ua

Олена Яремко, Академія української молоді, Львів, olena_yaremko@yahoo.com

Анна Десятова, Центр європейських ініціатив, Суми, anna.desyatova@gmail.com

НАТАЛІЯ ПАРХОМЕНКО
експерт Центру миру, конверсії та зовнішньої політики України

ВІЗОВІ ПИТАННЯ У ВІДНОСИНАХ УКРАЇНА – ЄС

Візова політика ЄС виникла у відповідь на інтеграцію країн-членів ЄС для забезпечення функціонування внутрішнього ринку ЄС, одним з основних принципів якого є вільний рух осіб. Амбітна мета була закладена в основи Амстердамського Договору для забезпечення розвитку Союзу як простору свободи, безпеки та правосуддя, який «включає право вільного руху територією ЄС, що відповідає умовам безпеки та правосуддя, доступним для всіх, необхідному ЄС для розробки ефективних спільних інструментів для контролю своїх зовнішніх кордонів, боротьби з нелегальною міграцією та організованою злочинністю. Візова політика ЄС стала одним з таких інструментів, що протягом багатьох років сприяв забезпеченню внутрішньої політики Союзу і стала важливим елементом зовнішньої політики ЄС. У статті аналізуються основні етапи еволюції та гармонізації візової політики ЄС. Вона є продовженням дискусій щодо основних елементів існуючої нині візової політики Європейського Союзу та їх залучення у відносини з країнами третього світу. Таким чином, вона являє собою сучасне двостороннє співробітництво з третіми країнами, спрямоване на розробку альтернативних рішень для збереження внутрішньої безпеки ЄС.

ЕВОЛЮЦІЯ ТА ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ВІЗОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Елементи того, що ми сьогодні називаємо візовою політикою ЄС, були закріплені в Маастрихтському Договорі, що містив положення про узгодження законів, що включають список третіх країн, громадяни яких повинні мати візу єдиного формату при в'їзді на територію ЄС. Відповідно до цих вимог, рада затвердила постанову про встановлення єдиної форми короткострокових віз. Але, правила візового режиму для громадян тих країн, які не включені в загальний список, залишені в компетенції країн-членів ЄС.

Поточний візовий режим ЄС бере початок з Шенгенської угоди. У 1985 році Німеччина, Бельгія, Нідерланди, Люксембург і Франція підписали Шенгенську угоду, що ліквідувала прикордонний контроль між ними. Через п'ять років Конвенцією, яка була основою створення механізму координації та співробітництва, визначено основні елементи Шенгенської системи, та заснована Шенгенська Інформаційна Система (SIS) (Конвенція про виконання Шенгенської угоди 2000).

У 1999 р. Шенгенська угода – створена спочатку як міждержавна угода – була додана до Амстердамського договору, що стало основою першого стовпа ЄС. Це мало два основні наслідки для подальшого розвитку та стану візової політики ЄС. По-перше, візова політика була прийнята до відповідальності ЄС, що зробило Шенгенські Конвенції частиною спільної угоди. Це означало, що вона стала обов'язковою для виконання всіма

державами-членами та забезпечила подальший розвиток в рамках процесу з прийняття рішень ЄС. По-друге, ЄС отримав зовнішні повноваження укладати міжнародні угоди в сферах, що відносяться до візових врегулювань. Таким чином, можна спостерігати поступову передачу повноважень у сфері візових врегулювань¹, які раніше мали виключно держави-члени під егідою ЄС.

Шенгенська зона

В даний час 25 європейських держав приєдналися до Шенгенської угоди, а території цих держав формують Шенгенську зону. 22 країни-члени ЄС, що входять до Шенгенської зони плюс Ісландія, Норвегія та Швейцарія, які входять до Шенгенської зони, не будучи членами ЄС, плюс Болгарія, Кіпр та Румунія, що є учасниками Шенгенської угоди, але наразі не входять до Шенгенської зони. Великобританія та Ірландія утримались від Шенгенської Конвенції, однак, вони допущені до виконання деяких частин Договору, якщо вони повідомлять Раду про своє рішення і Рада ухвалить їх заяву на участь (Амстердамський Договір, 1997). З 2002 р. Сполучене Королівство бере участь у співробітництві в сфері поліції та правової співпраці у кримінальних справах, а Ірландія з 2002 р. бере участь у Шенгенській Інформаційній Системі (SIS).

Згідно з Шенгенською Конвенцією, перевірки внутрішніх кордонів у Шенгенській зоні були скасовані, а держави-учасники дотримуються спільних правил з управління зовнішніми кордонами, процедур перетину зовнішніх кордонів, взаємної допомоги у кримінальних справах, співробітництві поліції та функціонування Шенгенської Інформаційної Системи (Конвенція про виконання Шенгенської угоди). Дуже складна мережа законодавства, розроблена на основі Шенгенської Конвенції, створила спеціальний режим в межах Шенгенської зони, що з одного боку, спрямований на забезпечення внутрішньої безпеки в регіоні та мінімізацію загроз, пов'язаних із скасуванням контролю на внутрішніх кордонах, але з іншого – значно обмежує свободу пересування громадян третіх країн, що підлягають візовим вимогам.

Спільна візова політика ЄС розвивається пліч-о-пліч зі створенням зони свободи, безпеки та справедливості ЄС. З моменту вступу Амстердамського Договору в силу впроваджено три комплексні програми – Тампере (1999–2004), Гаага (2004–2009), і Стокгольм (2010–2014) – розроблені з метою створення спільних інструментів ЄС, які зробили б реальністю зону свободи, безпеки і справедливості. Узгоджена візова політика стала одним з таких інструментів, елементи якого були достатньо розвинені та змінені з 1999 р., щоб служити цілям інтеграції до ЄС та забезпечувати внутрішню безпеку Європейського Союзу.

Управління зовнішніми кордонами та обмін інформацією

Прийняття Шенгенської Конвенції, скасування перевірок на внутрішніх кордонах між договірними сторонами ініціювали інтенсивне співробітництво між ними в пошуку спільних дій проти загроз безпеці, що надходять ззовні. Стало ясно, що об'єднана візова політика повинна бути доповнена спільними підходами з управління зовнішніми кордонами та ефективною системою з обміну інформацією. Основи співробітництва в цій галузі визначені Конвенцією, що передбачає єдиний набір правил, що застосовуються до осіб, які перетинають зовнішні кордони країн-членів ЄС та створення Шенгенської інформаційної системи (SIS) (Конвенція про виконання Шенгенської угоди, 2000). З приєднанням Шенгенської угоди до Амстердамського договору розвиток системи ефективного управління зовнішніми кордонами став одним з пріоритетів ЄС.

Основні етапи в цьому процесі включали розробку законодавчої та інституційної основ для досягнення цілей у галузі безпеки Європейського Співтовариства. По-перше, у 2006 р. була прийнята збірка законів ЄС, що регулює пересування осіб через кордони (Шенгенський прикордонний кодекс). Вона спрямована на зміцнення і розвиток Шенгенських правил та закріплює основні елементи спільної політики з управління зовнішніми кордонами. По-друге, важливим елементом спільної політики з управління кордонами передбачає створення Європейського агентства координації оперативної співпраці з охорони зовнішніх кордонів країн Європейського Союзу (ФРОНТЕКС). Його основними завданнями є координація оперативної співпраці між країнами-членами, надання підтримки країнам-членам ЄС в області управління зовнішніми кордонами, підготовка національної прикордонної служби та підтримка в умовах, що потребують розширення технічної та оперативної допомоги на зовнішніх кордонах (Рада Європейського Союзу 2004, 4). За оцінкою Комісії Гаазької програми «позитивні результати були досягнуті Агентством щодо поставлених завдань у створенні регулювання». На завершення, Фонд зовнішніх кордонів (EBF) із загальним бюджетом у € 1,82 млрд за період 2007–2013 рр. був створений з метою підтримки політики значними фінансовими ресурсами (Європейський парламент і Рада 2007).

Ще одним важливим питанням в забезпеченні належного функціонування сфери правосуддя, безпеки, свободи та ефективного реалізації спільної візової політики на території ЄС є створення обміну інформацією між службами прикордонного контролю та консульськими установами країн-членів. Це завдання було запроваджено в Гаазькій програмі (Комісія європейський співтовариств 2005) і далі матеріалізується в розробці законодавчих та технічних умов для обміну інформацією.

Поряд зі створенням Шенгенської інформаційної системи (SIS), що дозволило правоохоронним органам держав-членів швидко обмінюватись інформацією про осіб у розшуку, осіб, які відмовились в'їхати в Шенгенську зону, транспортні засоби, номерні знаки, документи, що засвідчують особу і

т.д. і оновлену версію SIS II², Рада Європи у Севільї встановила введення єдиної системи ідентифікації візових даних, що стало одним з основних пріоритетів (Рада Європи 2002).

Візова інформаційна система (VIS) покращує здійснення спільної візової політики шляхом спрощення обміну інформацією між країнами-членами і надання допомоги в ідентифікації будь-якої особи, яка не може або більше не може виконувати умови в'їзду, перебування або проживання на території держави-члена (Європейський Парламент і Рада 2008). VIS містить інформацію про всю «візову історію» кандидатів, включаючи біометричні та особисті дані, відомості про проїзні документи, дати і місця запити візи, тип запитаної візи, дані про особу, яка надіслала запрошення, основне призначення та тривалість запланованого перебування, визначеної дати прибуття та від'їзду, призначення першого пункту перетину кордону чи маршрут транзиту, місця проживання, поточний вид діяльності та попередні запити віз. База даних стосовно віз, імміграції та надання притулку, призначеного державами-учасниками, буде доступна владі компетентних органів, відповідальних за проведення перевірок на пунктах перетину зовнішнього кордону відповідно до Кодексу Шенгенського Кордону, і за запитами або за певних обставин стосовно інших правоохоронних органів країн-членів. VIS планують ввести в експлуатацію в грудні 2010 р., що стане ще одним інструментом спільної візової політики ЄС та важливим кроком у напрямку поглиблення інтеграції держав-членів в простір свободи, безпеки та правосуддя.

Узгодження роботи консульських служб

Ефективне виконання Шенгенської конвенції, що представило спільні короткострокові візи для громадян третіх країн, які в'їжджають до шенгенських країн, потребує розробки єдиних вимог і процедур видачі віз, узгодження роботи своїх консульських представництв в третіх країнах та забезпечення консульського співробітництва між країнами-членами. Перший суттєвий крок до конвергенції у роботі консульських служб було зроблено з прийняттям Загальних Консульських Інструкцій (ЗКІ), які містять детальний опис процедури оформлення візових запитів громадян третіх країн, які хочуть приїхати в ЄС на термін до 90 днів, і передбачають консульське співробітництво на локальному рівні.

ЗКІ визначили єдині візи як «договір або рішення про надання візи у вигляді наклейки, що вклеюється Договірною стороною у паспорт, проїзний документ або інший документ, який дає право на перетин кордону» (рада ЄС 2005). Ступінь свободи пересування власника візи залежить від типу візи.

У Загальних Консульських Інструкціях (ЗКІ) визначено перелік допоміжних документів, які повинні бути надані іноземцем разом із формою заявки, заповненою згідно з офіційними вимогами, які мають підтверджувати мету та умови запланованого візиту, гарантію повернення та наявність

коштів на утримання. Особиста бесіда була визначена як один з етапів вибору у процесі видачі віз. Крім того, ЗКІ містять інструкції для працівників консульських служб з питань оформлення віз та заповнення візових наклейок.

Таблиця 1. Види віз, зазначені Загальними консульськими інструкціями

Тип візи	Ступінь свободи пересування
Аеропортна транзитна віза	Проходження міжнародної транзитної зони аеропортів, не ступаючи на територію держави перебування, під час зупинки або пересадки з одного міжнародного рейсу на інший.
Транзитна віза	Проходження через території договірних сторін іноземцями, які проїжджають з однієї третьої держави до іншої третьої держави. Ця віза може бути видана виключно для одного або кількох транзитів.
Короткострокові або в'їзні візи: багаторазові в'їзні візи	В'їзд на території договірних сторін з метою продовження перебування чи декількох візитів, термін яких не перевищує три місяці у півріччі з дати першого в'їзду. Ця віза може бути видана на один або декілька в'їздів. В особливих випадках короткострокові візи можуть бути видані для кількох візитів, за умови, що загальна протяжність цих поїздок не перевищує 3 місяців за півріччя. Ця багаторазова в'їзна віза може видаватися терміном на один рік, а у виняткових випадках – терміном більше року для деяких категорій осіб.
Групові візи	Транзитна віза або віза, обмежена максимумом до 30 днів, може бути зазначена у групі паспортів, які належать групі іноземців за умови, якщо у групі є супроводжувач та мета візиту, а також, якщо члени групи в'їжджають на територію, перебувають там і залишають її групою. Видаються групам що складаються з 5 - 50 чоловік. Особа, яка супроводжує групу, повинна мати особистий паспорт і, при необхідності, оформляти окрему візу.
Довгострокові візи	Візи для відвідувань, що перевищують термін трьох місяців – національні візи, видані однією з держав-членів відповідно до свого національного законодавства. Такі візи дозволяють їх власникам лише транзит через території інших Договірних Сторін, з метою досягнення території держави-члена, яка видала візу.
Візи з обмеженою територіальною дією	Перетин державного кордону, де дозволено візит лише в межах національної території однієї або більше Договірних Сторін, за умови, що як в'їзд так і виїзд будуть здійснюватися через територію цієї ж або цих же Договірних Сторін.
Візи, видані на кордоні	Короткострокові чи транзитні візи можуть видаватися на кордоні, відповідно до умов, визначених в частині II, п. 5 Загального Статуту про зовнішні кордони.

Джерело: збірка із Загальних Консульських Інструкцій.

Незважаючи на те, що ЗКІ – перший змістовний документ, що об'єднує візові практики консульських установ в Договірних країнах, він містить цілий ряд правових і процедурних недоліків, що вказує на правову невизначеність в документі, створює підстави для його різного використання консульськими службами Договірних Сторін, що істотно ускладнює процедуру отримання віз. По-перше, невичерпний і дуже загальний список допоміжних документів змушує робити поправку на значну обчужливість

адміністрації консульських установ при запиті додаткових документів, що часто призводить до дуже обтяжливих процедур з отримання віз. По-друге, тривала процедура отримання візи і погана організація процесу запиту візи істотно ускладнює процес отримання самої візи. По-третє, ЗКІ посилаються на національне законодавство держав-членів, коли мова йде про обов'язкове надання причин відмови у візі та право на оскарження такої відмови. За даними опитування, проведеного Фондом Стефана Баторія, консульські установи Франції, Німеччини та Сполученого Королівства у 79%, 75%, та 44% випадків не надають причини відмов заявникам. І останнє, але не менш важливе – плата за короткострокову візу складає 35 євро, що разом з оплатою за послуги посередницьких установ, з якими співпрацюють деякі консульські установи, складає 60 євро. Ця плата, у поєднанні з витратами, пов'язаними з поїздкою до консульської установи, щоб отримати візу, пройти індивідуальну бесіду, а потім забрати паспорт з візою видається дуже дорогою ціною за право на свободу пересування. Нещодавно прийнятий візовий кодекс ЄС (далі як Візовий кодекс), спрямований на усунення недоліків ЗКІ та покращення роботи консульських представництв. Прийнято Постанову Європейської Ради (ЄС) 810/2009 про візовий кодекс, що став, на відміну від ЗКІ, юридично обов'язковим документом, який включає загальні для 25 шенгенських країн правила візової практики. Основні нововведення візового кодексу наведені в таблиці нижче.

Таблиця 2. Основні нововведення візового кодексу ЄС

Поправка	Очікуваний ефект
Злиття транзитної та короткострокової віз (ст. 2)	Транзитна віза більше не входить до списку типів віз, що означає, що для транзитних цілей і/або короткочасного перебування буде видаватися віза одного типу.
Довгострокова віза, видана країною-членом, дозволить вільно пересуватися територією країн-членів за тих же умов, що і дозвіл на перебування	Ця поправка дозволить власникам довгострокових віз подорожувати іншими країнами-членами протягом трьох місяців будь-якого півріччя, за тих же умов, що і власники дозволу на перебування. Ця норма буде відновлювати принцип свободи пересування осіб в межах Союзу, яким раніше не могли користуватися власники довгострокових віз, які були змушені залишатися на території держави, яка видала візу.
Введення єдиної форми заявки (ст. 11)	Єдина форма заявки на візу буде використовуватися всіма консульськими установами держав-членів ЄС
Вартість візи (ст. 16)	Загальний візовий збір становить 60 євро. Візовий збір у розмірі 35 євро залишається для громадян третіх країн, що уклали угоди про спрощення візового режиму з ЄС та для дітей віком 6–12 років незалежно від країни походження. Від сплати консульського збору звільняються такі категорії осіб: діти віком до 6 років, представники некомерційних організацій віком 25 років і менше, що беруть участь у семінарах, конференціях, спортивних, культурних та освітніх заходах, організованих некомерційними організаціями, як зазначено в Положенні № 2005/761/ЄС, школярі, студенти, аспіранти, що приїжджають в ЄС з метою навчання чи освіти.
Рівне ставлення до	Максимальні кінцеві строки для подачі заявки на візу складають

заявників на отримання візи (ст. 9, 23)	2 тижні, а для держави-члена – прийняти остаточне рішення щодо заявки - 15 календарних днів. Тільки за виняткових обставин та в окремих випадках кінцевий строк може бути подовжено. Якщо угода про спрощення візового режиму передбачає більш короткі кінцеві строки, то вони повинні застосовуватися до громадян тих держав, які уклали такі угоди з ЄС.
Видача віз з тривалим терміном дії для частих поїздок (ст. 24)	Якщо заявник може довести необхідність частих подорожей і він/ вона відомий(ма) консульській установі держави-члена як чесна і надійна людина, то віза з терміном дії до 5 років та дозволом на багаторазовий в'їзд може бути видана.
Визначено точний список додаткових (допоміжних) документів (ст. 14)	Додаток II містить більш точний, але все ще неповний перелік додаткових документів, які повинні бути надані заявником для отримання візи.
Біометричні дані (ст. 13)	Під час першої подачі заявки на отримання Шенгенської візи, заявник повинен надати свої біометричні дані, такі як відскановані фотографії або зроблені в момент подачі заявки, відбитки 10 пальців у цифровому варіанті, які будуть введені до візової інформаційної системи VIS.
Мотивація відмови у візі та право оскарження таких негативних рішень	З 5 квітня 2010 року всі консульські установи країн-членів повинні надавати повідомлення у випадку відмови у візі, в якому міститься пояснення такої відмови та інформація про процедуру оскарження відповідно до національного законодавства держав-членів ЄС.

Джерело: збірка з візового кодексу ЄС та Прес-релізу Європа МЕМО/10/111

Безумовно, прийняття візового кодексу ЄС є значним кроком у бік уніфікації та координації процедур видачі віз консульськими установами країн-членів. Кодекс включає більшу прозорість у процес отримання візи, зменшує строк отримання візи і надає можливості для зменшення бюрократичних витрат для тих, хто часто подорожує до ЄС, шляхом надання їм візи більш тривалого терміну. Тим не менше, процедура, яка дає можливість громадянам третіх країн використовувати право свободи пересування, досі залишається складною і трудомісткою. Невичерпний список додаткових документів потребує від заявників розкриття їх конфіденційної інформації, що досі залишається одним з найбільш негативних елементів процесу видачі віз та провокує негативне ставлення громадян третіх країн до візового режиму ЄС.

Інша прогресивна ініціатива ЄС спрямована на гармонізацію діяльності консульських служб і зміцнення консульського співробітництва стосується створення Загальноєвро-пейської Консульської Служби, вперше запропонована на засіданні Європейської ради у Лакені в грудні 2001 р. для подальшого розвитку Гаазької програми 2005 р. Перший крок на шляху до досягнення цієї амбітної мети було зроблено пропозицією про створення спільних центрів видачі віз ЄС. Необхідність їх створення була викликана введенням біометричних характеристик у візову інформаційну систему і подальшою необхідністю встановлення обладнання для зчитування

біометричних даних. Постанова ЄС запровадила нові форми консульського співробітництва – близьке місце розташування, спільні центри видачі та аутсорсінг – з метою пошуку рентабельного шляху для збору біометричних даних із осіб, що подають запит на отримання візи і для полегшення процедури отримання візи без шкоди для права держав-членів приймати остаточні рішення про видачу віз.

Створення і функціонування першого спільного центру видачі віз у Кишиневі (Молдова) за участі Угорщини, Австрії, Словенії та Латвії, було схвально прийняте громадянами Республіки Молдова, адже процедура заявки на оформлення візи у Кишиневі, а не їздити до сусідніх країн через відсутність представництва у Молдові. Таким чином, розповсюджене створення спільних візових центрів може стати наступним кроком в узгодженні візової політики ЄС та її єдиного функціонування в країнах-членах. В той же час, реалізація ідеї створення спільних «Консульств ЄС» в третіх країнах є менш вірогідною, враховуючи чутливість таких питань, як безпека інформації та виконання суверенних правил держав-членів для гарантії видачі дозволу на в'їзд на їх територію.

Угоди про спрощення візового режиму та реадмісію.

У зв'язку з неефективністю візової політики ЄС у боротьбі з незаконною міграцією, ЄС підкреслив важливість співпраці з третіми країнами щодо повернення нелегальних імігрантів. За висновком угод про реадмісію з третіми країнами, ЄС мав на меті оточити себе колом країн, до яких він би міг направляти нелегальних імігрантів. Однак, труднощі переговорів за такими угодами з третіми країнами змушують ЄС піти на поступки та запропонувати додаткові стимули у вигляді спрощення візового режиму в обмін на згоду третіх країн приймати нелегальних імігрантів, яким відмовлено у наданні притулку, які приїжджають в ЄС з або через свої території. Таким чином, злиття угод про спрощення візового режиму з угодами про реадмісію показало логіку нового підходу ЄС до принципу безпеки у відносинах з третіми країнами.

ЄС підписав угоди про спрощення візового режиму з Албанією (18/09/2007), Боснією і Герцоговиною (18/09/2007), колишньою Югославською Республікою Македонією (18/09/2007), Чорногорією (18/09/2007), Сербією (18/09/2007), Молдовою (10/10/2007), Росією (25/05/2006) та Україною (18/06/2007). Вони передбачають спрощення видачі короткострокових віз для певних категорій громадян третіх країн, таких як вчені, журналісти, близькі родичі, які мають бажання провідати свої сім'ї, водії, які здійснюють міжнародні вантажні та пасажирські перевезення і т.д.; створення можливості видачі багаторазових віз для цих категорій пасажирів, зменшення вартості візи з 60 євро до 35 і застосувати для певних категорій громадян третіх країн, скорочення терміну розгляду заяв на отримання візи строком до 10 днів. Крім того, угоди про спрощення візового режиму містять положення про перспективи встановлення безвізового режиму в якості

довгострокової перспективи. Угоди про реадмісію, підписані з Албанією, Алжиром, Боснією і Герцоговиною, Китаєм, колишньою Югославською Республікою Македонією, Гонконгом, Макао, Молдовою, Чорногорією, Росією, Сербією, Шрі-Ланкою і Україною в період з 2001 по 2008 рр. регулюють технічні правила про процедуру реадмісії і транзитних операцій, включаючи зміст і формат заяви на реадмісію, докази, що підтверджують громадянство, ліміти часу для відповіді про заяву на реадмісію, способи транзиту, захист прав і обов'язків.

Переваги угод є спірними у значній мірі для третіх країн. Хоча угоди про спрощення візового режиму передбачають зниження візових зборів та спрощення процедури подачі заяв, вони не впливають на видачу довгострокових багаторазових віз. Крім того, на відміну від випадку із країнами Західних Балкан, угоди про спрощення візового режиму, які укладені з країнами Східної Європи, ділять заявників на 2 категорії: ті, що мають право на отримання пільг щодо спрощення візового режиму, коливання візового збору, і ті, що не мають. Це приносить відчуття дискримінації і обмеженої цінності угод, так як більшість людей, що подають заявки на отримання віз не належать до «пільгових категорій». Додана вартість угод про спрощення візового режиму також послабила факт прийняття візового кодексу ЄС, який координує практику видачі віз країнами-членами і пропонує велику кількість вигод, що містяться в угодах про спрощення візового режиму. В той же час, висновки про реадмісію нелегальних імігрантів являють собою значну проблему для третіх країн, з огляду на необхідність створення можливостей для утримання нелегальних імігрантів підготовки і набору додаткового персоналу, який буде працювати з ними, розробку програми реінтеграції та професійної підготовки.

Партнерство для мобільності

Ще одним нововведенням політики ЄС, спрямованим на припинення нелегальної міграції з третіх країн і регулювання міграційних потоків, є форма партнерства для мобільності. Комісія запропонувала розвивати партнерські відносини із зацікавленими третіми країнами, які гарантували б їм додаткові правові можливості для міграції в обмін на зобов'язання перешкоджати незаконній міграції, боротися з організованою злочинністю, повертати нелегальних імігрантів, поліпшити прикордонний контроль і безпеку документів, сприяти зайнятості та можливості різних видів роботи у своїх країнах і т.д. Такі партнерства повинні бути адаптованими до проблем, політичних і правових відносин з ЄС і потреб зацікавлених держав-членів ЄС або груп держав-членів. Пропозиція мобільності ЄС повинна включати можливості роботи та навчання для громадян третіх країн, сприятливі умови для їх громадян, таких як допомога у створенні можливості третіх країн управляти міграційними потоками, запобігання «витоку мізків» або полегшення видачі короткострокових віз (Комісія ЄС 2007).

Пілотні проекти партнерства для мобільності були розроблені для Молдови (2008), Кабо-Верде (2008) та Грузії (2009), охоплюючи широке

коло питань, таких як консолідація міжнародної міграції в системі управління країни-партнера, співпраця в галузі прикордонного контролю, ідентифікація проїзних документів, боротьба з нелегальною міграцією та торгівлею людьми, добровільне повернення та реінтеграція схем. Хоча, ще занадто рано оцінювати наслідки таких партнерських відносин, академічне і політичне співтовариство впливає на дефіцит підходів ЄС для вирішення проблеми нелегальної міграції за допомогою інструментів, доступних за партнерства для мобільності. По-перше, умови партнерства для мобільності дуже нерівноправні, в той час як ЄС – той, хто встановлює правила, а уряд третьої країни має обмежені можливості впливати на їх зміст відповідно до його інтересів та потреб. По-друге, ЄС встановлює вимоги до третіх країн, що є передумовами щодо укладення партнерства для мобільності, які здаються нереалістичними для виконання з урахуванням політичних та економічних реалій країн. І останнє, але не менш важливе те, що потенційні іммігранти навряд чи проконсультуються з урядами своїх країн у можливості легальної міграції з огляду на останню відмову у питанні забезпечити гідні умови праці та проживання в рідних країнах.

Підсумовуючи вище зазначене, візова політика ЄС являє собою один з ключових інструментів ЄС для регулювання міграційних потоків з третіх країн і боротьби з організованою злочинністю. Вона розвивалась з інтеграцією Союзу і координацією політик держав-членів. Хоча в даний час значна систематизація правил, що стосуються процесу видачі віз, була досягнута за рахунок ЄС, його візова політика створює перешкоди для вільного пересування громадян третіх країн. Це має негативні наслідки для відносин ЄС з третіми країнами з урахуванням обмежень, які вона створює для контактів між людьми, економічною та культурною діяльністю. Це особливо є правильним, коли справа доходить до відносин ЄС зі своїми безпосередніми сусідами після розширення ЄС у 2004 р. Як уже було зазначено, введення суворих візових вимог для громадян третіх країн не допомогло ЄС досягти своїх цілей безпеки і оточити себе колом стабільних і процвітаючих сусідів. Скоріше навпаки, воно породило почуття відчуження в третіх країнах і зниження нормативної влади ЄС в регіоні.

Угоди про спрощення візового режиму ЄС та реадмісію, так як і мобільність партнерських відносин з третіми країнами, спрямовані на пом'якшення наслідків обмежувальної візової політики ЄС та більш тісну співпрацю з третіми країнами. За зобов'язанням третьою країною здійснювати значні внутрішні реформи, ЄС переслідує мету захистити себе від загроз нелегальної міграції і злочинів, що надходять з таких країн. Це заохочує об'єднані держави спрощувати візові вимоги або надавати додаткові можливості легальної міграції для громадян цих держав.

Хоча, ці двосторонні ініціативи видаються відносно слабкими для вирішення проблеми нелегальної міграції в ЄС. Якщо ЄС серйозно ставиться до ролі трансформаційної сили в регіоні, то він має пропонувати сильніші стимули для проведення реформ третіми країнами. Тим самим, мрії ЄС

зробити свою зону правосуддя, безпеки і свободи вільною від зовнішніх загроз, можуть стати реальністю.

УКРАЇНА НА «ВІЗОВІЙ КАРТІ» ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: АНАЛІЗ ОФІЦІЙНОЇ СТАТИСТИКИ ЗА 2009 РІК

Громадяни України отримують біля 9,2% всіх віз Європейського Союзу, впевнено тримаючи за цим показником друге місце в світі після Російської Федерації (29,4%). Українці отримують більш ніж вдвічі більше віз ЄС, ніж громадяни всіх інших країн «Східного партнерства» разом взяті. Громадяни України отримують вдвічі більше віз ЄС, ніж громадяни Китаю (при пропорції населення $\approx 30:1$ на користь Китаю). В той же час пропорційно до кількості населення українці отримують менше віз ЄС, ніж білоруси: у 2009 році одна видана віза ЄС припадала приблизно на 21 громадянина Білорусі, і лише на 41 громадянина України. Тобто, середній білорус їздить до ЄС вдвічі частіше, ніж середній українець. Майже 40% віз в Україні видано консульствами Польщі. У 4% випадків українським заявникам відмовляли у візі, що незначно менше, ніж у 2008 році (4,6%).

Європейський Союз 9 червня 2010 року оприлюднив на своєму офіційному веб-сайті статистику щодо видачі віз громадянам третіх країн. Зведена таблиця містить інформацію щодо кількості виданих віз усіма консульськими установами в світі усіх країн, що є учасниками Шенгенської угоди.

В даному матеріалі представлена статистика видачі віз 28 країн: 22 країни-члени ЄС, що входять до Шенгенської зони плюс Ісландія, Норвегія та Швейцарія, які входять до Шенгенської зони, не будучи членами ЄС, плюс Болгарія, Кіпр та Румунія, що є учасниками Шенгенської угоди, але наразі не входять до Шенгенської зони. Дослідження не охоплює Велику Британію та Ірландію, які, будучи членами ЄС, не є учасниками ані Шенгенської угоди, ані Шенгенської зони.

Спосіб подачі офіційних даних статистичними органами ЄС не передбачає їхньої систематизації за країнами-об'єктами візової політики (а лише за країнами-членами Шенгенської угоди та їхніми консульськими установами). Громадська ініціатива «Європа без бар'єрів» заповнює цю прогалину, пропонуючи читачам відповідним чином оброблену статистичну інформацію, яка дозволяє оцінити місце окремих країн, насамперед України, на «візовій карті» Європейського Союзу.

Специфіка наявної статистики ЄС дозволяє оцінити кількість виданих віз лише за територіальним принципом. Тобто, наприклад, не враховуються візи, видані громадянам України, якщо вони отримані поза межами України. З іншого боку, до української статистики відносяться візи, видані громадянам інших держав на території України. Загалом, питома вага таких віз не перевищує, за нашими оцінками, 1%, тому не впливає суттєво на загальну картину.

Загальні показники

Отже, протягом 2009 року консульські установи країн Шенгенської угоди видали громадянам третіх країн, що потребують візу для в'їзду в ЄС, 12190687 віз всіх категорій, серед яких 10241000 (понад 80%) – візи категорії С, або шенгенські візи для короткотермінового перебування. Понад 1 млн з числа виданих віз належать до категорії D – національні візи, які, як правило, дають власникові право на довгострокове перебування, пов'язане з сімейними обставинами, роботою чи навчанням.

Україна на «візовій карті» Європейського Союзу займає значне місце – майже кожна десята віза країн Шенгенської угоди (1125659 або 9,2% всіх віз) видавалась в Україні. За цим показником Україна впевнено посідає друге місце в світі, поступаючись лише Російській Федерації (3578672 віз або 29,4%). Третім за цим показником іде Китай (544586 або 4,5%), четвертою – Сербія, п'ятою – Туреччина, шостою – Білорусь, сьомою – Індія (див. табл.1). Загалом більше половини всіх шенгенських віз у світі видається лише в п'яти перших країнах даного «рейтингу».

Специфікою України слід вважати відносно високу питому вагу віз категорії D – національних віз для тривалого перебування. Якщо в найбільш масовій категорії С частка України складає 8,4%, то категорії D – 17,5% всіх віз даної категорії в світі. Загалом в Україні видано 182 тисячі таких віз, 87% з них - консульськими установами Польщі.

Таблиця 1. Країни-лідери за кількістю виданих віз (всіх категорій) консульськими установами країн-учасниць Шенгенської угоди

Країна	Росія	Україна	Китай	Сербія	Туреччина	Білорусь	Індія
Загальна к-сть виданих віз країнами ЄС	3578672	1125659	544586	535529	510557	449351	405813
Частка, до загальної к-сті виданих віз ЄС у світі	29,4%	9,2%	4,5%	4,4%	4,2%	3,7%	3,3%

Заслужує уваги порівняння даних по країнах «Східного партнерства». Україна отримує більше віз, ніж інші п'ять країн разом узяті, однак сенсації у цьому факті немає, адже населення України є більшим за населення п'яти інших країн Східного Партнерства (таблиця 2).

Таблиця 2. Кількість виданих віз консульськими установами країн-учасниць Шенгенської угоди в країнах «Східного партнерства»

Країна	Україна	Білорусь	Молдова	Грузія	Азербайджан	Вірменія
Загальна к-сть виданих віз	1125659	449351	155542	54099	32237	31559
Частка до заг. к-сті виданих віз у світі	9,2%	3,7%	1,3%	0,45%	0,3%	0,26%

Візи «на душу населення»: Македонія передає лідерство Білорусі

У таблиці 1 привертає до себе увагу шосте місце Білорусі (449351 віз або 3,7%). Враховуючи відносно невелику кількість населення цієї країни (біля 9,5 млн), саме Білорусь після переходу всіх країн Західних Балкан у категорію «безвізових» триматиме першість у світі за кількістю віз ЄС на душу населення.

В 2009 році одна віза країн-учасниць Шенгенської угоди припадала на 21 жителя Білорусі, тоді як в Україні та Росії - вдвічі менше: одна віза на 41-43 особи, Туреччина – одна віза приблизно на 160 осіб, Китай – одна віза на три тисячі осіб.

Серед країн СНД друге місце за цим показником тримає Молдова – одна віза на приблизно 30 осіб (див. таблицю 2). Однак у випадку Молдови реальна кількість громадян, що отримали візу, є більшою, адже певна кількість країн-учасниць Шенгенської угоди не має консульських установ на території Молдови, і, якщо відповідні повноваження не були делеговані іншим консульствам, громадяни РМ отримують візи цих країн в Бухаресті або Києві (і відповідно такі візи потрапляють до статистики консульських установ в Румунії чи Україні). З іншого боку, слід враховувати, що біля 2/3 виданих у Молдові віз – це візи двох країн, що поки не входять до Шенгенської зони: Румунії та Болгарії, отже мають обмежену однією країною територіальну дію.

Отже, з усіх «візових» країн, окрім Західних Балкан, Білорусь має найбільш інтенсивну статистику видачі шенгенських віз у пропорції до кількості населення, а звідси і більшу щільність міжлюдських контактів з Європейським Союзом, що стало певною несподіванкою при аналізі даного статистичного звіту. Тобто, середній білорус їздить до ЄС вдвічі частіше, ніж середній українець, незважаючи на несприятливу політичну атмосферу, відсутність Угоди про спрощення оформлення віз та більш високу ціну візи (60 Євро замість 35). Це значною мірою спростовує стереотип про Білорусь як доволі ізольовану від Європи країну. Понад 3/4 віз громадянам Білорусі видають консульства трьох шенгенських країн – Польщі, Литви та Німеччини.

Втім абсолютним рекордсменом за цим показником у 2009 році є Македонія, громадянам якої було видано 247757 віз країн-учасниць Шенгенської угоди. Враховуючи, що кількість населення цієї країни – 2,045 тис осіб (2005 р), одна віза припадає на 8 осіб в рік, що є найбільшим показником в світі. З грудня 2009 р. громадяни цієї країни (а також Сербії та Чорногорії) можуть здійснювати короткострокові поїздки до ЄС без віз, отже, в подальшому визначиться новий лідер: у 2010 р. це, скоріше за все, буде Боснія та Герцеговина, а далі, при збереженні нинішньої динаміки – Білорусь.

Найменшу кількість віз на душу населення отримує Азербайджан. Очевидно, що для жителів кавказьких держав подорожі до ЄС через

географічний фактор мають меншу суспільну значущість, аніж для України, Білорусі та Молдови, що відображено у наведеній статистиці.

Найбільші Шенгенські консульства

Консульство Польщі у Львові є найбільшим іноземним консульством в Україні і найбільшим консульством Польщі за кордоном за кількістю виданих віз. Показник 273569 віз за 2009 р. означає, що дане консульство видало кожен четверту візу з усіх, виданих на території України країнами-учасницями Шенгенської угоди. Враховуючи, що загалом всі консульські установи Польщі у світі видали у 2009 році 795387 віз, можна констатувати, що одне консульство у Львові видало понад третину всіх польських віз у світі.

В той же час навіть цей показник робить Консульство Польщі у Львові лише четвертим шенгенським консульством у світі. Другу та третю позицію у цьому рейтингу посідають консульства Італії (315356 віз) та Іспанії (276765 віз) у Москві (див табл. 3).

А беззаперечна світова першість належить консульству Фінляндії у Санкт-Петербурзі, яке видало у 2009 році 542525 віз. Для порівняння, це половина всіх віз, виданих в Україні всіма консульствами ЄС; це майже дорівнює кількості віз, виданих всіма консульствами ЄС в Китаї (що посідає третю позицію за кількістю виданих віз ЄС) і більше, ніж кількість віз, виданих всіма консульствами ЄС в Туреччині.

Одне консульство Фінляндії у Санкт-Петербурзі видає понад 6% всіх шенгенських віз, що видаються у світі. В середньому кожен робочий день тут видається біля 2 тисячі віз, а під час сезонних пікових навантажень – понад 3 тисячі.

Таблиця 3. Найбільші шенгенські консульства у світі (у порівнянні)

Країна, місто	Кон-сульство Фінляндії	Кон-сульство Італії	Кон-сульство Іспанії	Кон-сульство Німеччини	Кон-сульство Франції	Кон-сульство Польщі
Росія, Москва	122336	315356	267765	216769	210870	57394
Росія, Санкт-Петербург	542525	19996	16926	35260	23006	6398
Україна, Київ	10659	56605	18272	101438	43218	56213
Україна, Львів						273569

«Мякі фільтри» Шенгену: Фінляндія для Росії, Польща для України

Специфіка та результати роботи деяких національних консульських служб в окремих «привілейованих» країнах свідчать про достатню гнучкість норм Шенгену і залежність візової практики від політичних міркувань.

Прикладом цього можна вважати візову практику Фінляндії в Росії та Польщі в Україні.

Загалом Фінляндія за рік видала 784 тисячі віз в усі країни світу, з них майже 730 тисяч в Росії (в Україні – біля 10 тисяч). Отже, понад 93% віз, наданих усіма фінськими консульськими установами в світі, видані на території Росії, де, окрім Санкт-Петербурга, Фінляндія має консульства в Москві, Петрозаводську і Мурманську. Кожна п'ята шенгенська віза в Росії видана консульськими установами Фінляндії.

Роль консульських служб Фінляндії в Росії перегукується із роллю Польщі в Україні, частка якої у забезпеченні візами громадян України є ще більш вражаючою. Так, п'ять консульств Польщі в Україні (у Києві, Львові, Луцьку, Одесі та Харкові) протягом 2009 р. видали 439348 віз, що складає 39,8% всіх віз, виданих на території України країнами-учасницями Шенгенської угоди. 55% всіх польських віз у світі видається в Україні.

Крім того, Польща тримає першість у видачі віз категорії D (національні візи для тривалого перебування), яких видано в Україні 158337 із загальної кількості 210292 польських віз категорії D у світі. Загалом, Польща видає найбільшу серед країн ЄС кількість віз категорії D, насамперед, для сусідів, що є прикладом вдалого використання законних можливостей шенгенського права для пом'якшення негативних наслідків розширення Шенгенської зони.

Консульські установи відповідно Польщі в Україні та Фінляндії в Росії відіграють важливу суспільно значущу роль, слугуючи «м'яким фільтром», що надає візи, використовуючи ліберальнішу практику, зумовлену гнучкістю шенгенського права та наявністю політичної волі сприяти поїздкам громадян сусідніх країн. Завдяки наявності такого «м'якого фільтра», кількість поїздки громадян, насамперед представників середнього класу, до країн ЄС є значно більшою, аніж могло б бути при його відсутності.

Результати спостережень недвозначно вказують на те, що «консульства-чемпіони» (а точніше консульські служби відповідних країн) не лише мають велику фізичну пропускну спроможність (це не завжди так), але й більш ліберально підходять до розгляду заявок, зокрема, вимагаючи меншу кількість супровідних документів, швидше розглядаючи документи, максимально спрощуючи всі компоненти візової процедури.

Візова практика Фінляндії в Росії та Польщі в Україні свідчить про те, що ступінь обтяжливості отримання шенгенської візи є більшою мірою справою політичної волі і тих установок, що надаються консульським працівникам, аніж суто питанням букви шенгенського законодавства.

Польща, разом із Литвою, виконує також роль «м'якого фільтра» і для громадян Білорусі, в той час як для Росії значення консульських установ Польщі є відчутно меншим (див табл. 4).

Для Молдови наразі немає свого «м'якого фільтра» всередині Шенгенської зони, але вочевидь ним після очікуваного на 2012–2013 рр. приєднання стане Румунія.

Таблиця 4. Роль консульських установ Польщі та Фінляндії для України та Росії

Країна	Росія	Україна
Всього віз країн-учасниць Шенгенської угоди	3578672	1103726
Консульства Фінляндії	729720 20,4%	10659 1%
Консульства Польщі	121490 3,4%	439348 39,8%

Відмови у візах

Україна отримує 9,2% всіх віз країн-учасниць Шенгенської угоди, і при цьому 5,9% всіх відмов. Це означає, що українським заявникам відмовляють рідше, ніж у середньому по світу. Рівень відмов в Україні складає біля 4% від кількості заявок, що свідчить про близькість України до контрольної позначки у 3%, яку в самому ЄС вважають рівнем безпеки, що береться до уваги при скасуванні візового режиму. Для порівняння, в Албанії яка претендує на скасування віз вже цього року, питома вага відмов сягає 13,5% (у 2008 р. було 18%, а в 2007 р. – 21%) – таблиця 5.

Таблиця 5. Питома вага відмов – порівняння України із «пороговими» (для безвізового режиму) країнами Західних Балкан

Країна	БІГ	Албанія	Україна
Видано віз категорій А, В, С.	.131570	155359	1125659
Кількість відмов у візах	8222	21899	45233
Відсоток відмов від числа заявок	6,3%	13,5%	4%

Як вже зазначалось, загальний відсоток відмов заявникам в Україні складає 4%, що є невисоким показником, навіть у порівнянні з деякими країнами Західних Балкан. В той же час даний показник не враховує «приховані відмови»: випадки, коли у заявників із якихось причин не приймали документи (це не відображено у статистиці), або візу видавали запізно, коли поїздка втрачала сенс. За даними моніторингу «Європи без бар'єрів» у 2009 році частка неприйнятих заявок сягала 8%.

Абсолютним «чемпіоном» з відмов на території України є Консульство Іспанії в Києві, яке у 2009 р. відхиляло кожну сьому заявку (14,7%). Друге місце за відсотком (10,9%) і першість за абсолютним показником (11705) відмов посідає консульство Німеччини в Києві (див табл. 6). Високий відсоток відмов (понад 10%) зафіксовано у консульстві Чехії у Львові, тоді як інші консульства цієї країни (у Києві та Донецьку) дають значно меншу кількість відмов (2–4 %).

Таблиця 6. Кількість відмов українським заявникам по окремих країнах (Німеччина та Іспанія – консульства в Києві, Чехія та Польща – всі консульства в Україні)

Країна	Іспанія	Німеччина	Чехія	Польща
Заявки на візи кат. А, В, С	20308	107383	91673	290171
Не видано віз кат. А, В, С	2993 14,7%	11705 10,9%	3895 4,2%	9602 3,31%

Низьку кількість відмов (1,5-3%) традиційно дають консульства Польщі, Словаччини, Угорщини, Швеції, Норвегії, країн Балтії. Позитивним фактором є скорочення питомої частки відмов по таких традиційно «проблематичних» консульських установах як консульства Франції (до 6%) та Австрії (до 3%). Найнижчу кількість відмов надають консульства Румунії та Болгарії (до 1%), але ці країни наразі не входять до Шенгенської зони і видають лише національні візи, тому цей результат необхідно сприймати із відповідним застереженням.

Слід вітати відкритість Європейського Союзу щодо надання максимально повної інформації щодо видачі віз консульськими установами, що нехарактерно для більшості інших консульських служб світу, в тому числі консульської служби України.

Україна належить до країн-лідерів на «візовій карті» Європейського Союзу. Її громадяни отримують майже кожну десяту шенгенську візу в світі. Цей факт зумовлює глибоку взаємну зацікавленість України та ЄС у сфері міграційної безпеки та створює підстави для продуктивного візового діалогу, метою якого є, з одного боку, скасування візового режиму з боку ЄС, з іншого – забезпечення належних гарантій безпеки з боку України: у сфері безпеки документів, охорони кордонів, боротьби з нелегальною міграцією, іншими видами транскордонної злочинності та корупцією.

Відносно невисокий показник відмов у наданні віз (4%) свідчить про достатню якість, чесність і обґрунтованість абсолютної більшості візових заявок з боку громадян України. За даним показником Україна близька до 3-відсоткової «межі безпеки», яку ЄС встановлює до країн, що претендують на безвізовий режим.

Суттєві відмінності між різними країнами ЄС щодо рівня відмов українським заявникам (від 1,5% до 14,7%) свідчить про значну роль політичного фактора, коли ступінь доступності віз більшою мірою залежить не від об'єктивних критеріїв шенгенського права, а від політичних установок, що надаються консульським працівникам щодо сприяння чи несприяння поїздкам громадян України до ЄС. Фактично, пропорція відмов, будучи накладеною на спостереження за політичними позиціями держав, доволі точно віддзеркалює політичну готовність окремих країн ЄС до подальшої лібералізації візового режиму з Україною: чим менше відмов, тим більше готовність певної країни до рішення щодо скасування віз для громадян України.

ОСОБИСТІСНИЙ АСПЕКТ ВІЗОВИХ ПИТАНЬ. ПОРАДИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Джерела візової інформації

Джерела візової інформації:

1. Приватний досвід знайомих та родичів;
2. Інформація, що пропонується консульством;
3. Особи, що надають платні візові послуги;
4. Засоби масової інформації.

Приватний досвід знайомих та родичів:

Спілкуючись кожного дня з друзями, родичами, знайомими, що мають досвід візового клопотання, ми сприймаємо інформацію про візовий процес як надійну та перевірену. Доступно, з наведенням прикладів власного проходження візової процедури, вони відверто діляться з нами своїми враженнями щодо отриманої чи не отриманої візи. Сприймаючи надану інформацію, важливо пам'ятати, що:

- нерідко саме результат їх клопотання (негативний чи позитивний) з відповідно отриманими враженнями, може вплинути на об'єктивність наданої інформації;
- якщо ви все ж покладаетесь на інформацію від знайомих, з'ясуйте у них чи співпадають ваші цілі поїздки та термін можливого перебування, оскільки від цих чинників залежить перелік необхідних документів, а відтак і необхідність за ними повертатись додому.

Візова інформація консульств:

Іншим джерелом інформації є консульські установи. Інформаційна політика консульств проводиться кількома засобами. Передовсім - це інформаційний стенд, що розміщується поблизу консульства. Запропонована на ньому інформація лише частково може забезпечити візову поінформованість. Зі стенду можна дізнатись:

- години роботи консульського відділу;
- неповний перелік візових вимог щодо клопотання найбільш поширених типів віз;
- термін виконання консульським відділом візової заяви.

Важливо звернути увагу на те, що:

- години прийому документів та видачі віз чітко розмежовані;
- в окремих консульствах, зокрема Бельгії, Німеччини, перелік візових вимог роздруковані на папері, відповідно до мети поїздки, який можна взяти з собою;
- термін розгляду візової заявки (від подачі документів до отримання візи) не є фіксований, а тому може змінюватись, в залежності від багатьох факторів, зокрема необхідності надання заявником додаткових документів;

- зверніть особливу увагу на оголошення, що розміщені на інформаційному стенді, зміст яких зазвичай носить не рекомендаційний характер, а зобов'язальний (наприклад оголошення про вимоги до візових фотокарток, заповнення візових анкет, тощо).

Пам'ятайте!

Консульства не здійснюють продаж візових анкет та паперів з переліком візових вимог. Ті, хто пропонує за певну плату їх придбати, здійснюють нелегальну комерційну діяльність і не несуть відповідальності за достовірність наданої інформації.

Головні складові візового процесу

В процесі підготовки пакету необхідних документів з метою отримання візи, зверніть увагу на такі особливості, що характерні для візових систем країн ЄС:

- типи та кількість необхідних візових документів в усіх досліджуваних консульствах суттєво відрізняються (можуть бути спільними лише так звані загальні документи), а тому існує необхідність перевіряти перелік візових вимог перед клопотанням візи в будь-якому іншому консульстві;
- консульства залишають за собою право вимагати будь-які інші документи, не зазначені на початку візового клопотання;
- виявлення консульською установою фіктивних документів призводить до відмови видачі візи, а окремі консульства, попереджають про можливе судове переслідування;
- поцікавтесь заздалегідь щодо необхідності перекладу відповідною іноземною мовою, окремих документів перед поданням їх до консульського відділу;
- зберігайте окремі документи, що залишилися з минулої поїздки до відповідної країни: можливо вам запропонують показати копії квитків, рахунки з готелю і т. ін., з метою перевірки використання попередньої візи для поїздок в країну до якої подавалась візова заявка минулого разу;
- будьте готовими до придбання та додання квитків на відповідний транспорт до основного переліку необхідних документів ще до рішення консульського відділу про надання візи;
- зверніть увагу на відповідні вимоги щодо фотокарток на візову анкету, в окремих випадках недотримання зазначених вимог може зумовити вимогу переробляти окремі документи документів;
- заявник має особисто з'являтися.

Телефонне інформування заявників

Вагомою складовою інформування громадян у візовому процесі є довідковий телефон. Кожне консульство має відповідний телефонний номер, на який телефонують аби дізнатись про особливості візової процедури даного консульства. Зазвичай, ми можемо почути загальну візову

інформацію, що попередньо записана на телефонній плівці. Прослуховування запису, та збір інформації вимагає кількаразового набирання номеру телефону консульської служби та позбавляє можливості прямого спілкування зі службовцем консульства. Окремі консульства, зокрема Чеської Республіки, застосовують практику індивідуального інформування, коли відповідний службовець надає візові консультації всім, хто зміг додзвонитись.

Коли ви зателефонували до консульства:

- *попросіть, щоб вам відповідали тією мовою, яку ви добре розумієте;*
- *чітко формулюйте запитання, називаючи мету візиту, термін перебування та інше, що стосується подорожі; уточніть перелік візових документів, що потребуються для задекларованої мети поїздки;*
- *перевіряйте правильність набраних телефонних номерів, в зв'язку з їх можливою заміною.*

Як ефективно користуватися Угодою про спрощення оформлення віз між Україною та ЄС?

Угода про спрощення оформлення віз між Україною та ЄС за півтора роки своєї дії привернула увагу українських ЗМІ та громадськості переважно завдяки несправданим очікуванням щодо швидкого розв'язання більшості проблем, з яким стикаються українські громадяни в процесі оформлення Шенгенських віз. Популярний тижневик «Кореспондент», підбиваючи підсумки 2008 року, навіть назвав Угоду «розчаруванням року», вказавши на суттєве розходження між позитивними очікуваннями і реальною картиною, що склалася протягом першого року її імплементації.

Неповне виконання деяких положень Угоди з боку консульських установ ЄС дійсно має місце. В той же час вивчення численних випадків несправданих очікувань привело нас до висновку, що переважно низька ефективність Угоди зумовлена неготовністю заявників компетентно скористатись її можливостями. Угода про спрощення оформлення віз – не панацея і не чарівна паличка, а лише інструмент, більшість вигод якого розкривається лише при умілому використанні, яке вимагає певних знань та навичок.

Найбільш важливі, на нашу думку, аспекти викладені нижче.

Передусім, слід розуміти, що Угода, запроваджуючи низку пільг, не знімає ті обмеження, про які безпосередньо не вказано в Угоді, але які існують згідно Шенгенського права. Наприклад, особа, якій у минулому було відмовлено в отриманні візи, чи яка була депортована або здійснила правопорушення на території країн ЄС, не може розраховувати на всі пільги, навіть якщо потрапляє до специфічних категорій, визначених Угодою.

Найбільш важливі пільги не поширюються і на осіб, що їдуть до Шенгенської зони вперше. Якщо ви маєте новий закордонний паспорт, а попередні візи були у старому, який ви не можете пред'явити у консульство (ксерокопії інколи буває недостатньо), вас сприйматимуть як особу, що їде вперше. Насамперед це стосується права на отримання довгострокових та багаторазових віз (див. нижче).

Ваші родичі, навіть найближчі, не можуть претендувати на ваші пільги, якщо вони особисто не потрапляють до пільгових категорій. Це стосується і дітей, фото та дані яких внесені до вашого закордонного паспорта.

Деякі консульські установи не завжди повідомляють заявникам про всі можливі пільги, якими ті можуть скористатися. Особливо часто це трапляється у випадках подання документів через візові центри. Це насамперед стосується права на безкоштовне отримання віз.

Безкоштовне оформлення віз

Стаття 6 Угоди про спрощення оформлення віз

Отримання такої пільги часто залежить від особистої компетентності заявників. Тому рекомендуємо перед відвіданням консульства з'ясувати, чи належите Ви до тих 14 категорій осіб, які можуть отримати візи безкоштовно і чи відповідає Ваш випадок специфічним умовам, встановленим Угодою. Наприклад, деякі категорії можуть оформлювати візи безкоштовно в усіх випадках отримання короткотермінових (до 90 днів) подорожей, не пов'язаних з працевлаштуванням. До таких категорій відносяться всі пенсіонери за віком, інваліди, діти до 18 років.

В той же час більшість зазначених в угоді категорій можуть оформлювати візи безкоштовно лише у випадках, коли їхня подорож безпосередньо пов'язана із відповідною професійною діяльністю. Наприклад пільги для журналістів, водіїв, спортсменів, науковців, студентів, представників творчих професій, учасників офіційних делегацій, держслужбовців і депутатів (окрім власників дипломатичних паспортів, що не потребують віз) працюють лише тоді, коли їхні поїздки пов'язані із виконанням ними відповідних професійних функцій (журналістські завдання, спортивні змагання, наукові та студентські обміни, офіційні візити тощо). І навпаки, якщо журналіст, студент чи спортсмен їдуть з туристичною метою, або для відвідання друзів, відповідні пільги на них не поширюються і вони мають сплачувати за візу нарівні з іншими.

Те ж саме стосується і близьких родичів осіб, що проживають на території країн ЄС – права на пільгу виникають лише тоді, коли метою поїздки є відвідання цих родичів (і є відповідне запрошення). Близькими родичами вважаються лише батьки (у тому числі опікуни), діти (у тому числі всиновлені), чоловіки та дружини, дідуся, бабусі та онуки.

Для підтвердження приналежності до категорії, на яку поширюється право на безкоштовне отримання віз, необхідно подати до консульської установи оригінал та ксерокопію відповідного документу – студентського квитка, пенсійного посвідчення, запрошення, програми візиту чи обмінів тощо.

Заявнику під час подання документів бажано самостійно задекларувати приналежність до відповідної пільгової категорії, пославшись на Угоду, після чого працівник консульства перевірить, чи достатніми є надані документи для підтвердження права на дану пільгу і має підтвердити, що візова заявка у даному випадку надаватиметься безкоштовно.

Якщо ж консульський працівник стверджує, що права на пільги у даному випадку не виникає, або наданих документів недостатньо, слід з'ясувати причини і спробувати їх усунути. У багатьох випадках у консульських установах сумніваються саме у меті подорожі – якщо, наприклад, із поданих документів випливають дещо інші цілі, аніж ті, що підпадають під пільги, або якщо мета виглядає надто розпливчастою.

Виходячи з цього рекомендуємо уникати декларування подвійної або множинної мети подорожі, наприклад, туристична плюс підготовка журналістського репортажу або відвідання друзів плюс участь у науковій конференції. У таких випадках ви можете не лише втратити права на безкоштовне оформлення візи, але і викликати підозру щодо неправдивого інформування щодо справжньої мети подорожі, що може призвести навіть до відмови у наданні візи.

Важливо знати, що скасування плати за візи поширюється лише на консульський збір (35 Євро), тоді як послуги візових центрів все ж доводиться оплачувати всім, хто звертається до них. Це стосується, зокрема, абсолютної більшості заявників Бельгії, Італії, Іспанії, Нідерландів та деяких інших західноєвропейських країн, які сплачують за послуги посередників у середньому 25 Євро.

У 2008 році консульства країн Шенгенської зони видавали в середньому 25-35% безкоштовних віз із усієї кількості віз, а деякі консульства – навіть понад 40%. Отже, дана пільга дійсно широко застосовується, а її ефективне використання залежить переважно від самих заявників.

Плата за оформлення візових заявок не стягується з близьких родичів громадян України, які мають дійсний дозвіл на проживання на території держав-членів; членів офіційних делегацій; членів органів державної влади та місцевого самоврядування, конституційних і верховних судів; учнів, студентів, аспірантів і вчителів, які їх супроводжують під час подорожі з метою навчання чи освітньої підготовки; інвалідів та осіб, які їх супроводжують; осіб, які надали документи, що свідчать про необхідність їхньої подорожі з гуманітарних міркувань, у тому числі для одержання невідкладного медичного лікування, та особи, яка їх супроводжує, або з метою участі в похоронах близького родича, або з метою відвідання тяжкохворого близького родича; учасників міжнародних спортивних заходів та осіб, які їх супроводжують; учасників наукових, культурних та мистецьких заходів; учасників офіційних програм обміну, організованих містами-побратимами; журналістів; пенсіонерів; водіїв та залізничників які здійснюють міжнародні перевезення; дітей віком до 18 років або до 21 року, якщо вони знаходяться на утриманні.

Отримання довгострокових і багаторазових віз

Стаття 5 Угоди про спрощення оформлення віз визначає 10 категорій осіб, які можуть претендувати на отримання довгострокових (від 1 до 5 років) віз. Пільга щодо отримання довгострокових і багаторазових віз є більш складною у використанні – тобто можливість скористатись нею обумовлена великою кількістю обставин, про які заявники не завжди знають. Цьому питанню значно вищим, ніж щодо отримання безкоштовних віз, є суб'єктивний фактор, відношення з боку консульських працівників,

попередня візова історія та зміст супровідних документів, включно з їхніми деталями, не надто помітними на перший погляд.

По-перше, цією пільгою дуже проблематично скористатись, якщо протягом кількох попередніх років вам було відмовлено у отриманні Шенгенської візи, і в паспорті є відповідна позначка.

По-друге, мало шансів на багаторазову візу (і це обумовлено Угодою), якщо протягом двох попередніх років у вас не було двох використаних одноразових Шенгенських віз або однієї багаторазової. Якщо ж ви отримали новий закордонний паспорт у якому поки що немає віз, важливо подати до консульства попередній паспорт, у якому були Шенгенські візи, якщо такий паспорт у вас зберігся. У іншому випадку можна подати ксерокопії попереднього паспорта із візами, але їх не завжди виявляється достатньо. Зверніть увагу на те, що згідно Угоди консульства беруть до уваги лише ті попередні Шенгенські візи, що були видані протягом останніх двох років. Не розглядаються як підстава для пільг також візи нових країн Шенгенської зони, видані ними до грудня 2007 р. (до вступу у Шенгенську зону).

По-третє, якщо раніше у вас не було довгострокових Шенгенських віз, консульство, як правило, запропонує візу не на максимальний термін, передбачений Угодою (рік–три–п'ять років), а на коротший період: від місяця до трьох, максимум – на півроку. Лише скориставшись такою візою, наступного разу ви зможете претендувати на дійсно довгострокову візу.

Найважливіше, з поданих вами документів має чітко випливати, що ви потребуєте регулярних, кількарізних візитів до країн ЄС, бажано – до тієї ж країни, до консульства якої ви подаєте документи.

Якщо підставою обґрунтування мети візиту є запрошення, у ньому має бути чітко і недвозначно зазначено:

- Ваша приналежність до однієї з пільгових категорій, визначених статтею Угоди з посиланням на відповідний параграф статті 5;
- Необхідність неодноразових поїздок, зумовлена приналежністю до відповідної категорії;
- Часові рамки: якщо, наприклад претендуєте на річну візу, у запрошенні бажано зазначити орієнтовні дати поїздок протягом цілого року.

Приклад фрагменту запрошення:

Оскільки пан (пані)..... є науковцем, що бере участь у спільному дослідницькому проекті, він (вона) потребує регулярних подорожей до (назва країни або країн Шенгенської зони). Нами заплановано, що робочі зустрічі (конференції, семінари тощо) в рамках даного наукового проекту відбудуться у січні, червні та грудні 2010 року. Виходячи з цього, на підставі Параграфу 2.с. Статті 5 Угоди між Європейським Союзом та Україною про спрощення оформлення віз, просимо надати панові (пані) багаторазову Шенгенську візу терміном дії один рік на період з 1 січня по 31 грудня 2010 р.

Оскільки запрошення складаєте не ви, а ваші закордонні партнери, які можуть не знати всіх особливостей візової практики власної країни, зверніться до них задалегідь із проханням внести до запрошення саме ті

формулювання, які дадуть змогу ефективно скористатися пільгами, передбаченими Угодою, і будуть найбільш корисними для вашого візового клопотання (приклад наведено вище).

Іншим підставовим документом може бути контракт або договір про співпрацю, укладений між вашою організацією та партнерською установою в країні ЄС. У такому договорі мають міститися всі відомості, зазначені вище, що засвідчують ваші права на пільги, встановлені угодою. Крім того має бути наведено перелік конкретних осіб, залучених до співпраці із зазначенням посад та даних закордонного паспорта. Угода про співпрацю, особливо якщо вона укладена між відомими, авторитетними організаціями, суттєво підвищує шанси позитивного результату – отримання довгострокової візи.

Зверніть увагу також на те, що при поданні документів на довгострокову візу вам треба мати медичне страхування з 90-денним покриттям (граничний «термін перебування») Шенгенської візи (менша кількість днів – якщо ви не претендуєте на максимальний термін).

При розгляді документів на багаторазову візу консульства звертають також посилену увагу на фінансове забезпечення ваших поїздок. Згадка про покриття подорожніх витрат та витрат на проживання приймаючою стороною має бути чітко зазначена у запрошенні та/або у договорі про співпрацю. В іншому випадку вам треба мати солідну суму на власному поточному банківському рахунку (не депозитному!) – розмір суми може варіюватися, але не менше 50 Євро на день перебування.

У деяких випадках необхідним документом є довідка від авторизованих професійних організацій (професійних спілок, асоціацій). Наприклад, лише професійна асоціація автоперевізників може підтвердити потребу водія-дальнобійника у довгостроковій візі.

Те ж стосується і журналістів, хоча практика першого року імплементації Угоди викликала чимало нарікань через штучне стимулювання вступу журналістів в архаїчну Спілку журналістів України, яка видає відповідні посвідчення. Зрозумівши штучність даної норми, консульство Німеччини, наприклад, відмовилось від обов'язкової вимоги подання журналістами довідки від професійних асоціацій.

Нарешті, важлива технічна деталь. Заповнюючи аплікаційну форму (анкету) для подання на довгострокову шенгенську візу, необхідно, заповнюючи рядок «термін поїздки» у секціях «від...» і «до...» (From... - To...) слід зазначити не час першої поїздки, а весь період дії візи, на якій ви претендуєте. У наведеному вище прикладі це буде «From 01.01.2010»... «To 31.12.2010».

Довгострокові візи поки що не стали масовим явищем в консульствах шенгенських країн, хоча їхня кількість поступово збільшується. Згідно даних громадського моніторингу, проведеного Центром миру, конвенсії та зовнішньої політики України у 2008 р., лише кожна шоста багаторазова віза має термін дії понад 6 місяців. В більшості випадків саме від якісної підготовки супровідних документів залежить успіх клопотання про довгострокову візу.

Право на довгострокові/багаторазові візи терміном дії до одного року або до 5 років надається наступним категоріям громадян: членам органів державної влади та місцевого самоврядування, конституційних судів та верховних судів, постійним членам офіційних делегацій; одному з подружжя та дітям (у тому числі усиновленим) віком до 21 року, які відвідують громадян України, що мають дійсний дозвіл на проживання на території держав-членів; підприємцям та представникам суб'єктів господарювання, які регулярно подорожують до держав-членів; журналістам; водіям та залізничникам, які здійснюють міжнародні перевезення; особам, які беруть участь у науковій, культурній та мистецькій діяльності, які регулярно подорожують до держав-членів; учасникам міжнародних спортивних заходів; учасникам офіційних програм обміну, організованих містами-побратимами.

Візовий кодекс:

- визначає всі процедури та умови для видачі «короткострокових віз» та «транзитних аеропортних віз». Він також встановлює перелік громадян третіх країн, яким потрібно мати «транзитні аеропортні візи» при проходженні через міжнародні транзитні зони аеропортів, розташованих на території країн-членів ЄС;

- охоплює візи, видані для «короткострокового перебування», тобто для перебування не довше 90 днів протягом 180-денного періоду. Законодавство стосовно видачі віз з метою довгострокового перебування (більше ніж 90 днів) залишається в національній компетенції;

- стосується «короткострокових віз» та «транзитних аеропортних віз», виданих країнами-членами ЄС, окрім Великобританії та Ірландії; Болгарія, Румунія та Кіпр застосовуватимуть Візовий кодекс як тільки стануть частиною Шенгенського простору без внутрішніх кордонів;

- застосовується також в країнах, що є частинами Шенгенського простору, але не є членами ЄС (Ісландія, Норвегія та Швейцарія).

Візовий кодекс систематизує та кодифікує норми й правила отримання віз ЄС громадянами інших країн. Враховуючи важливість документа й водночас його великий обсяг та подекуди складність для розуміння закладених у нього правил, ми спробували дати короткі відповіді на «візові» запитання, які найчастіше задають українці.

Нижче пропонуємо інформацію щодо окремих питань, що їх найчастіше задають стосовно Візового кодексу.

Візовий кодекс ЄС визначає вартість візи у 60 євро, а максимальний строк оформлення візи після подання заявки – у 15 днів. Чи означає це, що громадяни України втрачатимуть більш сприятливі умови, що передбачені в Угоді про спрощене оформлення віз?

Ні. Угода про спрощене оформлення віз між Європейськими Спільнотами та Україною продовжує мати чинність. Чинність цієї угоди впливає з принципу міжнародного права, відповідно до якого міжнародні угоди заміщають відповідні норми внутрішнього законодавства обох сторін. Угода про спрощене оформлення віз дозволяє відійти від низки правил Візового кодексу, пропонуючи для громадян України більш сприятливі умови (вартість візи – 35 євро замість 60 євро; звільнення від сплати за візу для ширшого переліку категорій громадян; спрощення вимог до оформлення

документів; 10-денний, замість 15-денного, строк оформлення візи після подання документів).

Насправді, Візовий кодекс ЄС є відповіддю на низку питань та проблем, що залишилися поза межами угоди про спрощене оформлення віз. Йдеться про поліпшення інформування громадян, про надання мотивованої відповіді у разі відмови у виданні візи, про започаткування процедури апеляції (ці дві останні норми набувають чинності тільки від 5 квітня 2011 року). Ця горизонтальна модернізація візової політики ЄС буде корисною для візових заявників з усіх країн, а особливо з країн-сусідів на кшталт України, громадяни якої прагнуть часто подорожувати до ЄС.

У Візовому кодексі зайдано платню за додаткові послуги, що їх надають зовнішні компанії. Чи мають нині громадяни України звертатися до цих «візових центрів» та сплачувати додаткові кошти? [Чимало держав-членів ЄС уже працюють із такими «візовими центрами», яким громадяни сплачують додаткові кошти].

У ситуаціях, коли консульство певної держави ЄС співпрацює із зовнішніми надавачами послуг (так званій «аутсорсинг»), вартість додаткової платні за ці послуги (окрім платні за саму візу) не має перевищувати 30 євро. Однак візові заявники мають право безпосередньо звертатися до консульства, хоча його години приймання громадян можуть бути більш обмеженими.

Угода про спрощене оформлення віз не покриває питань залучення зовнішніх надавачів послуг («аутсорсинг») та додаткової платні за ці послуги. Тому нині ЄС та Україна готуються до проведення додаткових перемовин щодо цього питання.

Чи правдою є те, що від 5 квітня, подаючи візову заявку, громадяни України матимуть також надавати свої відбитки пальців?

Ні, вимога щодо надання відбитків пальців набуде чинності в Україні тільки тоді, коли у консульствах держав-членів ЄС запрацює Візова інформаційна система (ВІС). ВІС поступово впроваджують у різних регіонах світу, починаючи від Північної Африки (кінець 2010 року). Жодного кінцевого терміну запровадження цієї системи в консульствах держав ЄС, що працюють в Україні, наразі не передбачено.

Чи правдою є те, що від 5 квітня громадяни України матимуть заповнювати складнішу візову заявку?

Ні. Справді, Візовий кодекс передбачає нову форму візової заявки, яку від 5 квітня використовуватимуть по всьому світу. Однак насправді нова форма заявки має навіть менше ділянок для заповнення, ніж попередня!

Чи правдою є те, що Візовий кодекс скасовує транзитні візи (візи категорії «В»)?

Транзитні візи все ще видаватимуться. Однак на самих візових наклейках уже не друкуватимуть позначки «В». Водночас уже видані візи категорії «В» діятимуть до моменту припинення своєї чинності.

Чому Україна входить до переліку країн, громадяни яких потребують віз для виїзду до ЄС?

За оцінками ЄС, Україна належить до країн із відносно високим міграційним ризиком (велика кількість українських нелегальних мігрантів у Європі), а також – до країн із одним із найвищих у Європі рівнем корупції, що зумовлює низьку надійність української системи видачі паспортів для виїзду за кордон. Україна досі не видає своїм громадянам паспортів із біометричними даними, має застаріле законодавство про захист персональних даних, щодо міграційного контролю та протидії торгівлі людьми, не ратифікувала низки важливих конвенцій та протоколів Ради Європи; не завершила договірно-правового та інфраструктурного оформлення кордонів, не вирішила проблеми незаконної транзитної міграції з третіх країн. Немає й достатнього рівня довіри між українськими та європейськими органами безпеки, юстиції та правопорядку.

Які саме країни керуються Візовим кодексом ЄС?

Кодекс стосується 25 країн Шенгенської зони, три з яких (Норвегія, Ісландія та Швейцарія) не є членами Євросоюзу. При цьому Данія зберегла за собою право на автономію у питаннях візової політики, тому запровадження кодексу для цієї країни відбудеться пізніше, після відповідних внутрішніх рішень. Кодекс діє також для Румунії та Болгарії, які не входять поки що до Шенгенської зони, але імплементували Шенгенський доробок. Ці країни наразі не видають Шенгенських віз, і на їхніх кордонах з іншими країнами ЄС зберігається прикордонний контроль. Водночас дія кодексу не поширюється на Велику Британію та Ірландію, членів ЄС, що не є сторонами Шенгенського права.

Чи буде українцям віднині легше отримувати багаторазову довготермінову Шенгенську візу?

Так, для цього є певні підстави. Кодексом запроваджено нижню (мінімальну) межу терміну дії стандартної багаторазової візи – 6 місяців, із перспективою видачі наступних віз із терміном дії до 5 років. Раніше була лише верхня межа тривалості багаторазових віз (наприклад, «до 1 року», «до 5 років»), що обумовлювало видачу великої кількості фіктивнобагато разових віз із терміном дії в кілька тижнів. Тепер видачу багаторазової візи на термін дії менший ніж 6 місяців можна буде вважати прямим порушенням кодексу. Крім того, розширено перелік категорій осіб, які можуть претендувати на отримання багаторазових віз: до них додано представників громадських організацій.

Довготермінова віза, згідно з кодексом, видається, «якщо... заявник доведе потребу або обґрунтує намір частих чи регулярних подорожей, зокрема через власний професійний або сімейний статус». Це актуально, наприклад, для бізнесменів, цивільних службовців, які регулярно контактують із інституціями держав – членів ЄС та інституціями ЄС, для представників неурядових організацій, які подорожують задля участі в семінарах, конференціях, а також для членів сімей громадян ЄС, членів сімей громадян третіх країн, які законно проживають на території держав – членів ЄС, моряків. Специфіка формулювання цієї статті передбачає невичерпність наведеного в ній переліку категорій осіб (цей перелік у статті подається після

слова «наприклад»). Важливо довести навіть не належність до відповідної категорії, а потребу частих чи регулярних подорожей.

Між положеннями Угоди про спрощення оформлення віз між Україною та ЄС і Візовим кодексом є розбіжності. Які саме норми поширюються на українців?

Загалом міжнародне право має верховенство над внутрішнім, тому громадяни України можуть надалі користуватися більш розширеним набором пільг та категорій осіб, встановлених Угодою, зокрема стосовно безкоштовної видачі віз та довгострокових віз терміном дії до 1 та 5 років. Однак, якщо в окремих положеннях кодекс містить більш прогресивну норму, заявники мають усі правові підстави апелювати до норм кодексу безпосередньо. Останнє стосується, зокрема, пільг для представників громадських організацій, а також положення про мінімальну межу тривалості багаторазової візи – 6 місяців.

Чи врегульована кодексом діяльність «візових центрів»?

Так, кодексом введено в правове поле діяльності посередників, що іменуються провайдерами зовнішніх послуг. Вони надають додаткові платні послуги з прийняття візових за явок, перевірки пакета документів та їхньої доставки до консульських установ. Також кодексом встановлено, що максимальний обсяг платежів таким посередникам не може перевищувати €30 (50% стандартного консульського збору). Окрім того, консульство має гарантувати заявникам можливість альтернативного (без посередників) доступу до консульства.

Чи передбачено кодексом обов'язкове пояснення при чин відмови в наданні візи?

Так, по-перше, консульства зобов'язані вказувати причину відмови (раніше це не було обов'язковим) та, по-друге, мають передбачити доступність процедури апеляції. Однак ці норми запрацюють як обов'язкові лише в квітні 2011 року. Водночас зберігається право консульства відмовляти у візі з суто суб'єктивних мотивів, наприклад, якщо не повною мірою доведено «намір залишити територію держав – членів ЄС після завершення терміну дії візи». Як свідчить практика, саме таке пояснення використовується в більшості випадків, і його застосування, на жаль, не передбачає жодних об'єктивних критеріїв.

Як регулюється транзит через територію Шенгенських країн?

Візовим кодексом зменшено кількість категорій Шенгенських віз: більше не видаватимуть категорії В (транзит) і С+D (національна з одноразовим транзитом). Залишаться такі категорії: А (аеропортна транзитна), С (короткотермінова), D (національна довготермінова). Натомість одночасно з Візовим кодексом запроваджується додаткова норма, що є принципово важливою для громадян України, які працюють або навчаються в країнах ЄС, користуючись довготерміновими національними візами відповідних країн – членів ЄС. Ідеться про рішення ЄС прирівняти довгострокові національні візи країн – членів ЄС до посвідки на проживання, ухвалені Європарламентом 9 березня 2010 року.

Завдяки цьому нововведенню повністю виключається повторення скандалів із покаранням українців, які подорожували з національними візами, порушуючи правила транзиту через необізнаність із їх обмеженнями. Тепер кожен власник національної (робочої, студентської тощо) візи будь-якої країни Шенгенської зони може перебувати з транзитною чи іншою законною метою на території інших країн ЄС (до 90 днів протягом півроку), не побоюючись арешту, конфіскації грошей та депортації, як це неодноразово траплялось у минулому.

Які проблеми залишилися невирішеними після запровадження кодексу?

Потенційна невичерпність переліку супровідних документів, відмінності стандартів окремих документів, їх легалізації та засвідчення, вимоги конфіденційної інформації про заявників, їхнє приватне життя, родину, роботу, майно та матеріальний стан залишатиметься в майбутньому проблемою. Можливість відмовляти у візі на основі суб'єктивних підозр щодо небажання заявника повернутися на батьківщину й надалі породжуватиме недовіру до візової політики країн ЄС в Україні.

Де можна дізнатися детальніше про Візовий кодекс ЄС та інші питання візової політики?

На сайті «Європи без бар'єрів» www.novisa.org.ua можна знайти повний текст перекладу кодексу, здійснений цією організацією за підтримки Міжнародного фонду «Відродження», який підкріплено ґрунтовними постатейними коментарями.

Як подолати візовий бар'єр?

Поради заявникам на візи країн Європейського Союзу

Активна комунікація з країнами Європейського Союзу, для нас, українців, поступово стала природною необхідністю взаємодії, що охоплює різні сфери життєдіяльності та є ознакою готовності українських громадян до процесу глибокої інтеграції в європейську спільноту. Потреба в розвитку бізнесових та ділових контактів, відвідини родичів, спортивні змагання, навчання, культурний обмін, туризм, - неповний перелік причин, що зумовлює необхідність практичного знайомства з особливостями візового режиму країн ЄС. Саме глибока вмотивованість громадян України, їх цілеспрямованість, помножена на велике терпіння, дозволяє постійно нарощувати інтенсивність прямих контактів з громадянами ЄС та відкривати для себе особливості європейської цивілізації.

Наявність перелічених якостей додає впевненості та сил, необхідних для отримання візи до будь-якої країни ЄС. З моменту, коли людина приймає рішення, й розпочинається непростий шлях до Європи. Шлях, що має свої правила пересування, необхідні зупинки та умови з яких дозволено стартувати. Бажання отримати зелене світло має спонукати нас до простого висновку: будь яка справа отримає успіх, коли до неї заздалегідь підготуєшся. Як і у взаєминах з людьми, перше знайомство громадян з консульською установою дуже важливе для продуктивного та успішного візового процесу. Так, коли ми готуємось нанести візит до дружнього

знайомого, бажаючи справити на нього гарне враження та стати його частим гостем, ми дізнаємось про всі особливості його характеру, звичок та традицій, що заведені в домі господаря. Звична для нас модель повсякденних правил поведінки відображається й у дзеркалі візової політики. Двері консульства можуть легко відкриватись лише тим громадян, що заздалегідь підготуються до візового клопотання. Саме наша попередня підготовленість, інформаційна обізнаність щодо візової процедури, забезпечить успішність процесу отримання візи. Інформація щодо отримання візи у консульствах та консульських відділах країн-членів Європейського Союзу в Україні: <http://novisa.com.ua/ua/dovidka>

РОБЕРТ ХОРОЛЬСЬКИЙ

*експерт з правових питань українсько-європейського
дорадчого центру з питань законодавства (UEPAC),
кандидат юридичних наук, доцент*

ПОШУК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ У СФЕРІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Новий світ Е-інформації

Реалії сучасних освітніх процесів в Україні, насамперед у сфері вищої освіти та підвищення кваліфікації, переконливо свідчать, що електронна (цифрова) форма подання інформації стала принаймні важливим доповненням традиційної паперової форми, а в багатьох випадках – його альтернативою. В деяких випадках, кількість яких стає дедалі більшою, вже паперові джерела стали доповненням до Е-джерел інформації, що використовуються в освітньому процесі.

Стрімкий розвиток цього процесу насамперед зумовлений зручністю створення та зберігання Е-інформації, а також користування інформацією в електронній формі завдяки появі численних можливостей з пошуку та опрацювання необхідної інформації. Крім того, цьому сприяє поширення Інтернету, що вже став явищем повсякденної культури, та масовим запровадженням дружніх до споживача різнофункціональних пристроїв для роботи з електронною інформацією (iPADs, E-books тощо). У результаті ми можемо навіть спостерігати припинення традиційних паперових бізнесів (засобів масової інформації, видавництва), що переходять на ринок створення і продажу Е-інформації.

Поширення нової форми подачі інформації вимагає появи нової сфери знань і вмінь. В окремих випадках це може призводити навіть до появи нових професій, приміром, професійного шукача інформації в Інтернеті. Проте зазвичай сучасний ринок праці вимагає все більшої кількості фахівців, що володіють навичками пошуку інформації в мережі Інтернет, а також знають ключові ресурси мережі Інтернет, необхідні для виконання їх посадових обов'язків.

Відповідно, ці потреби формують запит на запровадження в навчальний процес нових навчальних програм, в рамках яких отримуються знання та вміння у галузі пошуку інформації в мережі Інтернет.

Знання Інтернет-ресурсів: для чого?

Традиційно пошук інформації в мережі Інтернет здійснюється за допомогою пошукових сервісів (наприклад, Google), для оволодіння якими необхідно докласти незначні зусилля протягом мінімального часу. Проте, як переконливо свідчить практика, висококваліфікований фахівець користується пошуковими сервісами лише як допоміжним засобом пошуку інформації у галузі своєї спеціалізації. Це відбувається із-за того, що такий фахівець має добре уявлення про ключові спеціалізовані веб-ресурси, а програмне

забезпечення (насамперед Інтернет-браузер) його пристрою доступу до інформації вже містить бібліотеку гіперпосилань на ці ресурси.

Знання принаймні ключових джерел інформації в мережі Інтернет у певній галузі (зокрема, європейської інтеграції) дозволяє досягти низки переваг:

- 1) більшої *швидкості* отримання необхідної інформації;
- 2) отримання найбільш *доречної* інформації, що забезпечує врахування потреб та спроможностей (мовної, фахової) конкретного споживача інформації;
- 3) доступ до найбільш *повної* інформації, що дозволяє бути впевненим у врахуванні максимального обсягу доступної інформації;
- 4) знаходження *достовірної* інформації, що є важливою ознакою інформації, що існує в мережі Інтернет.

Специфіка Інтернет-ресурсів у сфері європейської інтеграції

Насамперед впадає в око величезний обсяг інформації про процеси європейської інтеграції та неабияка її різноманітність, навіть якщо обмежитися трьома ключовими регіональними міжнародними організаціями – Європейським Союзом, Радою Європи, НАТО, в рамках яких переважно сконцентровано розвиток інтеграційних процесів у Європі.

Ця характеристика зумовлена низкою факторів. Насамперед, особистою практичною зацікавленістю великої кількості людей (500 млн. громадян ЄС, більше 800 млн. громадян держав-членів Ради Європи). Крім того, у випадку Європейського Союзу поширення інформації про це інтеграційне об'єднання в мережі Інтернет є одним із засобів подолання так званого «дефіциту демократії», спричиненого недорозвиненістю політичних процесів на рівні інституцій Союзу у порівнянні зі змістом та обсягом його повноважень.

Загальні передумови успішного пошуку веб-ресурсів у сфері європейської інтеграції

Із вищенаведеного випливає *перша передумова* успішного пошуку веб-ресурсів у сфері європейської інтеграції – знання предмету. Той, хто шукає, повинен мати хоча б мінімальне уявлення про ці процеси. Насамперед, вимагається здатність розрізняти сфери компетенції різних європейських міжнародних організацій, знання їх інституційної структури, зокрема процесу прийняття ними рішень і їх властивостей. На додаток, для українського фахівця важливим є знання інституційної структури двосторонніх відносин України з відповідною європейською міжнародною організацією.

Друга передумова – це знання іноземних мов. Сегмент україномовної інформації про процеси європейської інтеграції є вкрай незначний. Останніми роками завдяки запровадженню в законодавство України спеціальних вимог щодо наповнення інформацією офіційних веб-сайтів владних органів України вдалося досягти певного прогресу. Проте загальної картини це не покращило. Ресурси російською мовою так само дуже скромні.

Крім того, із-за різниці порядків денних участі України та Російської Федерації у процесах європейської інтеграції (насамперед, ЄС, НАТО), російські веб-сайти зазвичай не пропонують доречної інформації для українського споживача.

За всієї мовної багатоманітності сучасної Європи (23 офіційні мови ЄС), ключовими є англійська та французька мови. У випадку ЄС вагома роль належить третій робочій мові – німецькій. Проте в цілому англійську мову по праву вважають *lingua franca* сучасного етапу європейської інтеграції, а тому її знання достатньо для доступу до необхідного обсягу інформації про євроінтеграційні процеси в мережі Інтернет.

Якщо говорити про українського фахівця, то для нього найкоротшим шляхом до інформації про євроінтеграцію може бути польська мова.

Отже, можна підсумувати таким чином: комфортне почуття в джунглях Інтернет-ресурсів у сфері європейської інтеграції прямо залежить від знання процесів європейської інтеграції та володіння мовами, у яких існує Е-інформація про євроінтеграцію.

Ключові техніки пошуку Е-інформації у сфері європейської інтеграції

Добір конкретних технік пошуку інформації в мережі Інтернет визначається насамперед трьома факторами:

- 1) спроможностями конкретного користувача мережі Інтернет,
- 2) завдання, для вирішення якого здійснюється пошук інформації;
- 3) видом інформації, яку необхідно знайти.

При користуванні універсальним засобом – *пошуковими системами* – слід враховувати три аспекти. По-перше, існують спеціалізовані пошукові сервіси, такі як «Google Книги» та «Google Академія», що покривають окремі сектори спеціалізованої інформації. По-друге, слід враховувати проблему наявності обмежень в доступі до значної кількості цінної інформації (наприклад, публікації в реферованих наукових періодичних виданнях). Проте на сьогодні обсяг і якість так званої інформації з відкритим доступом (open access information) у сфері європейської інформації є достатнім для задоволення переважної більшості потреб в інформації. По-третє, слід оволодіти ключовими навичками оформлення запиту та сортування результатів пошуку у відповідній пошуковій системі.

Якщо користувач лише розпочинає пошук інформації певного питання, особливо нової для нього, то варто звернутися до спеціалізованих *довідників*, що містять *гіперлінки* на веб-сайти у сфері європейської інтеграції. Як правило, такі довідники складаються працівниками бібліотек або викладачами університетів.

Як варіант можна розпочати пошук з відповідної *статті веб-енциклопедії* (насамперед у «Вікіпедії»), яка зазвичай містить перелік ключових веб-ресурсів з певної теми. А інформація, що надається в статті енциклопедії, може стати фундаментом для подальшого пошуку.

При знаходженні відповідного веб-сайту чи веб-порталу, пошук може бути значно пришвидшений завдяки зверненню до карти сайту (Site Map) та/або алфавітного покажчика (A-Z Index) чи глосарію, а також використання сервісу пошуку інформації всередині відповідного сайту чи порталу. В окремих випадках веб-сайти пропонують спеціальні бази даних з набором фільтрів та проіндексованою інформацією, що значно полегшує пошук.

Накопичення досвіду пошуку інформації в мережі Інтернет

Рекомендується також намагатися зберігати інформацію про гіперлінки з відповідною інформацією. Крім інструменту «Закладки» в Інтернет-браузері, на сьогодні створені численні досить зручні засоби збереження та впорядкування інформації про гіперлінки. Для прикладу можна навести додатки (add-ons) «Speed Dial», «Zotero» для браузера «Mozilla Firefox».

Використання попередніх напрацювань значно скорочує час і зусилля, що витрачаються на майбутні пошуки.

Якщо брати до уваги досвід автора, то розвинута бібліотека гіперпосилань у сфері європейської інтеграції міститиме 200–300 позицій.

Цитування Е-джерел інформації

Світова практика свідчить про наявність різноманітних стандартів цитування джерел інформації, розміщеної в мережі Інтернет. Зазвичай кожне видання встановлює власні правила, хоча ключові принципи є подібними.

В Україні це питання є важливим при оформленні бібліографічних посилань у наукових працях, особливо монографіях на здобуття наукових ступенів. На сьогодні діють вимоги Вищої атестаційної комісії (ВАК), визначені у Формі 23 «Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел, який наводять у дисертації, і списку опублікованих робіт, який наводять в авторефераті», затвердженій наказом ВАК України від 29 травня 2007 р. № 342 (із змінами, внесеними наказом ВАК від 26 січня 2008 р. № 63). Джерелом цих правил є Міждержавний стандарт ГОСТ 7.1–2003 «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления», який був затверджений Міждержавною радою з питань стандартизації, метрології та сертифікації (протокол № 12 від 2 липня 2003 р.).

СЕРГІЙ ШТУКАРІН
керівник проектів Української
асоціації європейських студій,
ОЛЕКСАНДРА КИРИЧЕНКО
тренер Української
асоціації європейських студій

ЯК ПРОВОДИТИ ТА МОДЕРУВАТИ ДИСКУСІЙНІ ЗАХОДИ?

Тренінг на тему «Як проводити та модерувати дискусійні заходи?» проводиться з використанням інтерактивних технологій, зокрема, мовчазної дискусії, вправи «пори року», рольової гри, «вправи Джеффа». Також використовуються мультимедійні презентації з обговоренням матеріалу. На початку заняття проводяться декілька руханок «енерджайзерів» для концентрації уваги, та для того, щоб налаштувати учасників на активне спілкування. Оголошується план тренінгу (на слайді): вступ до теми, 3 блоки з перервою на каву, планування та закріплення під час практичного заходу.

ЗНАЙОМСТВО, ВСТУП ДО ТЕМИ

По парах – взяти інтерв'ю у сусіда – який він(вона) має досвід модерування дискусій? Потім кожний має презентувати найкращий та найгірший з цих досвідів сусіда. Хто не має безпосереднього досвіду модерування може розповісти сусіду про свій найкращий та найгірший досвід участі в дискусіях (в якості дискусанта або слухача).

Важливо обговорювати саме найкращий та найгірший досвіди, бо вони є корисними, тому що запам'ятовуються, і з них можна взяти урок – середній досвід не запам'ятовується, бо на перше місце виходять побутові речі (як поселили, як годували тощо).

Час: 10 хвилин (по 5 на кожного) + 15 хвилин (загальна презентація) + 5 хвилин (підбиття підсумків) – що робить модеровану дискусію успішною або провальною. Під час презентацій один тренер модерує, інший – записує на фліп-чарті схематично.

Фліпчарт: «Що робить гарну дискусію?»

(+) | (-)

Обговорення підсумків:

Можливі плюси:

- Активні учасники
- Фаховий модератор
- Цікава тема

Можливі мінуси:

- Затягнутість по часу
 - Експерти знають менше, ніж аудиторія
 - Аудиторія не підготовлена, млява, або агресивна
 - Некоректне поводження модератора
 - Ігнорування думок, відсутність дискусії
 - Заангажованість, пропагандистський характер заходу
- Акцентувати увагу на питанні – «на що ми можемо, а на що не можемо впливати?» – (на фліпчарті відмічати V – те, на що можемо впливати, X – те, на що не можемо)

Висновок: Як модератори, можемо впливати практично на все – навіть кволі учасники можуть розворушитися і бути джерелом цікавих запитань і корисних думок.

БЛОК 1: ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

Час: 40–45 хв (завдання написати невдалі теми можна дати під час перерви на каву)

Презентація – на слайді:

- Обрання теми та формату заходу
- Пошук інформації
- Запрошення
 - Експертів – щоб відповідали фаховому рівню (мають надати CV зі списком публікацій), надіслали тези, або презентацію до виступу
 - цільової аудиторії
 - ЗМІ
- Підготовка:
 - приміщення
 - роздаткового матеріалу (біо-експертів, прес-кіт – реліз, факт-лист про організацію, проект, реєстраційні форми / список учасників (якщо є), тези виступів / роздруківки презентацій експертів (якщо є),
 - ласування (кава-брейк, фуршет, вино-сир / шампанське)
- Знайти:
 - Перекладача (фахівця – дорого, волонтера – може зірвати)
 - Техніка (якщо звукове обладнання, або обладнання для перекладу – дорого)
 - Мультимедіа (можна позичити в інших громадських організаціях безкоштовно)
- Зовнішній вигляд:
 - Стиль не має бути «кежуал» – має бути більш діловим
 - Не яскравий одяг (без червоного, блискучих елементів)
 - Найкраще – темні брюки, світла сорочка (можна без краватки)
- Асистенти:

- Для зустрічі, реєстрації учасників, роздавання матеріалів
- Для технічної підтримки (фотографування, запис на диктофон, налаштування мультимедіа тощо)
- Для організації ласування
- ??? – ваші пропозиції

Завдання: що додати до цього переліку – записувати на фліпчарті.

Можливі внески від учасників:

- Провести невеличке опитування
- Залучитись підтримкою партнерів
- Зробити додатковий вишкіл з теми заходу для перекладача
- Підготувати осіб, що зможуть підтримати дискусію («підсадні качки») з середини аудиторії

Обрання теми**Презентація – на слайді «Критерії при обранні теми»:**

- Зрозумілість – має бути читабельною
- Актуальність – має бути «на часі»,
- Цікавість – має викликати інтерес
- Об'єктивність – має бути незаангажованою

Завдання: критерії подаються без пояснень на слайді, учасники самі повинні наповнити їх змістом, що маєтсья на увазі.

Після того, як учасники прокоментували – підсумок модератора:

Зрозумілість – тема не має містити складні, зрозумілі тільки фахівцям терміни. До громадських заходів (якщо це не вузько фахова дискусія) мають залучатися якомога ширші верстви населення. Якщо питання, які будуть обговорюватись, вимагають спеціального вокабуляру, модератор має акцентувати увагу і допомагати аудиторії зрозуміти про що йде мова.

Приклади невдалих тем: «Роль адаптації *acquis communautaire* (акі Союзу) в легальній апроксимації», «ЗВТ+ та Україна», «Вплив REACH на ЗЕД в Україні».

Актуальність – до широкого обговорення мають пропонуватись питання, що знаходяться на горі «порядку денного». Вузькі питання, які ще не актуалізувались у широкій громадській дискусії, можуть бути предметом експертних обговорень. Також є загроза обговорювати застарілі питання, що вже не є актуальними.

Цікавість – якщо захід не забезпечується адміністративними ресурсами (учасників не заганяють в аудиторію насильно), його тема має викликати інтерес у преставників потенційної аудиторії – аби вони самі захотіли прийти і взяти участь в дискусії.

Об'єктивність – тема не має бути однобокою, заздалегідь формувати думку і навязувати учасникам певне ставлення до предмету обговорення. Учасники самі мають дійти певних висновків за підсумками дискусії.

Вправа: Напишіть на папірці приклад тем (на одному папірці – одну тему), які Ви зустрічали в своїй практиці, або придумайте власні теми, щоб вони були заздалегідь невдалими – дотично питанням Європейського Союзу та євроінтеграції України.

Складіть папірці до купи. Завданням буде взяти папірці з темами, проаналізувати тему, чи вона невдала, і переробити її згідно критеріїв «ЗАЦО» і потім презентувати, що було і що получилось – для загалу.

Обрання формату дискусійного заходу

Часто під дискусійними заходами маються на увазі пропагандистські акції, або події «для галочки». При плануванні формату важливо брати до уваги, яку мету переслідують організатори, наскільки активною може бути очікувана аудиторія, яку роль відводиться запрошеним експертам.

Презентація – на слайді «Типи дискусійних заходів»

"Закриті" (у учасників мало можливостей висловитись)

↑ Лекція з обговоренням (питання – відповіді)

- Панель дискусантів і обговорення
- Експертні коментарі (фокус група)
- Відкриті дискусії

↓ "Відкриті" (обговорення цілком залежить від учасників)

Вправа («вправа Джеффа»): – учасники рухаються по аудиторії до карток «Так», «Ні», «Можливо» після оголошення модератором певної тези – відповідно до своєї думки щодо цього. Після того, як усі учасники оберуть, де їм стати, з кожної групи лунають декілька думок, чому саме вони обрали таку позицію. Думки інших не критикуються.

Приклади тез: «Модератор не може запобігти зриву дискусії, якщо в залі є «провокатори»», «Модератор має чітко дотримуватись правил (регламенту)», «Найлегшими для модерування є більш закриті дискусії», «Найцікавішими для учасників є тільки відкриті дискусії», «Не можна змінювати формат дискусії під час самої дискусії».

Попередній пошук інформації

Модератор має бути поінформованим про тему, про біографію та принципові позиції дискусантів щодо обговорюваних питань.

Вправа: знайти в мережі інтернет інформацію про інших учасників тренінгу.

БЛОК 2. ПІД ЧАС ЗАХОДУ

Стилі мовлення – відмінності між дискусією у молодіжних аудиторіях та серед дорослих, діалектизми, регіоналізми.

Інструкція: Якщо під час тренінгу буде можливість, необхідно навести приклади мовних особливостей різних цільових аудиторій.

Вправа: Учасники розбиваються на групи по троє («броунівський рух»), говорять кожний з різними особливостями (молодіжний сленг, науковий стиль, побутовий стиль) – обговорити різні стилі мовлення.

Обговорення: Які були цікаві ідеї, чи були випадки взаємного непорозуміння?

Протокол та етикет – дискусії за участі іноземних дипломатів (послів, консулів), представників органів влади.

Інструкція: Якщо під час тренінгу буде можливість, необхідно навести приклади правил дипломатичного протоколу та етикету.

Вправа: Учасники самі придумують новий спосіб привітання (певний рух, звук, дія, тощо), мають привітатись один з одним спочатку своїми способами, а згодом – навчитись вітатись одночасно однаковою способом.

Регламент – часто регламент не оголошується, а якщо й оголошується – не дотримується. Позитивний ефект від видатних спікерів, цікавої дискусії пропаде, якщо захід затягнеться понад визначений час. Учасники також заздалегідь розраховують свій час, тому будуть обурені, якщо в нього його вкрадуть (багатослівні дискусанти, назойливі учасники та несміливий модератор, що не може їх перервати і змусити дотримуватись регламенту).

Вправа («мозковий штурм»): придумати максимальну кількість способів і конкретних фраз, якими можна попереджати, або зупиняти спікерів, що перебирають свій регламент.

Гумор – важливий для підтримання позитивного настрою та конструктивної атмосфери під час дискусійного заходу.

Вправа: розповісти один одному анекдот або кумедну історію з власного життя

Підсумки: навіть, якщо саме обговорення було цікавим і продуктивним, учасники дискусії можуть залишитись обуреними, якщо виявиться, що їх думка не була взятою до уваги в будь-якій формі. Приклад – турне представників міжнародного проекту, що презентував результати дослідження і проводив обговорення у регіонах, при чому не велось запису.

Коментарі (інтерв'ю учасників) – взяти під запис на диктофон (хтось сторонній, не модератор) ім'я, прізвище, посада і декілька слів – які ідеї найбільше сподобались в дискусійному заході.

Вправа: взяти інтерв'ю по парах щодо подій попереднього дня (якщо був тренінг), або якогось нещодавнього заходу.

БЛОК 3. КРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ, ТЕХНІКИ

«Пори року» (або «Мовчазна дискусія») – назви проблем пишуться на аркушах А4, розкладаються по аудиторії, учасники вільно йдуть по колу і пишуть свої варіанти вирішення проблем, підходячи до наступного аркушу, читають, що написали попередні, дописують щось своє. Є пусті аркуші – щоб написали свої варіанти проблем та їх вирішення.

Потім модератори презентують усі аркуші, свою думку. Обговорення – який хто має досвід щодо цих проблем, які є найбільш складними. З якими проблемами, кризовими ситуаціями Ви стикались?

Проблема: Дискусанти виступили, а жодних питань від аудиторії немає.

Можливі техніки:

- Цукерки, брошури, яблука для тих, хто бере участь.
- Для дорослої аудиторії – мати свою людину, що першою задасть питання, розіб'є "кригу".
- Якщо у аудиторії немає питань – задати питання аудиторії – що вони думають з цього приводу.
- Модератор сам задає питання дискусантам

Проблема: Під час заходу виявляється, що аудиторія не сприймає тему.

Можливі техніки:

- Зміна теми на більш просту, зрозумілу для кожного.

Проблема: Людей зібрали насильно, вони не хочуть брати участь в обговоренні, апатичні.

Можливі техніки:

- Йти не за своєю програмою, а гнучко реагувати на обставини.
- Дізнатись більше про аудиторію, її інтереси – провести зв'язок між їх інтересами і темою – показати, що тема їм насправді є корисною.

Приклад – ЦЄУ – презентація освітніх програм для старшокурсників, на якій пригнали молодші курси – питання – які курси представлені – потім зв'язок – що вам треба заздалегідь готуватись.

Проблема: Учасники, що зривають дискусію навмисно

Можливі техніки:

- Дати висловитись з дотриманням регламенту.
- Подякувати і запропонувати дискусантам повернутись до теми, якщо людина продовжує – кивнути помічникам щоб вивели з аудиторії
- Бути ввічливим, але без насмішки

Проблема: Кволі учасники, яких треба розкачати

Можливі техніки:

- Задавати більш прості питання, що прямо торкаються кожного (зв'язок з побутовими обставинами)

Проблема: «Експерти» виявляються не фахівцями з питань, що обговорюються, а серед аудиторії є більші фахівці.

Можливі техніки:

- Подякувати експертів (не ображати його жодним чином), акцентувати увагу на певних питаннях, що зачепив "експерт", і почати задавати питання аудиторії, зорієнтувати дискусію на учасників.

Проблема: Мовний бар'єр – аудиторія не розуміє експерта (наприклад, аудиторія заявляє що усі знають мову, а насправді більшість нічого не розуміють), або переклад спотворює зміст (перекладач сам не є фахівцем). Друга проблема має складність – модератор може сам не знати мови і не розуміти, що переклад не відповідає дійсності.

Можливі техніки:

- Швидко знайти (іншого) перекладача:
 - зробити швидше перерву
 - запитати в аудиторії
 - запитати в своїй організації.

Проблема: Зрозумілий експерт – використовує складні терміни, які не розуміє аудиторія.

Можливі техніки:

- Модератор має акцентувати увагу на складному терміні і допомагати аудиторії зрозуміти про що йде мова (наприклад, якщо експерт-дискусант вжив якійсь термін – перепитати його, попросити пояснити зрозумілими для усіх словами).

Проблема: Експерт(и) запізнюються, аудиторія сидить і нервує, збираються піти.

Можливі техніки:

- Треба почати вчасно, навіть без експерта(ів).
- Показати, що кожний в аудиторії є важливим, і модератор хоче взяти до уваги його інтереси під час дискусії.
- Для невеликих аудиторій – знайомство.
- Для більших – опитати:
 - чому прийшли, чим зацікавила тема,
 - які питання вас цікавлять, щоб на них акцентувати увагу експертів;
 - що вже знають про тему
 - що знають про експертів (якщо вони є відомими публічними особами)
- Модератор може розповісти:
 - про експертів
 - пояснити, чому саме ця тема обговорюється сьогодні, її актуальність, чому саме ця аудиторія була запрошена.
 - презентувати організацію, що проводить, її діяльність, майбутні заходи.

Закріплення технік:

Вправа: три волонтера з групи виходять з приміщення з одним із тренерів. Їм дається завдання продумати тему для дискусії на 4–5 хвилин та можливі питання до аудиторії.

Другий тренер, який залишився з групою, дає інструкцію: зараз ми змодельюємо три ситуації, коли аудиторія по-різному налаштована до модератора. Коли заїде перший виступаючий, ми будемо його ігнорувати,

розмовляти про щось своє, не звертати на нього уваги. Але якщо Вам захочеться щось сказати модератору – Ви це можете.

Другого ми будемо зустрічати дуже активно, з агресією, тиснути на модератора.

Третього – без зацікавленості, дуже пасивно, мовчати.

Обговорення: Як почувались волонтери? Як почувались учасники аудиторії? Яким чином виступаючий намагався виправити ситуацію? Що спрацювало? Яким чином можна налаштувати до себе аудиторію?

Зворотній зв'язок по всьому тренінгу:

- Що найбільше запам'яталося?
- Що було нового?
- Що Ви вже знали?
- Яким чином Ви будете використовувати інформацію з тренінгу? Де? З ким?
- Що Ви очікували від цього тренінгу? Чи справдились Ваші очікування?

Вправа на засвоєння інформації

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ

Учасники мають закріпити отримані під час тренінгу знання та навички, продемонструвати вміння модерувати дискусію, бути в якості експертів (дискусантів), учасників дискусії.

Час: 40 хвилин

Інструкція: Вам потрібно провести дискусійних захід зі школярами. Ви самі – між собою – маєте вибрати форму заходу, тему для обговорення, модератора, експертів (якщо потрібно), з'ясувати організаційні моменти.

Модератори тренінгу не втручаються в хід підготовки, можуть тільки надавати консультації на запит учасників.

ДЕВІД СТУЛІК

*прес-аташе представництва
Європейського Союзу в Україні*

ЛІСАБОНСЬКИЙ ДОГОВІР: ЩО ВІН ЗМІНИВ

Після десятиліть воєн, що забрали життя мільйонів європейців, заснування ЄС стало початком нової ери. Країни Європи вирішують питання шляхом діалогу, а не зброї.

Членство у нинішньому Європейському Союзі дає багато переваг: вільний ринок з єдиною валютою, що полегшує торгівлю та робить її ефективнішою, створення мільйонів нових робочих місць, зміцнення прав робітників, вільне пересування людей та чистіше довкілля.

Проте правила, що існували до того, як Лісабонський договір набув чинності, були розроблені для Союзу, що мав значно менше держав-членів. Перед ним, до того ж, не стояли такі глобальні виклики як зміна клімату, світовий економічний спад чи міжнародна транскордонна злочинність. ЄС мав потенціал до подолання цих проблем, але використати його міг лише завдяки поліпшенню механізмів свого функціонування.

Саме у цьому й полягала мета Лісабонського договору. Він робить ЄС демократичнішим, ефективнішим та прозорішим. Він надає громадянам та парламентам можливість більшого впливу на вирішення питань на європейському рівні, а Європі - чіткішого та консолідованішого голосу в світі, разом з тим повсякчас захищаючи національні інтереси держав-членів.

Договором передбачено нові можливості для ініціативи громадян. За наявності одного мільйона підписів вони можуть подати петицію до Європейської Комісії щодо просування на рівні ЄС своїх пропозицій, які стосуються тієї чи іншої сфери діяльності Союзу.

Національні парламенти держав-членів ЄС отримали більше повноважень щодо експертизи законопроектів ЄС перед їх затвердженням Європарламентом і Радою Міністрів. Метою цієї новації є запобігання тому, аби Союз перебирав на себе компетенцію у питаннях, які мають розв'язуватися на національному або місцевому рівнях.

Посилено вплив Європейського Парламенту. Тепер його депутати, яких обирають напряму громадяни держав-членів ЄС, мають можливість впливати на рішення більшої кількості питань з компетенції Союзу.

На відміну від норм, закладених у попередньому Ніщцькому договорі, Європейська Комісія продовжує формуватися за принципом представництва одного Комісара від кожної держави-члена ЄС.

Ця стаття пояснює, яке значення має Лісабонський договір для громадян Європейського Союзу та для його відносин із Україною.

СОЮЗ ДЛЯ ХХІ-ГО СТОЛІТТЯ

Лісабонський договір було підписано 27 державами-членами Європейського Союзу 13 грудня 2007 року. Він набув чинності 1 грудня 2009

року – після того, як його ратифікували усі країни ЄС відповідно до своїх національних процедур.

Навіщо був потрібен новий договір?

Європейський Союз змінився. Порівняно з 1951 р., відколи засновано Європейські Спільноти, кількість держав-членів зростає з шести до 27. Лише за останні шість років їхня чисельність майже подвоїлася.

Так само швидко змінюється світ. Перед Європою постали важливі виклики XXI-го ст. – зокрема, економічна криза, зміна клімату, потреба стабільного та збалансованого розвитку, енергетична безпека та боротьба з міжнародною транскордонною злочинністю.

Держави-члени ЄС, які разом працювали над Лісабонським договором, розуміли: чинні установчі договори вже нездатні забезпечити Європейський Союз інструментами, необхідними для протистояння цим викликам та їх подолання.

- Лісабонський договір вносить зміни до попередніх договорів ЄС та оновлює їх.

- Він бере до уваги той факт, що Європейський Союз зріс з шести держав-засновниць до сьогоднішніх 27 держав-членів, а також що протягом останніх 50 років відбулося багато інших змін.

- Договір покращує інструменти для якомога ефективнішої роботи ЄС у XXI ст.

- Договір допомагає Союзу краще слугувати інтересам громадян, а їм самим надає право напряму висловлювати свої думки щодо європейських справ за допомогою нового інструменту – «Ініціативи громадян».

- Договір захищає права громадян через Хартію засадничих прав.

- Договір зміцнює роль Європейського Парламенту та надає більшого впливу національним парламентам.

- Договір робить ефективнішим процес ухвалення рішень на європейському рівні.

- Договір допомагає ЄС говорити єдиним голосом на міжнародній арені.

- Договір запроваджує нові заходи для подолання нагальних проблем, які впливають на якість нашого життя: йдеться, зокрема, про зміни клімату, транскордонну злочинність та енергетику.

- Водночас Лісабонський договір захищає права кожної держави-члена ЄС, особливо у таких чутливих сферах як оподаткування та оборона.

Цілі та цінності ЄС

Лісабонський договір чітко визначає цілі Європейського Союзу та його цінності щодо підтримки миру, демократії, дотримання прав людини, правосуддя, рівності, верховенства права та сталого розвитку.

Договір гарантує, що Європейський Союз буде:

- Забезпечувати людям простір свободи, безпеки та правосуддя без внутрішніх кордонів.

- Працювати задля сталого розвитку Європи на основі збалансованого економічного зростання та стабільності цін, високо конкурентоспроможної соціальної ринкової економіки, спрямованої на повну зайнятість та соціальний прогрес з високим рівнем захисту навколишнього середовища.

- Боротися проти соціального відчуження та дискримінації, сприяти соціальній справедливості та соціальному захисту.

- Сприяти економічній, соціальній та територіальній згуртованості та солідарності держав-членів.

- Залишатися відданим економічному та валютному союзу з євро.

- Підтримувати та поширювати цінності Європейського Союзу за його межами та робити свій внесок у мир, безпеку, сталий розвиток Землі, солідарність та взаємоповагу серед народів, вільну та чесну торгівлю та подолання бідності.

- Робити внесок у захист прав людини, зокрема прав дитини, а також суворо дотримуватися та розвивати міжнародне право, зокрема дотримання принципів Хартії ООН.

Це – найголовніші цілі. Лісабонський договір було створено, щоб надати Європейському Союзу інструменти для їх досягнення.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ЛІСАБОНСЬКОГО ДОГОВОРУ

Більше демократії, більше відкритості

Договір зміцнює голос громадянина в процесі ухвалення рішень

Новий інструмент залучення громадян до ухвалення рішень – так звана «Ініціатива громадян» - означає, що один мільйон осіб (ЄС загалом налічує 500 мільйонів) з декількох держав-членів може подати петицію до Європейської Комісії для внесення пропозицій щодо тих чи інших законопроектів. Таким чином, громадяни вперше отримують можливість прямо висловлюватися щодо законотворчого процесу в Європейському Союзі.

Задля покращення поінформованості про те, як ЄС досягає своїх рішень, Рада Міністрів, розглядаючи законопроекти та голосуючи щодо них, має проводити зустрічі з громадськістю.

Договір збільшує кількість сфер діяльності ЄС, щодо яких Європейський Парламент та Рада Міністрів діятимуть за процедурою «спільного ухвалення рішень». Це означає, що депутати ЄП, обрані напряму громадянами ЄС, мають більший вплив на законодавство та бюджет Союзу.

Крім того, національні парламенти країн-членів отримали більше можливостей безпосередньо впливати на процес ухвалення рішень в ЄС. Нова система так званого завчасного попередження надає їм право вносити коментарі до законопроектів. Це гарантуватиме, що Європейський Союз не перебирає на себе вирішення питань, які краще розв'язувати на національному або місцевому рівнях.

Швидше та ефективніше ухвалення рішень

Лісабонський договір спрощує процедури ухвалення рішень у ЄС

У Раді Міністрів більше питань вирішуються голосуванням кваліфікованою більшістю – замість процедури одностайного ухвалення рішень. Це робить реалізацію потрібних заходів швидшою та ефективнішою.

Від 2014 року голосування кваліфікованою більшістю означатиме, що рішення Ради Міністрів потребуватимуть підтримки 55% держав-членів, які представляють щонайменше 65% населення ЄС. Така система надає ухваленим рішенням подвійної легітимності. Будь-які пропозиції щодо поширення голосування кваліфікованою більшістю на нові сфери діяльності ЄС здійснюються в межах чітких правил. Кожна держава-член ЄС повинна погодитися з будь-якою такою зміною, але національні парламенти матимуть право вето.

Проте вирішення питань у таких важливих сферах політики як оподаткування та оборона й надалі потребуватимуть одностайності в голосуванні.

Модернізуючи інституції ЄС

Ключова мета Лісабонського договору – оновити керівні інституції Європейського Союзу та зробити їх демократичнішими

Запроваджено нову посаду Високого представника з закордонних справ та безпекової політики, який водночас є Віце-президентом Європейської Комісії. Це зроблено для ефективнішої діяльності ЄС на міжнародній арені та задля кращого захисту інтересів та цінностей Союзу за кордоном.

Також створено посаду Президента Європейської Ради. Європейська Рада обирає свого Президента на термін до 5 років. Мета створення нової посади полягає в забезпеченні постійності та узгодженості у здійсненні Європейською Радою своїх функцій. Це робить також більш прозорою та послідовною діяльність усього ЄС. Президента Європейської Комісії обирає Європейський Парламент за пропозицією Європейської Ради.

Лісабонський договір закріплює та оновлює багато економічних положень, що їх містять попередні договори ЄС. Також він додає низку нових важливих сфер.

Економічна політика

Договір закріплює зобов'язання досягти економічного та валютного союзів – із євро як валютою ЄС.

Сьогодні євро є валютою 16 держав-членів Європейського Союзу.

Економічний та валютний союз є основною метою ЄС. Він потрібен для забезпечення повернення Європи до добробуту та зайнятості. Європейський Союз разом з державами-членами виділили 200 мільярдів євро для стимулювання економіки ЄС в умовах нинішньої фінансової кризи.

Договір формалізує позицію Європейського центрального банку, перетворюючи його на інституцію ЄС.

Європейський Союз у світі

ЄС зобов'язується поширювати його цінності у світі шляхом підтримки:

- миру та безпеки
- стабільного та збалансованого розвитку Землі
- солідарності та взаємоповаги народів
- вільної та чесної торгівлі
- подолання бідності
- захисту прав людини
- дотримання міжнародного права і його покращення, як це визначено, зокрема, у Хартії ООН.

ЄС є найміцнішою торгівельною потугою світу, а також найбільшим донором для країн, що розвиваються.

Запровадження вищезгаданої посади Високого представника ЄС з закордонних справ та безпекової політики / Віце-президента Європейської Комісії надає більшій послідовності зовнішній діяльності Союзу й дозволяє йому мати єдину позицію на міжнародній арені. Лісабонський договір передбачає також створення Європейської служби зовнішньої дії, покликаної підтримувати Високого представника у його (її) діяльності.

Безпека та оборона

Лісабонський договір чіткіше визначає роль ЄС у сфері спільної зовнішньої та безпекової політики. Рішення з питань оборони потребують одностайного схвалення всіма 27 державами-членами ЄС.

Ті місії, які ЄС виконував за його межами, мали на меті підтримку миру, попередження конфліктів та зміцнення міжнародної безпеки у контексті Хартії ООН.

Договір розширює відповідні повноваження Європейського Союзу. Тепер до них входять операції з роззброєння, консультації та допомога з військових питань, а також допомога у відновленні стабільності після конфліктів.

Також Договір надає можливість тіснішої співпраці у сфері оборони між тими державами-членами ЄС, які цього забажають.

Крім цього, Лісабонський договір передбачає надання державами-членами цивільних та військових сил, потрібних для імплементації Спільної оборонної та безпекової політики. Договір визначає роль Європейської оборонної агенції.

Лісабонський договір містить підпункт про солідарність (на добровільній основі) у разі, якщо держава-член стає жертвою терористичної атаки, природної або техногенної катастрофи.

Правосуддя та злочинність

Лісабонський договір містить нові важливі положення, які зміцнюють ЄС у боротьбі з міжнародною транскордонною злочинністю, нелегальною міграцією, торгівлею людьми, зброєю та наркотиками.

Лісабонський договір робить цю сферу більш прозорою, зміцнює роль Європейського Парламенту та Європейського Суду. Крім того, він прискорює процес ухвалення рішень, збільшуючи кількість сфер, рішення у яких ухвалюють кваліфікованою більшістю.

Крім цього, привнесені Лісабонським договором нові елементи допомагають Союзу та державам-членам забезпечити ефективніший захист фінансових інтересів та боротьбу з транскордонною злочинністю.

Водночас ці нові положення враховують розмаїття правових систем та традицій держав-членів ЄС. Зокрема, передбачено право держави-члена не брати участі у нових заходах, якщо вона вважає, що ті впливатимуть на засадничі аспекти її системи правосуддя.

Окремий виняток у Лісабонському договорі зроблено для Ірландії та Сполученого Королівства. Вони мають спільну правову систему та не є членами Шенгенської системи прикордонного контролю. Згідно зі спеціальними домовленостями, цим країнам дозволено вирішувати в кожній окремій ситуації, чи бути стороною законодавства ЄС у цій сфері.

Соціальна політика

Лісабонський договір робить більш амбітними соціальні цілі ЄС. Йдеться про те, що Союз при виробленні своїх політик та в усіх своїх діях братиме до уваги потребу досягнення високого рівня зайнятості.

Визнаною є ключова роль сфер економічних послуг – громадського транспорту, телекомунікацій, поштової служби, газо- та електропостачання. Роль ЄС тут обмежена, держави-члени мають більше свободи й гнучкості у постачанні та організації цих послуг і керуванні ними задля ефективної відповіді на потреби всередині країни.

ЄС має утримуватися від будь-яких дій, що можуть послабити роль держави-члена у забезпеченні охорони здоров'я, діяльності соціальних служб, поліції та служб безпеки. Також це стосується державних шкіл.

Оплата праці, право на об'єднання та правила з організації страйків так само залишаються компетенцією держав-членів ЄС.

Нові сфери співпраці

Договір містить важливі положення щодо низки нових сфер політики, зміцнюючи ЄС у боротьбі з міжнародною транскордонною злочинністю, нелегальною міграцією, торгівлею жінками та дітьми, наркотиками та зброєю.

Але особливо актуальними в сучасному світі є зміни клімату та енергетика.

Зміни клімату. Договір надає пріоритетності меті ЄС щодо просування стабільного та збалансованого розвитку в Європі на основі високого рівня захисту та поліпшення довкілля.

Він містить зобов'язання ЄС щодо просування на міжнародному рівні заходів, покликаних подолати регіональні та глобальні екологічні проблеми, зокрема у контексті боротьби проти змін клімату.

За умови зміцнення ролі ЄС щодо протидії змінам клімату він залишатиметься світовим лідером у боротьбі з глобальним потеплінням.

Енергетика. Лісабонський договір містить нові положення, які забезпечують належне функціонування енергетичного ринку. Зокрема йдеться про положення, які стосуються енергопостачання та досягнення ефективності та економії енергії, а також розвитку нових та відновлюваних джерел.

Для всіх держав-членів ЄС безпека енергопостачання є ключовим питанням майбутнього.

Договір підтверджує відданість ЄС ідеї спільної європейської політики у сфері стабільної та збалансованої енергетики.

Також Лісабонський договір забезпечує нові засади для співпраці держав-членів ЄС у спорті, сферах гуманітарної допомоги, цивільного захисту, туризму та дослідження космосу.

Права людини

Лісабонський договір визнає права, свободи та принципи, визначені у Хартії засадничих прав та робить її юридично обов'язковою.

Держави-члени ЄС підписали Хартію 2000 р.

Статус Хартії як юридично обов'язкової означає, що під час підготовки та імплементації своїх законів ЄС повинен дотримуватися прав, що їх визначено в тексті Хартії. Держави-члени Союзу мають робити так само під час імплементації законодавства ЄС у себе.

Права, які повинен мати кожен, включають захист особистих даних, право на притулок, рівність перед законом, заборону дискримінації, рівність між чоловіками та жінками, права дітей та літніх людей, а також важливі соціальні права на кшталт захисту від нечесного звільнення та доступу до соціальної безпеки та допомоги.

Договір також надасть ЄС можливість приєднатися до Європейської Конвенції з прав людини. Ця конвенція та Європейський Суд з прав людини, який стежить за її дотриманням, є основою захисту прав людини у Європі.

ДІЗНАЙТЕСЯ БІЛЬШЕ

Лісабонський договір є досить великим документом – це понад 300 сторінок у консолідованій формі, включаючи додатки та протоколи. До нього входять чимало положень попередніх установчих договорів ЄС зі змінами та доповненнями.

Ця брошура звертає увагу на нові елементи у Лісабонському договорі. Повний її текст, консолідовані версії установчих договорів зі змінами, що їх запроваджує Лісабонський договір, а також більше інформації про сам договір можна знайти за адресою europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm

Шлях до Лісабону

Лісабонський договір було підписано після шести років дискусій між державами-членами ЄС щодо реформ, потрібних для протистояння викликам XXI ст.

Хронологія ухвалення засадничих для ЄС договорів – від самого створення Європейських спільнот до набуття чинності Лісабонським договором – така.

1952 р.: Паризький договір про заснування Європейської спільноти з вугілля та сталі;

1957 р.: Римські договори про заснування Європейської економічної спільноти та Євроатома;

1986 р.: Єдиний європейський акт;

1992 р.: Маастрихтський договір;

1997 р.: Амстердамський договір;

2001 р.: Ніщський договір;

2004 р., 29 жовтня: Підписання Договору про запровадження Конституції для Європи;

2005 р., травень - червень: Франція та Нідерланди на референдумі голосують проти цього Договору;

2007 р., 13 грудня: Підписання Лісабонського договору 27 державами-членами ЄС

2007 р., травень 2009: Лісабонський договір ратифікують парламенти 26 з 27 держав-членів ЄС;

2008 р., 12 червня: В Ірландії пройшов референдум зі схвалення Лісабонського договору, на якому громадяни цієї країни висловилися проти ратифікації;

2009 р., 19 червня: Європейська Рада ухвалює компромісне рішення, покликане вивести процес набуття Лісабонським договором чинності із глухого кута. Домовлено, що до складу Європейської Комісії продовжуватиме входити по одному представнику від кожної держави-члена ЄС. Голови держав та урядів підписали юридично зобов'язальні гарантії щодо конкретних сфер, які було визначено ірландським урядом, а саме сфер: оподаткування, права на життя, освіти і родини, традиційної політики військового нейтралітету Ірландії. Домовлено про включення цих гарантій до Лісабонського договору після набуття ним чинності через спеціальний протокол. Також було ухвалено Офіційну декларацію щодо важливості прав працівників та державних служб;

2009 р., 2 жовтня: В Ірландії проходить повторний референдум, на якому виборці схвалюють Лісабонський договір;

2009 р., 1 грудня: Лісабонський договір набуває чинності.

Докладніше про інституційні зміни

Інституції та органи ЄС

Основними інституціями ЄС є:

- Європейський Парламент
- Європейська Рада
- Рада ЄС (Рада Міністрів)
- Європейська Комісія
- Європейський Суд

- Європейський центральний банк
 - Європейська рахункова палата.
- Також існують такі органи:
- Комітет регіонів
 - Європейський економіко-соціальний комітет
 - Європейський інвестиційний банк

Європейський Парламент

Європейський Парламент - це інституція ЄС, депутатів якої напряму обирають громадяни держав Союзу і яка їх представляє.

Лісабонський договір збільшує кількість сфер, в яких Європейський Парламент буде виконувати законотворчу роботу спільно з Радою Міністрів. Також він зміцнює свої повноваження щодо бюджету ЄС.

Спільна законотворча діяльність Європейського Парламенту та Ради Міністрів називається спільним ухваленням рішень.

Відтепер процедура спільного ухвалення рішень стала „звичайною законотворчою процедурою”. Це посилює законодавчу владу ЄП.

Спільне ухвалення рішень поширюється на такі сфери як свобода, безпека та правосуддя.

Європейська Рада

Європейська Рада складається з голів держав та урядів країн-членів ЄС: прем'єр-міністрів та президентів. Вона визначає політичне спрямування та пріоритети Європейського Союзу.

Згідно з Лісабонським договором, Європейська Рада стала повноправною інституцією ЄС, її роль чітко визначено.

Створено нову посаду Президента Європейської Ради, якого її члени обирають на термін до 5 років. Першим Президентом ЄР обрано Германа Ван Ромпея, який до того обіймав посаду прем'єр-міністра Бельгії.

Наявність посади Президента Європейської Ради надає діям ЄС більшої видимості та послідовності. Президент головує на засіданнях Ради, спрямовує її роботу та представляє ЄС на найвищому рівні за кордоном. До набуття Лісабонським договором чинності у Європейській Раді головували голови держав, які позмінно очолювали ЄС протягом шести місяців свого Головування.

Рада Європейського Союзу

Раду Європейського Союзу називають також Радою Міністрів. Вона складається з 27 державних міністрів, які представляють кожну державу-члена ЄС.

Рада є ключовим органом ухвалення рішень, який координує економічну політику ЄС та відіграє центральну роль у зовнішній та безпековій політиці. Вона поділяє законотворчу та бюджетну компетенції з Європейським Парламентом.

Після набуття Лісабонським договором чинності голосування кваліфіковано більшістю стає поширенішим, ніж одноставне голосування.

Від 2014 р. почне діяти система, яка називається «подвійною більшістю»: рішення Ради потребуватимуть підтримки 55% держав-членів, які представляють щонайменше 65% населення Європи. Це надає рішенням Ради подвійної легітимності.

Новацією Договору є також те, що у Раді Міністрів закордонних справ головуватиме Високий представник Європейського Союзу з закордонних справ та безпекової політики, який одночасно є Віце-президентом Європейської Комісії.

В інших галузях, таких як сільське господарство, фінанси та енергетика, у Раді буде продовжувати головувати міністр країни, що протягом чергових шести місяців є країною-головою ЄС.

Усе це дозволить зробити систему головування в ЄС більш узгодженою та ефективною.

Високий представник Європейського Союзу з закордонних справ та безпекової політики, Віце-президент Європейської Комісії

Згідно з Лісабонським договором, у ЄС створено нову посаду керівника спільної зовнішньої та безпекової політики і спільної оборонної політики. Запровадження посади Високого представника Європейського Союзу з закордонних справ та безпекової політики, який одночасно є Віце-президентом Європейської Комісії, є вагомою новацією. Першою на цю посаду було призначено Кетрін Ештон, котра доти працювала Комісаром ЄС з питань торгівлі. Нині вона у своїй діяльності поєднує функції двох посад, які існували раніше: Високого представника зі спільної зовнішньої та безпекової політики та Комісара ЄС із зовнішніх відносин.

Високий представник Європейського Союзу з закордонних справ та безпекової політики призначається Європейською Радою. Він (вона) головує у Раді міністрів закордонних справ та водночас є Віце-президентом Європейської Комісії. Високий представник має вносити пропозиції щодо сфери його (її) компетенції, здійснювати зовнішню політику від імені Ради та представляти позицію ЄС на міжнародній арені.

Це зроблено для того, аби ЄС міг краще захищати свої інтереси та цінності в світі, а також виступати на міжнародній арені з єдиною позицією.

Європейська Комісія

Європейська Комісія створена для незалежного представництва інтересів ЄС як єдиного цілого. Вона звітує перед Європейським Парламентом.

Єврокомісія є єдиною інституцією Союзу, наділеною правом ініціювати законопроекти. Комісія також реалізує політику ЄС у різних сферах, забезпечує виконання бюджету, керує програмами ЄС, представляє його на міжнародних переговорах, а також забезпечує правильне застосування договорів ЄС.

На засіданні Європейської Ради у грудні 2008 р. голови держав та урядів погодилися, що до складу Комісії входить по одному представнику від кожної держави-члена ЄС.

Хто що робить

Лісабонський договір уточнює:

- які владні повноваження належать компетенції ЄС,
- які владні повноваження належать компетенції держав-членів ЄС,
- які владні повноваження спільно належать і ЄС, і державам-членам Союзу.

Договір чіткіше, ніж раніше, визначає межі владних повноважень ЄС. Основним правилом є те, що Європейський Союз зможе впливати лише в межах тих владних повноважень, які надали йому держави-члени. Він повинен поважати той факт, що усі інші владні повноваження залишаються у держав-членів ЄС.

- ЄС має ексклюзивні владні повноваження у сферах дотримання правил конкуренції, монетарної політики єврозони та спільної торгівельної політики.

- Держави-члени ЄС мають першочергову відповідальність у сферах охорони здоров'я, освіти та промисловості.

- ЄС та його держави-члени мають спільну компетенцію у сферах внутрішнього ринку, сільського господарства, транспорту та енергетики.

Інші умови

Договір підтверджує повагу ЄС до принципу рівності серед держав-членів та національної ідентичності кожної з них, до місцевих та регіональних автономій. Союз зобов'язується захищати культурне та мовне розмаїття Європи.

Вперше зафіксовано право держави-члена ЄС вийти зі складу Європейського Союзу – за умови наявності бажання цієї держави. Виписано процедуру, якої слід дотримуватися в цій ситуації.

Нові повноваження національних парламентів

Вперше національні парламенти мають право робити прямий внесок у процес ухвалення рішень в ЄС. Адже згідно з Лісабонським договором, до них надсилають усі союзні законопроекти. Запроваджено систему завчасного попередження, за якої будь-який національний парламент матиме вісім тижнів на оскарження у разі, якщо він має претензії до того чи іншого законопроекту. Якщо проти законопроекту висловиться більшість національних парламентів, його може бути змінено або вилучено.

Така система завчасного попередження надає національним парламентам дуже важливу роль у гарантуванні невтручання ЄС у справи, які краще вирішувати на національному, регіональному або місцевому рівнях.

Деякі технічні умови Правова база

Лісабонський договір вніс зміни до Договору про Європейський Союз та до Договору про заснування Європейської спільноти. Він є останнім у низці договорів, що оновлюють та консоліднують законодавчу базу ЄС.

Згідно з Лісабонським договором, ЄС став єдиною юридичною особою. Раніше Європейська Спільнота та Європейський Союз мали різні статuti й використовували різні правила ухвалення рішень. Лісабонський договір припинив існування такої подвійної системи й надає Європейському Союзу юридичного статусу. Це покращило здатність ЄС діяти, особливо у питаннях зовнішніх відносин. Лісабонський договір дозволяє Європейському Союзу бути ефективнішим, узгодженішим та переконливішим у його відносинах з рештою світу.

Голосування кваліфікованою більшістю, подвійна більшість

Голосування кваліфікованою більшістю – це форма ухвалення рішень, яка використовується Радою міністрів щодо низки сфер діяльності ЄС. Лісабонський договір поширює її на чимало нових сфер, а також оновлює принцип визначення кваліфікованої більшої. Починаючи з 2014 р. рішення Ради ЄС потребуватимуть підтримки 55% держав-членів ЄС, які представляють щонайменше 65% населення ЄС. Така схема голосування називається подвійною більшістю. Для утворення блокувальної меншості буде потрібно принаймні чотири країни. Ця система ставить країни з меншою чисельністю населення на один рівень з більшими державами-членами ЄС.

У певних сферах діяльності Європейського Союзу рішення потребуватимуть одностайного схвалення. Наприклад, це стосується оподаткування та оборони.

Поглиблена співпраця

Через суттєве збільшення кількості країн-членів ЄС, Договір про Європейський Союз (згідно зі змінами, внесеними Амстердамським та Лісабонським договорами) встановлює правила для ситуацій, коли деякі держави-члени ЄС бажають продовжувати тіснішу співпрацю у певних галузях.

Цей принцип називається принципом "поглибленої співпраці". Він означає, що група держав може реалізувати деякі інтеграційні проекти без участі усіх 27 членів ЄС. Це дозволяє деяким державам Союзу утримуватися від участі у певних проєктах, але водночас не перешкоджати іншим країнам їх реалізувати.

Субсидіарність, пропорційність

Рішення у ЄС мають ухвалюватися так, щоб якомога більше враховувати інтереси й очікування громадян. Окрім тих сфер, які підпадають під його виключну компетенцію, Союз має діяти лише за умов, якщо ці дії будуть ефективнішими, ніж заходи на національному, регіональному або місцевому рівнях. Такий принцип називається субсидіарністю, й він закріплений у Лісабонському договорі.

Цей принцип підкріплюється принципом пропорційності, згідно з яким ЄС має обмежити свою діяльність до такої, яка необхідна для досягнення цілей Лісабонського договору.

Процедура спільного ухвалення рішень («звичайна законодавча процедура»)

Спільне ухвалення рішень означає право Європейського Парламенту готувати закони спільно та на рівних засадах з Радою Міністрів. Лісабонський договір запроваджує спільне ухвалення рішень у загальне користування. Отже, ця процедура стане «звичайною законодавчою процедурою».

Це означає, що процес ухвалення рішень в Європейському Союзі ґрунтуватиметься на подвійній легітимності народу (який представляють депутати Європейського Парламенту) та держав-членів ЄС (які представляють міністри у Раді ЄС).

Лісабонський договір і відносини ЄС-Україна Представництво Європейського Союзу стало центром комунікації з українськими партнерами

Набуття чинності Лісабонським договором матиме суттєвий вплив на відносини Європейського Союзу з Україною. Точніше, на спосіб реалізації цих відносин: змінюється сам порядок організації двостороннього діалогу. Він стає зручнішим та ефективнішим і для ЄС, і для українських партнерів.

Ця трансформація є насамперед наслідком зміни статусу Представництва Європейської Комісії в Україні: після набуття чинності Лісабонським договором воно перетворилося на Представництво Європейського Союзу. Віднині саме воно є центром комунікації українських структур та інституцій з Європейським Союзом у Києві. Його повноваження, як і повноваження таких представництв в інших країнах, стали значно більшими.

Представництво Європейського Союзу в Україні стає частиною Європейської служби зовнішньої дії. До неї переходять відповідні функції, що їх раніше виконувало ротаційне Головування ЄС: тоді країна, яка протягом півріччя головувала в Союзі, представляла його на міжнародній арені й у діалозі з третіми країнами. Конкретно в Україні ці функції виконувало посольство відповідної держави-голови ЄС. Тепер комунікаторами для українських партнерів будуть одні й ті самі люди за однією й тією самою адресою. Відповідно, таким чином значно підвищується послідовність та ефективність політичного діалогу.

Зміни відбудуться і у самому Представництві Європейського Союзу. Штат Європейської служби зовнішньої дії (ЄСЗД) формується з трьох джерел: працівників Європейської Комісії, відповідних структур Ради ЄС та з дипломатів країн-членів. Такими чином і буде в майбутньому скомпоновано штат Представництва Європейського Союзу в Україні.

Водночас у ньому продовжуватимуть працювати співробітники Європейської Комісії. Вона, згідно з Лісабонським договором, продовжує виконувати низку функцій, які також стосуються відносин із третіми країнами – щодо торгівлі, гуманітарної та технічної допомоги.

Отож разом із набуттям нових повноважень Представництво Європейського Союзу залишає за собою й ті, які перебувають у компетенції Європейської Комісії й також мають стосунок до відносин ЄС та України. Проте і працівники, що належать до ЄСЗД, і працівники Єврокомісії підпорядковуватимуться Голові Представництва Європейського Союзу в Україні.

Три головні функції Представництва Європейського Союзу: координація, репрезентація, оприлюднення позиції ЄС

Загалом, Представництво має тепер три головні функції.

Координація. Представництво тісно співпрацює з посольствами та консульствами країн-членів у питаннях, які стосуються Європейського Союзу та його відносин з Україною.

Репрезентація ЄС. Представництво уповноважене представляти Союз на всіх заходах і у контактах з українськими офіційними особами та структурами.

Представництво ЄС є нині єдиним речником Союзу в Україні. Воно уповноважене висловлювати його позицію з тих чи інших питань, в тому числі щодо відносин з Україною. Це, поміж іншого, спрощує роботу для представників органів влади та засобів масової інформації. Вони тепер мають постійне й офіційне джерело інформації й зможуть отримувати від нього коментарі з усіх питань, які стосуються ЄС або ж його відносин з Україною.

Вправа на засвоєння інформації

ДІАМАНТОВЕ РАНЖУВАННЯ

Для опрацювання теми «Чому в ЄС відбуваються інституційні зміни» пропонуємо використати техніку «діамантове ранжування».

 Основа техніки «діамантового ранжування» – спостереження крайніх поглядів, тобто тих, які вважають за головні чи найменш важливі.

 Увага!
Немає необхідності використати всі позиції в ранжуванні. Тоді частина аргументів залишається поза планшеткою (деякі з них свідомо сформульовані некоректно).

Гра передбачає ведення взаємної (але не загальної) дискусії. Це робота в малій групі (орієнтовно – 5 чоловік), її колективна думка, що напрацьовується методом «мозкового штурму». Час – 15 хв.

Кожна робоча група отримує:

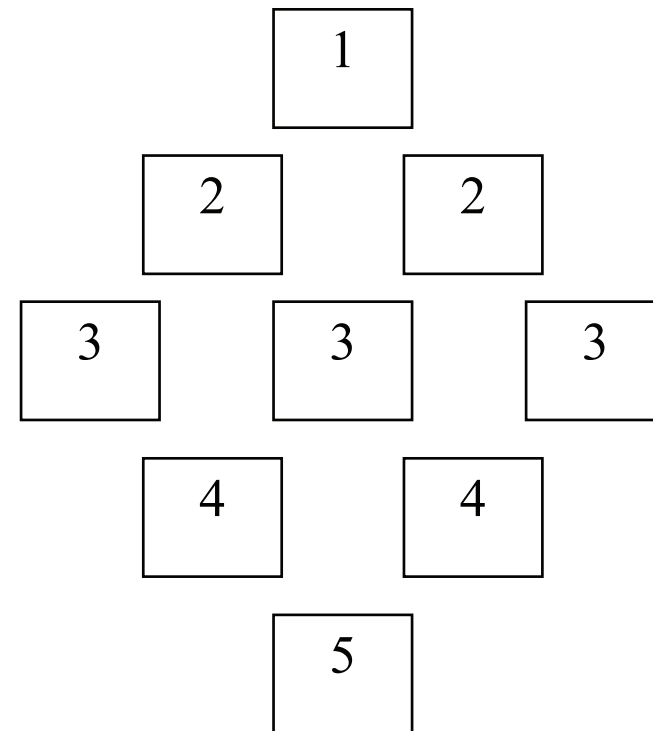
- планшетку з місцями для

дев'яти карток, що вибудовані у певній ієрархічній послідовності (від 1 – головного аргументу, до 5 – найменш важливого);

➤ набір карток з визначеними аргументами, які необхідно розташувати на планшетці так, як вважатиме за доцільне група.

Всі учасники повинні прийти до згоди щодо порядку аргументів.

На завершення гри команди графічно представляють отримані результати на планшетках та презентують їх. Картки до них приклеюються клеєм чи скотчем.

ВЕРОНІКА МОВЧАН
 директор з наукової роботи ГО
 «Інститут економічних досліджень
 та політичних консультацій»

ЯК ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ДОЛАЄ СВІТОВУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНУ КРИЗУ?

Глобальна фінансова та економічна криза, яку зараз переживає світ, є найбільшою за останнє сторіччя. Порівняно за масштабами є криза 1930-тих рр., більш відома як Велика депресія. На відміну від більшості попередніх криз, які починались у країнах, що розвиваються (*developing countries*) або країнах, що знаходяться в процесі становлення (*emerging countries*), ця криза почалась у розвинутих країнах і поступово охопила весь світ. Хоча сповільнення темпів розвитку світового реального ВВП почалась ще у 2008 р., пік кризи прийшовся на початок 2009 р. За розрахунками МВФ, у 2009 р. світовий реальний ВВП впав на 0,6% (Рисунок 1), головним чином за рахунок падіння економічної активності в США та ЄС, тоді як багато країн, що розвиваються або знаходяться у процесі становлення, зберегли додатні темпи приросту ВВП.

Рисунок 1. Динаміка світового реального ВВП

Джерело: www.img.org

СВІТОВА КРИЗА: СПРОБА ПЕРІОДИЗАЦІЇ

Можна виділити кілька етапів розвитку сучасної кризи³:

- **Етап 1:** весна 2007 р. – березень 2008 р. Криза на іпотечному ринку США та, згодом, Великобританії

- **Етап 2:** березень – серпень 2008 р. Криза поширюється на розвинуті країни, але все ще існує надія на “розмежування” (*decoupling*)
- **Етап 3:** вересень – листопад 2008 р. Глобальна фінансова криза
- **Етап 4:** грудень 2008 р. – липень 2009 р. Експансіоністська антикризова політика
- **Етап 5:** липень 2009 р. – березень 2010 р. Певні ознаки відновлення зростання світової економіки
- **Етап 6:** квітень 2010 р. – зараз. Поступове відновлення економіки. Боргова криза в окремих країнах світу

Криза розпочалась навесні 2007 р. на іпотечному ринку США, спровокована підвищенням процентних ставок та сповільненням зростання цін на житло, що негативно позначилось на платежах по кредитах з плаваючою ставкою, та, як результат, привело до накопичення простроченої заборгованості за суб-стандартними іпотечними кредитами (*subprime mortgages*). Погіршення платоспроможності кредиторів відбулось на окремому і досить вузькому сегменті ринку. Чому це мало такий великий вплив на фінансову систему країни в цілому? Значною мірою це пояснюється популярністю, яку отримали фінансові інструменти, прив’язані до іпотечних кредитів, зокрема іпотечні цінні папери (*mortgage-backed securities*), які були в портфелях банків, інвестиційних фондів, пенсійних фондів тощо і які різко впали в ціні після початку кризи на ринку іпотеки.

Додатковою проблемою стала невизначеність щодо того, в чиїх руках ці цінні папери зосереджені (тобто які фінансові установи надійні, а які ні), а також якою є реальна вартість цих цінних паперів (тобто якою є частина суб-стандартних іпотечних кредитів у загальному пулі кредитів, під які взята позика).

Погіршення довіри до банківської системи та втрати, пов’язані з іпотечними цінними паперами, призвели до різкого скорочення обсягу іпотечних кредитів. Компанії, що працювали на іпотечному ринку, почали банкрутували. Виникли проблеми в інвестиційних банках, в результаті чого відбулась низка об’єднань і поглинань у банківській системі.

Цей перший етап кризи не зупинив світові потоки капіталу, хоча інвестори стали набагато вимогливішими до ризиків, що негативно позначилось на окремих країнах. Так, почався різкий відтік капіталу з Ісландії, пов’язаний зі збитками ісландських банків, які були активними гравцями на світовому ринку іпотечних і пов’язаних з ними цінних паперів. Поступово криза вийшла за межі іпотечного ринку і захопила міжнародний фінансовий сектор.

Для другого етапу кризи були характерні проблеми у найбільших фінансових інституціях розвинутих країн та активне обговорення ідеї розмежування (*decoupling*) економічної динаміки в розвинутих країнах та країнах, які знаходяться в процесі становлення, в першу чергу в країнах БРІК (Бразилія, Росія, Індія, Китай). Очікувалось, що країни БРІК стануть новим незалежним локомотивом зростання світової економіки та пом’якшать негативний вплив фінансової кризи у розвинутих країнах. Саме на цьому етапі розвитку кризи в США сповільнюються темпи економічного розвитку та зростає безробіття, поглиблюється іпотечна криза. В Європі та Японії

³ Перші чотири етапи згідно періодизації, запропонованої в книзі: *Финансовый кризис в России и в мире* / Под ред. Е.Т.Гайдара. – М.: Проспект, 2009.

також розпочалися серйозні економічні проблеми. В той же час у країнах, що знаходяться в процесі становлення, продовжувалось зростання, і вони приваблювали значні обсяги капіталу.

Вересень 2008 р. став своєрідним рубіконом, після якого криза стала дійсно світовою. 15 вересня про банкрутство оголосив один з найбільших та найстарших інвестиційних банків *Lehman Brothers* (США). У той же день було оголошено про поглинання іншого великого інвестиційного банку США *Merril Lynch* комерційним банком *Bank of America*. Протягом наступних днів з'явилась інформація про можливе банкрутство найбільшої страхової компанії *AIG*. До кінця місяця ця компанія, а також найбільші іпотечні агенції *Fannie Mae* та *Freddie Mac*, перейшли у державне управління в США. Наступні кілька місяців регулярно з'являлась інформація про нові випадки банкрутств, поглинань і націоналізації.

Паніка на фондовому ринку США зумовила обвал на світових біржах. Грошовий ринок був фактично паралізований. Паніка інвесторів спровокувала стрімку втечу капіталу і девальвацію багатьох валют. Центральні банки на цьому етапі відіграли ключову роль у боротьбі з кризою, намагаючись стабілізувати світовий грошовий ринок та банківську систему.

Зокрема, для стабілізації міжнародних фінансів Федеральна резервна система (ФРС) США домовилась про проведення валютних свопів з центральними банками Японії, Англії, Канади, Австралії, Норвегії, Данії та Швеції. Було оголошено про виділення величезних сум на викуп проблемних активів. Активно проводилось рефінансування банківської системи. Відбувалось зниження облікових ставок центральними банками.

Якісно новий етап кризи розпочався наприкінці листопада – початку грудня 2008 р., коли на додаток до підтримки фінансового сектора держави прийняли рішення про підтримку реального сектора економіки та монетизацію бюджетного дефіциту для фінансування експансіоністської фіскальної політики.

Влітку 2009 р. стали очевидними ознаки відновлення економічної активності у світі, значною мірою досягнуті за рахунок фіскальних та монетарних стимулів в рамках антикризової політики урядів. В той же час відбулось різке зростання обсягів державних боргів, що заклало підґрунтя для нового етапу економічної нестабільності. Ці проблеми стали очевидними навесні 2010 р., коли в епіцентрі кризи опинились країни ЄС, в першу чергу Греція.

ВИТОКИ КРИЗИ

Зрозуміло, що причини світової кризи ще тривалий час будуть в центрі уваги як економістів, так і політиків. Але вже зараз можна зробити певні узагальнення. Ключові причини кризи можна розділити на кілька категорій:

- 1) Проблеми на ринку нерухомості;
- 2) Підвищення ризикованості поведінки економічних агентів;
- 3) Проблеми регулювання банківської та фінансової систем в цілому;
- 4) Макроекономічні умови;

5) Зміни на ринках товарів та капіталу.

Розглянемо ці чинники трохи детальніше. Почнемо з проблем на ринку нерухомості. Тут варто говорити про дію кількох факторів, а саме про швидке зростання цін (на ринку нерухомості багатьох країн світу сформувалась цінова бульбашка) та про погіршення якості кредитів. Стрімке та тривале зростання породжувало відчуття незмінності процесу, що підвищувало схильність до ризику як з боку позичальників, так і з боку кредиторів. Пом'якшення регуляторних вимог щодо іпотечних кредитів та нові фінансові інструменти, які дозволяли банкам перекласти ризик кредитування на інших інвесторів, також сприяли збільшенню обсягів позичок. Оскільки кредити ставали доступнішими, попит на нерухомість зростав, що штовхало ціни ще вище.

Збільшення схильності до ризику вплинуло не лише на попит на ринку нерухомості. Це вплинуло на загальну поведінку економічних агентів, які стали брати більше кредитів під заставу нерухомості, ціна якої постійно зростала та дозволяла отримувати більші суми кредитів. Також стрімке зростання цін на нерухомість зробило її і цінні папери, прив'язані до неї, привабливим інструментом для фінансових спекуляцій.

Додатковим джерелом нестабільності для світової економіки також стала проциклічна поведінка споживачів: вони активно споживали і брали кредити в час економічного піднесення, стимулюючи виробництво та створюючи цінові бульбашки, але різко скоротили споживання в ситуації кризи. Падіння споживчого попиту ще більше посилило темпи гальмування світової економіки.

Окремо необхідно розглянути проблеми регулювання банківського сектору та фінансової системи в цілому. Останні десятиріччя характеризувались стрімким збільшенням кількості фінансових інструментів, а також підвищенням їх ступеню складності. Відповідно, багато з інвесторів не могли точно зрозуміти, які фінансові інструменти вони мають в своїх портфелях і який їх ступень ризику. Натомість, інвестори покладались на складні, але все одно недосконалі, математичні моделі, а також на судження рейтингових агентств, які мали б давати об'єктивну оцінку ризикованості кожного цінного паперу.

Однак сучасна система регулювання рейтингових агентств не стимулює їх до повної об'єктивності, оскільки в цьому випадку вони ризикують втратити клієнтів. Більш того, самі клієнти теж часто зацікавлені у певній «інфляції» оцінок, оскільки багато інвесторів, як-то пенсійні фонди, обмежені у можливостях купувати ризиковані цінні папери, але вони зацікавлені у високій доходності. Відповідно, багато складних фінансових інструментів отримували невинувато високий рейтинг.

У період кризи ці вади регулювання, які дозволили рейтинговим агентствам ставити завищені рейтинги, а інвесторам їх купувати, стали причиною паніки та втрати довіри до дуже багатьох фінансових інституцій та інструментів.

Додаткової регуляторною проблемою, яка спричинила паніку, була можливість виведення банками певних операцій з-під пильного нагляду регулятора, фіксуючи їх як так звані позабалансові операції. Це підвищило непрозорість сектора і посилило недовіру до системи в ситуації кризи.

Окрім власне проблем фінансового ринку, де криза зародилася, стрімкому поширенню кризи сприяло накопичення низки макроекономічних диспропорцій у світовій економіці. Це й надзвичайно низькі відсоткові ставки, які стимулювали стрімке зростання (споживчого) кредитування та накопичення боргів, і дисбаланси платіжного балансу, коли високий та зростаючий дефіцит рахунку поточних операцій фінансувався за допомогою надходжень короткострокового іноземного капіталу, рухливості якого зросла у сучасному світі. Це й карколомне зростання цін на товари, ще більше підігрите проблемами на ринку фінансових інструментів. В результаті під час кризи у світі «луснуло» кілька цінних бульбашок – не лише на ринку нерухомості та пов'язаних з нею фінансових інструментів, але й на ринках сталі, нафти тощо. Це, вочевидь, зіграло свою негативну роль у розвитку світової кризи.

АНТИКРИЗОВА ПОЛІТИКА: НАПРЯМКИ ДІЙ

Глобальний характер кризи зумовив безпрецедентний характер реакції на неї. Реакція на кризу формувалась на кількох рівнях:

- Національні заходи урядів та центральних банків;
- Координована реакція національних урядів та центральних банків кількох країн;
- Реакція міжнародних інституцій.

Як вже обговорювалось в розділі, присвяченому періодизації кризи, першими зреагували на кризу центральні банки, застосувавши традиційні методи монетарної політики, як-то зниження облікової ставки та норми резервування для комерційних банків. Таким шляхом пішли, зокрема, США, ЄС та Японія.

Поглиблення кризових явищ змусило національні уряди перейти до активніших дій для стабілізації ситуації на фінансовому ринку.⁴ В першу чергу такі заходи були запроваджені в США та ЄС, тоді як в Азії до них вдалися пізніше – здебільшого вже у 2009 р. Державна допомога системним банкам та фінансовим інституціям, що переживають труднощі, здійснювалась, зокрема, шляхом:

- кредитування за рахунок бюджету;
- збільшення контролю з боку держави, у тому числі через придбання частки в статутному капіталі;
- надання гарантій на вартість минулих інвестицій банків, які можуть з певною імовірністю виявитися збитковими,

• розміщення державних коштів на депозитних рахунках комерційних банків

- викупу цінних паперів, забезпечених виданими кредитами.

Ключовими принципами державної допомоги фінансовому сектору були її строковість та захист платників податків, за гроші яких ця допомога надавалась. При цьому більшість держав – світових лідерів оголосили, що плани державної допомоги діятимуть протягом 2009–2012 рр., а податкові пільги є тимчасовими. Крім того неодноразово підкреслювалось, що плани порятунку здійснювані за кошти платників податків, не є безкоштовними для інституцій-бенефіціарів.

Швидке поглиблення кризи змусило уряди перейти від підтримки лише фінансового сектору до дій, спрямованих на підтримку реального сектору економіки та населення. Ключовими короткостроковими інструментами фінансової політики стали:

- Викуп проблемних активів;
- Державна допомога проблемним секторам;
- Податкові стимули;
- Стимулювання зайнятості та підтримка безробітних;
- Фінансування інфраструктурних та інноваційних проєктів.

Фінансування антикризової політики вимагало підвищення витрат на фоні спадаючих доходів, що вело до накопичення державної заборгованості та зростання бюджетних дефіцитів. Це, в свою чергу, зумовило необхідність формулювання середньо- та довгострокових планів економічних реформ, які включають, зокрема, фіскальну консолідацію, пенсійну реформу, реформу регулювання банківського сектору. Без таких реформ буде важко досягнути стабільного економічного зростання у світі.

КРИЗА В ЄВРОПІ:

ДИНАМІКА ОКРЕМИХ КРАЇН ТА АНТИКРИЗОВІ ЗАХОДИ

ЄС вступив в кризу раніше, ніж більшість інших країн світу, але на початкових етапах кризи реакція урядів та центральних банків була точковою. Так, вже на першому етапі кризи разом з проблемами на іпотечному ринку США виникли також проблеми на іпотечному ринку Великобританії. Першою ластівкою майбутніх фінансових потрясінь стала втеча вкладників з *Northern Rocks*, п'ятого за розмірами іпотечного банку Сполученого Королівства. Політика даного банку будувалась на фінансуванні довгострокових іпотечних кредитів за рахунок короткострокових міжбанківських кредитів та депозитів населення. В умовах очікуваних проблем з іпотечними кредитами вкладники почали масово вимагати повернення депозитів. Проблеми цього банку вдалось досить швидко пом'якшити за рахунок націоналізації банку.

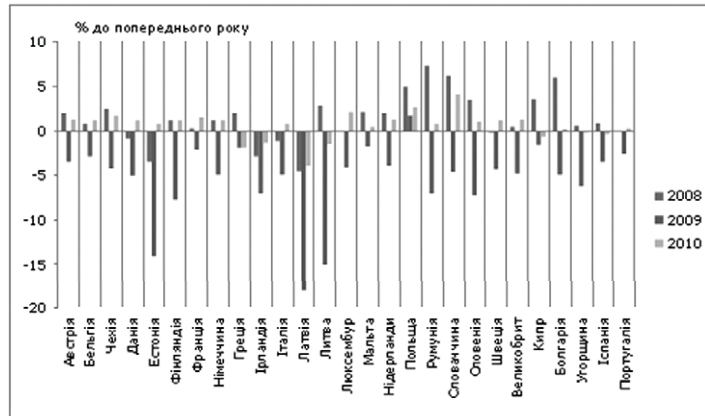
На другому етапі кризи чіткіше проявились проблеми фінансових інституцій інших країн ЄС. Зокрема, саме в цей період було оголошено про збитки від операцій на ринку іпотечних облігацій та похідних фінансових

⁴ ІЕД (2009) Як подолати вплив міжнародної фінансової кризи: пошуки адекватної економічної політики. / Аналітична доповідь. За ред. І. Бурковського та В. Мовчан. – Харків: Права Людини, 2009

інструментів німецького банку *IKB*, «дочки» німецького банку розвитку *KfW*, а також про збитки французького банку *Societe Generale*, завдані діями одного з трейдерів. Також саме в цей час у Великобританії, як і в США, почали розробляти інноваційні інструменти грошової політики для підтримки фінансового сектору.

Третій етап кризи став руйнівним для економіки багатьох країн Європи. Скорочення економічної активності в країнах ЄС було стрімкішим та глибшим, аніж в США. Найбільше під час кризи впав реальний ВВП країн Балтики, в першу чергу Латвії, однак падіння економічної активності не минуло жодної, за виключенням Польщі, країни Європейського Союзу (Рисунок 2). Кілька з них були вимушені звернутись по допомогу до МВФ.

Рисунок 2. Динаміка реального ВВП країн ЄС у 2008–2010 рр.

Джерело: www.img.org

Саме на цьому етапі кризи вже можна говорити про скоординовану реакцію ЄС на кризу.⁵ Першим кроком у виробленні антикризової політики на рівні ЄС стала зустріч країн — членів ЄС, що входять до складу Великої вісімки, яка відбулась 4 жовтня 2008 р. Цю зустріч ініціювала Франція, яка головувала в ЄС. За результатами зустрічі була прийнята заява, основні положення якої багато в чому отримали свій подальший розвиток у наступних документах ЄС та його органів.

Серед основних положень цього документа варто назвати такі:

- Спільне зобов'язання забезпечити стійкість та стабільність банківської та фінансової системи і здійснити всі необхідні для цього кроки;
- Визнання необхідності швидких та адекватних дій Єврокомісії, національних урядів, спрямованих на підтримку фінансових інституцій, які стикнулися з проблемами. Було визнано необхідно спростити механізми надання державної допомоги при забезпеченні дотримання прийнятих в ЄС принципів такої допомоги;

⁵ Опис узгоджених дій ЄС зроблено на основі аналізу, представленого в публікації: Бураковський І., Плотніков О. «Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України». — Харків: Фолю, 2009.

- Визначення напрямків удосконалення регулювання фінансових ринків та фінансового нагляду в ЄС;
- Визнання необхідності реформування глобальної фінансової системи та посилення глобального фінансового управління;
- Зобов'язання здійснити кроки, спрямовані на відновлення кредитування як чинника підтримання економічної активності.

В цьому документі чітко наголошувалось на тому, що саме Європа повинна зіграти головну роль у процесі реформування світових фінансових ринків, запропонувавши спільні принципи побудови нової міжнародної фінансової системи, технологію забезпечення швидкого прийняття рішень практичного характеру тощо.

Елементом антикризової політики стала Декларація Самміту країн — членів Євросони щодо узгодженого плану дій від 12 жовтня 2008 р. Цей документ фактично визначив конкретні цілі дій ЄС у фінансовій сфері, які сформульовані наступним чином:

- забезпечення необхідної ліквідності фінансових установ;
- сприяння фінансуванню банківських установ;
- надання фінансовим інституціям додаткових ресурсів капіталу з тим, щоб забезпечити необхідний рівень фінансування економіки;
- створення умов для ефективної рекапіталізації банків, що стикнулися з труднощами;
- забезпечення достатнього рівня гнучкості дотримання правил бухгалтерського обліку, враховуючи поточні надзвичайні стани ринків;
- посилення механізмів співпраці між країнами — членами ЄС.

Без сумніву етапним рішенням стала розробка Європейською комісією так званого «Європейського плану економічного відновлення», який було презентовано 26 листопада 2008 р. і прийнято Радою ЄС в грудні того ж року. Європейський план економічного відновлення передбачає реалізацію чотирьох цілей:

- 1) різко стимулювати попит та відновлення довіри споживачів;
- 2) зменшити соціальні втрати економічного спаду та його вплив на найбільш вразливі верстви населення, протидіючи втраті робочих місць та допомагаючи людям швидко повернутись на ринок праці з тим, щоб попередити появу тривалого безробіття;
- 3) допомогти Європі скористатись перевагами відновлення економічного зростання, що передбачає здійснення необхідних структурних реформ, підтримку інновацій та побудову економіки знань;
- 4) прискорити перехід до такої економічної моделі розвитку, яка характеризується низьким рівнем викидів вуглецевих сполук у навколишнє середовище, що стимулюватиме розробку та запровадження нових технологій, створення робочих місць у сфері захисту довкілля та сільському господарстві («зелені комірці») і сприятиме відкриттю нових можливостей на ринках, що динамічно розвиваються.

В межах реалізації Європейського плану економічного відновлення Єврокомісія запропонувала країнам-членам узгодити скоординований пакет бюджетних стимулів загальним обсягом 200 млрд євро, що становить 1,5% ВВП Євросоюзу.

Таблиця 1 містить короткі описи антикризових заходів, які здійснювались окремими країнами ЄС. Деякі з них, як-то Бельгія, Нідерланди, Австрія, зосередились на підтримці фінансового сектору. Інші, зокрема Німеччина і Франція, надавали масштабну підтримку реальному сектору економіки. Країни ЄС, які не ввійшли до зони євро, мали змогу активніше використовувати інструменти валютно-курсової політики для пом'якшення наслідків кризи.

Таблиця 1. Антикризові заходи окремих країн ЄС

Країна	Захід
Німеччина	<ul style="list-style-type: none"> • Національна програма підтримки фінансового ринку • План стимулювання економіки за рахунок бюджету • Бюджетне фінансування соціальних внесків • Кредитні гарантії • Стимулювання розвитку інфраструктури та інновацій • Обмеження бонусів на підприємствах в період їх реорганізації • Державні гарантії по депозитах • Фонд стабілізації фінансових ринків
Франція	<ul style="list-style-type: none"> • Державні гарантії • Податкові пільги • Стратегічний фонд для оздоровлення реального сектору • План фінансових стимулів розвитку економіки, спрямований на інвестиційні проекти • Рекапіталізація банків • Гарантії на депозити • План заходів, спрямований на подолання соціальних наслідків кризи (допомога безробітним та малозабезпеченим)
Бельгія	<ul style="list-style-type: none"> • Рекапіталізація банків • Гарантії по депозитам • Гарантії по боргових зобов'язаннях
Нідерланди	<ul style="list-style-type: none"> • Рекапіталізація банків • Гарантії по депозитам • Державні гарантії на запозичення
Австрія	<ul style="list-style-type: none"> • Рекапіталізація банків • Державні гарантії на депозити • Державні гарантії по кредитах
Іспанія	<ul style="list-style-type: none"> • Фонд для викупу банківських активів • Гарантії на депозити • Гарантії на кредити та запозичення
Угорщина	<ul style="list-style-type: none"> • Рекапіталізація національних банків • Збільшення процентної ставки • Підтримка ліквідності банківської системи • Гарантії на депозити • Гарантії рефінансування боргових зобов'язань • Резервування коштів

Країна	Захід
	<ul style="list-style-type: none"> • Пільгові кредити • Девальвація
Італія	<ul style="list-style-type: none"> • Рекапіталізація банків • Гарантії по боргових зобов'язаннях • Програма підтримки малого і середнього бізнесу • Підтримка ліквідності національних банків • Програма підтримки інфраструктури • Допомога домогосподарствам • Фінансування подолання соціальних наслідків кризи (допомога безробітним тощо)
Польща	<ul style="list-style-type: none"> • Гарантії по депозитах • Скорочення бюджетних видатків за рахунок покращення процедур державних закупівель та фінансування інфраструктури • Підтримка окремих галузей, напр., автомобілебудування • Валютні інтервенції
Швеція	<ul style="list-style-type: none"> • Допомога фінансовому сектору • Допомога автопрому • Націоналізація інвестиційних банків • Рекапіталізація банків • Програма гарантії на нові боргові зобов'язання • Підвищення ліквідності банківської системи

Джерело: *Фінансовий кризис в России и в мире* / Под ред. Е.Т.Гайдара. – М.: Проспект, 2009

ЕКОНОМІКА ЄС ТА СВІТУ ПІСЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ПІКУ КРИЗИ: ЩО ДАЛІ

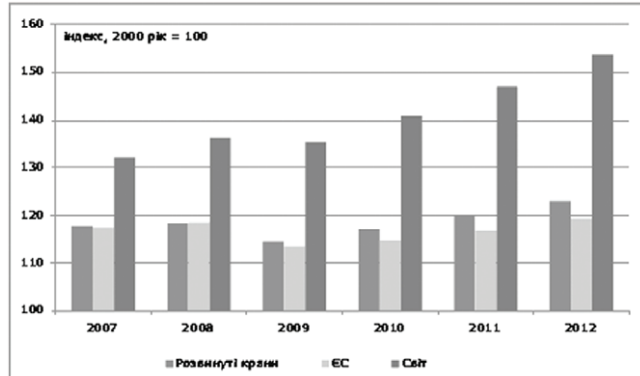
Світова економіка почала відновлюватись в середині 2009 р., і, за оцінками, в 2010 р. зростання реального ВВП у світі складе близько 4%. Однак, як вже зазначалось, вихід з кризи різних країн є дуже нерівномірним, і фактично зараз світ перебуває у ситуації, коли глобальна криза локалізується в кількох «больових точках», де структурі проблеми економік виявились найглибшими.

Так, наприклад, відбулось у випадку Греції. Навесні 2010 р. уряд країни повідомив, що справжній дефіцит бюджету є вдвічі більшим за офіційно заявлений і складає близько 12% від ВВП і що країна має проблеми з обслуговуванням свої боргів. Ця заява викликала нову хвилю паніки у світі, похитнувши довіру до євро. Для стабілізації ситуації ЄС спільно з МВФ надали Греції кредит в обсязі 110 млрд євро на умовах проведення комплексної програми реформ, яка включає фіскальну консолідацію, пенсійну реформу, скорочення адміністративного апарату країни, а також регуляторну реформу та полегшення доступу до окремих секторів економіки.

На сьогодні Греція, незважаючи на масові протести, виконує свої зобов'язання. Однак проблеми ЄС на цьому навряд чи закінчатся, оскільки структурні реформи необхідні не лише Греції. Наприклад, надзвичайно важко відбувається реформування пенсійної системи у Франції. Необхідним

е продовження реформування економік Східної Європи, зокрема Угорщини та Латвії.

Рисунок 3. Прогноз зростання реального ВВП у світі та в ЄС

Джерело: www.img.org

Відповідно, економічне відновлення ЄС очікується повільнішим, ніж в середньому в розвинутих країнах, та значно повільніше, ніж в цілому у світі (Рисунок 3).

Вправа на засвоєння інформації

РОЛЬОВА ГРА «ЯК ЄВРОПЕЙСЬКА КРАЇНА Г. ДОЛАЄ СВІТОВУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНУ КРИЗУ»

Вивчення теми «Як Європейський Союз долає світову економічну кризу» може здійснюватись за допомогою мультимедійної презентації, а також з використанням техніки «рольова гра».

РОЛЬОВІ (ДІЛОВІ) ІГРИ імітують реальність. Під такою грою розуміється певне моделювання реальної ситуації з навчальними цілями, її відтворення, «програвання» учасниками. Програючи ситуацію, учасники мають можливість у спрощеному вигляді відтворити й дослідити процедури, пов'язані з діяльністю окремих інституцій та організацій.

Рольова (ділова) гра є ефективним методом у відпрацьовуванні навиків діалогу між зацікавленими сторонами й дослідження процесу участі громадськості в прийнятті рішень.

Метою таких ігор є ілюстрування певних явищ, механізмів і виявлення закономірностей, наприклад, процедури прийняття рішень органами влади, механізму збільшення прибутків тощо. Вони сприяють вивченню різних точок зору й підходів до вирішення проблеми, відпрацьовуванню навиків поведінки в новій ситуації, вдосконаленню здатностей і навиків роботи з іншими людьми, змінненню ставлення й цінностей.

Ігри створюються з використанням чітко визначених (за законом або традицією), відомих ролей і перебігу подій, які відтворюються учасниками. Вони побудовані за певними добре розробленими сценаріями й використовуються для отримання нових знань, які важко засвоюються традиційними способами.

Фабула гри

Наприкінці минулого року економіка країни Г. опинилась у дуже скрутному становищі: дефіцит бюджету за офіційними показниками складав 12,7% ВВП, причому помітна тенденція до зростання зазначеного показника (в той час, як в Єврозоні дозволені тільки 3% ВВП). В той же час в країні значно зріс рівень безробіття, перевищивши 11%. Уряд країни перебуває під сильним тиском з боку Євросоюзу і міжнародних кредиторів, які вимагають реалізації середньострокової програми жорсткої економії, яка включила б різке скорочення державних витрат, скорочення частки державного сектору в економіці, а також реформування праці та пенсійної систем. В країні регулярно відбуваються загальнонаціональні страйки по 24 години на знак незгоди з надзвичайними урядовими заходами з порятунку економіки. Впродовж страйків повністю закривається повітряний простір; на приколі стоять потяги та пором; навіть музеї не приймають туристів. Відбуваються масові демонстрації, що супроводжуються зіткненнями із поліцією. Свою незгоду із програмою уряду висловлюють також і промисловці. Через страйки країна опинилась на межі «бензинової» кризи: закрилась кожна друга заправка, у працюючих бензоколонок — багатоздинні черги. Як вийти з кризи.

Ролі:

- учасники, які виконують ролі представників національного уряду. Їх завдання – подолати кризу шляхом впровадження непопулярних заходів жорсткої економії та зняти соціальну напруженість в країні;
- учасники, які виконують ролі представників європейських інституцій. Їх завдання – запобігти розповсюдженню кризових явищ на інші країни Європейського Союзу та якомога швидше змусити національний уряд подолати кризу;
- учасники, які виконують ролі представників бізнесу. Їх завдання – зберегти свої прибутки та не втратити ринки збуту;
- учасники, які виконують ролі працівників бюджетної сфери та пенсіонерів. Їх завдання – запобігти погіршенню свого соціально-економічного становища.

Гра проходить в два етапи:

1. Кожна група учасників (окремо представники національного уряду, європейських інституцій, бізнесу, бюджетної сфери та пенсіонерів) має напрацювати ряд заходів для подолання кризи, та презентувати їх іншим групам.
2. Створюються нові змішані групи, у складі яких по 1 представнику національного уряду, європейських інституцій, бізнесу, бюджетної сфери та пенсіонерів. Ці групи повинні шляхом переговорів виробити єдине рішення. Виграє та група, яка першою виробить спільне рішення. Потім всі інші групи презентують свої варіанти.

Результатом гри має стати пошук компромісу та вироблення єдиного рішення.

Навчальне видання

**ОСВІТНІЙ ПАКЕТ З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Упоряд.: *В.М.Бойко, Н.В. Коваленко, Л.А. Чабак*
Техн. ред.: *Л.А. Чабак*
Комп'ют. наб. та верстка: *Л.А. Чабак, П.В. Болотний*
Коректор: *П.В. Грищенко*

Підготовлено до друку в
Чернігівському центрі перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування,
державних підприємств, установ і організацій

14000, м. Чернігів, просп. Миру, 43
Тел. (0462) 676-052 Факс (0462) 774-312
Електронна пошта cherpk@gmail.com
Інтернет: [http:// www.center.uct.ua](http://www.center.uct.ua)

Підписано до друку 26.10.2010 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 9,5. Ум. фарб.-відб. 9,5. Обл.-вид. арк. 8,84.
Тираж 500 екз. Зам. № 0065.

Видавець Лозовий В.М.
Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 3759 від 14 квітня 2010 року
Тел. (0462)972-661